
E.T. van Buuren
M. Wöstmann
M. Junger

Deze reeks omvat de rapporten van door het WODC verricht onderzoek. Opname in de reeks betekent niet dat de inhoud van de rapporten het standpunt van de Minister van Justitie weergeeft.

W
wetenschappelijk

C
onderzoek- en

D
documentatie

C
centrum

Sexueel geweld en anticipatiestrategieën

**Verslag van de secundaire analyse in het kader van
het onderzoek: "Angst voor sexueel geweld:
van overdreven angst naar gerechtvaardigde woede"
van B. Ensink en F. Albach.**

Dit onderzoek werd verricht in samenwerking met de Werkgroep Vrouwen-
studies, Faculteit Sociale Wetenschappen, Rijksuniversiteit Leiden.

Ministerie van
Justitie
1985

ns

Staatsuitgeverij
's-Gravenhage

69

Inhoudsopgave

	Samenvatting	1
1	Inleiding	7
2	Probleemstelling	9
2.0	Inleiding	9
2.1	Aard en frequentie van seksueel geweld	9
2.2	Anticipatiestrategieën	10
2.3	De onderzoeksvragen	12
3	Methode	15
3.0	Inleiding	15
3.1	De variabelen van het vervolgonderzoek	15
3.1.1	Persoonlijke ervaringen met seksueel geweld	15
3.1.2	Ervaringen met seksueel geweld van iemand uit de kennissenkring	16
3.1.3	Sociaal-demografische kenmerken	16
3.1.4	Persoonlijkheidskenmerken	17
3.1.5	Anticipatiestrategieën	18
3.1.6	Onveiligheidsgevoelens	20
3.1.7	Risicoperceptie	20
3.2	De verbanden tussen de verschillende indices	20
3.2.1	De samenhang tussen de verschillende persoonsvariabelen	20
3.2.2	De samenhang tussen de verschillende 'afhankelijke' variabelen	21
3.2.3	Samenvatting	21
4	Confrontaties met seksueel geweld	23
4.0	Inleiding	23
4.1	Indeling naar ernst	23
4.2	Indeling naar dader	25
4.3	Ervaringen in het afgelopen jaar	27
4.4	Persoonsvariabelen en ervaringen met seksueel geweld	27
4.5	Bespreking van de resultaten	29
5	Factoren die samenhangen met anticipatie, risicoperceptie en onveiligheidsgevoelens	31
5.0	Inleiding	31
5.1	Factoren die samenhangen met het hanteren van anticipatiestrategieën	31
5.2	De samenhang tussen anticipatie en ervaringen met seksueel geweld	32
5.3	Anticipatie en persoonskenmerken	33
5.3.1	Anticipatie en sociaal-demografische kenmerken	33
5.3.2	Anticipatie en persoonlijkheidskenmerken	34
5.4	Factoren die samenhangen met risicoperceptie en onveiligheidsgevoelens	35
5.4.1	Risicoperceptie	35
5.4.2	Onveiligheidsgevoelens	36
5.5	Bespreking van de resultaten	36

6	Slotbeschouwing	39
	Literatuurlijst	43
	Bijlage I: Overzicht van indices	47
	Bijlage II: De onderlinge samenhang van de indices	67
	Bijlage III: De indeling naar de ernst van het seksueel geweld	77
	Bijlage IV: De constructie van variabelen met behulp van Homals-analyse	81
	Bijlage V: De samenhang tussen persoonsvariabelen en het aantal ervaringen met seksueel geweld	85
	Bijlage VI: De samenhang tussen anticipatie en ervaringen met seksueel geweld	87

Samenvatting

In 1983 verscheen het rapport 'Angst voor seksueel geweld: van overdreven angst naar gerechtvaardigde woede' van Ensink en Albach. Belangrijke conclusies van het rapport waren: 86% van de vrouwen is wel eens geconfronteerd met één of andere vorm van seksueel geweld en anticipatiestrategieën die tot doel hebben om eigen confrontaties met seksueel geweld te voorkomen, zoals het constant waakzaam zijn, vermijden van situaties en nemen van zelfbeschermende maatregelen worden door veel vrouwen toegepast.

De resultaten hebben veel vragen opgeroepen ondermeer ten aanzien van de aard, frequentie en ernst van de ervaringen met seksueel geweld en ten aanzien van het anticipatiegedrag. Welke vrouwen hebben ervaringen met seksueel geweld en wat maken zij precies mee? Welke vrouwen anticiperen op seksueel geweld en op welke wijze?

Bovenstaande vragen vormden de aanleiding tot het uitvoeren van een secundaire analyse op het materiaal. In dit rapport worden de achtergronden, methode en resultaten van deze secundaire analyse beschreven.

De vraagstelling

Omdat er nog weinig bekend is over de aard en omvang van verschillende vormen van seksueel geweld en de manier waarop vrouwen omgaan met de mogelijkheid dat zij geconfronteerd worden met seksueel geweld, zijn in deze analyse twee onderzoeksvragen centraal gesteld. De eerste vraag heeft betrekking op de aard en frequentie van de ervaringen met seksueel geweld. De tweede vraag heeft betrekking op de anticipatiestrategieën: welke vrouwen vermijden situaties en welke vrouwen nemen voorzorgsmaatregelen?

'Seksueel geweld' is een vrij nieuw begrip, de discussie over de afbakening is nog in volle gang. Niet iedereen verstaat er hetzelfde onder. Dit heeft als consequentie dat de omvang van het probleem nauw samenhangt met de definitie die men hanteert. Om betrouwbare en valide gegevens te verkrijgen over de mate waarin vrouwen seksueel geweld meemaken, dienen onderzoeksters een nauwkeurige omschrijving te geven van wat zij onder dit begrip verstaan.

Ensink en Albach hebben dit gedaan door voorbeelden te geven van verschillende situaties van seksueel geweld. Afgezien van het feit dat enkele voorbeelden onvoldoende informatie boden, werd hiermee bereikt dat er een objectieve omschrijving van het fenomeen seksueel geweld werd gegeven. Dit houdt echter niet in dat alle subjectiviteit geweerd is. Dat kan ook niet op een terrein waar de meningen zo sterk uiteenlopen. Dit hoeft echter geenszins bezwaarlijk te zijn. Mensen handelen op basis van de betekenis die zij aan een situatie toekennen. Dus om te begrijpen waarom een vrouw zich in een situatie op een bepaalde manier gedraagt, is het belangrijk om te weten hoe zij de situatie definieert. De definitie van Ensink en Albach werd door sommige critici veel te ruim gevonden. Eenvoudige gebeurtenissen die volgens sommigen horen bij het dagelijks verkeer tussen mannen en vrouwen bv. een onbekende man die veel dichterbij staat dan nodig is worden, door deze te benoemen als seksueel geweld, gecriminaliseerd. Als overkoepelende term is het echter zeer

goed bruikbaar, temeer gezien de huidige verschuivingen in opvattingen over seksualiteit en seksueel geweld en de ontwikkelingen in de zedelijkheidswetgeving en jurisprudentie (Leuw, 1985). Tevens sluit deze definitie goed aan bij de twee grondrechten die als uitgangspunten fungeren voor het overheidsbeleid, namelijk het recht op onaantastbaarheid van het menselijk lichaam en het recht op bescherming van de persoonlijke levenssfeer (Rapport SoZaWe, 1985). Seksueel geweld is een container begrip en met name voor de wat eenvoudige gebeurtenissen zoals hierboven genoemd zal de aanduiding 'geweld' sommigen wat overdreven in de oren klinken. Toch mag men niet voorbijgaan aan de dreiging die ook van dit soort signalen en gedragingen kan uitgaan. Niemand weet wat het vervolg zal zijn, door vele vrouwen kan dit als bedreigend en beangstigend worden ervaren (van Herk, 1985). Hoewel er zeer uiteenlopende situaties onder het begrip seksueel geweld vallen is er wel degelijk onderscheid gemaakt door middel van de indeling in licht, middelzwaar en zwaar seksueel geweld.

Naast de aard en frequentie van de ervaringen met seksueel geweld is ook aandacht besteed aan anticipatiestrategieën. Het begrip anticipatie suggereert een motief dat ten grondslag zou liggen aan dit gedrag nl. voorkomen van seksueel geweld. Vaak werd gesuggereerd dat dergelijk gedrag is ingegeven door gevoelens van angst. Wij stelden dat er een onderscheid gemaakt moet worden tussen emoties, gedrag en meningen. In deze maatschappij gelden verschillende regels voor vrouwen en voor mannen. Bepaald gedrag dat normaal is voor mannen wordt door velen als ongepast of onnodig risicolopen aangemerkt voor vrouwen. Wanneer we willen verklaren waarom vrouwen zich op een bepaalde manier gedragen zal ook aandacht moeten worden besteed aan deze aspecten. Ensink en Albach verzamelden hier geen gegevens over, zij beoogden ook geen verklaring, maar een beschrijving van bepaalde gedragingen van vrouwen. Gelet op het feit dat wij gebonden zijn aan deze gegevens kunnen ook wij geen verklaring geven. Wel kunnen we inzicht geven in welke groepen vrouwen vermijdingsgedrag vertonen en/of voorzorgsmaatregelen nemen.

Ervaringen met seksueel geweld

Naar aanleiding van hun onderzoek stelden Ensink en Albach dat 86% van de respondentes een of meer ervaringen met seksueel geweld heeft gehad.

De critici van het rapport suggereerden dat het hoge slachtofferpercentage werd bepaald door het groot aantal vrouwen dat ervaringen met licht seksueel geweld vermeldt. Inderdaad blijkt bijna driekwart van de respondentes licht seksueel geweld te rapporteren; evenwel blijkt een even grote groep vrouwen confrontaties met middelzwaar seksueel geweld te vermelden. Slechts 11% van de vrouwen zei uitsluitend licht seksueel geweld meegemaakt te hebben. Driekwart van de respondentes heeft ervaringen met middelzwaar en/of zwaar seksueel geweld; 75% van de vrouwen uit dit onderzoek ondervonden een of meer schendingen van hun lichamelijke integriteit door middel van morele druk, chantage, fysiek geweld en/of machtsmisbruik. 19% van de vrouwen werd geconfronteerd met zwaar seksueel geweld, d.w.z. met (dreiging met) fysiek geweld en/of machtsmisbruik (zie bijlage I).

Naast het feit dat de meeste respondenten ooit een confrontatie met seksueel geweld hadden, blijkt dat veel vrouwen deze ervaring (zeer) regelmatig hadden. Bijna de helft van de vrouwen zegt regelmatig tot vaak geconfronteerd te zijn met een of andere vorm van seksueel geweld. Met name seksueel geweld door een onbekende maakt men frequent mee; bijna de helft van de respondentes zegt vaak tot zeer vaak confrontaties met seksueel geweld door een onbekende te hebben ervaren. Het gaat hier met name om de lichte en middelzware vormen.

Een opmerkelijk gegeven is dat één op de vijf vrouwen ervaringen met seksueel geweld binnen het gezin meemaakte. De laatste tijd komen er meer ge-

vens boven tafel over de omvang van geweld binnen het gezin. Slachtoffers van mishandeling door hun (ex)-partner en slachtoffers van seksuele kindermishandeling laten zich meer en meer horen (Draijer, 1984, 1985). Ook uit onze gegevens komt naar voren dat veel vrouwen seksueel geweld ondervonden van de kant van mannen waar zij economisch en/of emotioneel afhankelijk van zijn.

Vrouwen die als kind seksueel geweld van een familielid ondervonden vermelden relatief meer ervaringen met seksueel geweld door overige daders. Opvallend in dit verband is het feit dat 8 (36%) van de 22 vrouwen die seksueel geweld van hun partner ondervonden, als kind seksueel geweld door een familielid hebben meegemaakt. Van de vrouwen die in hun jeugd geconfronteerd zijn geweest met seksueel geweld door een familielid, noemt 21% seksueel geweld door de partner. Van de andere vrouwen noemt 6% seksueel geweld door de partner. Ook in eerder onderzoek kwam deze herhaalde kans op seksuele victimisering naar voren (verg. Miller e.a., 1978; Draijer, 1985). Herman (1981) vindt dat meer dan een kwart van de vrouwen, die als kind door hun vader seksueel misbruikt zijn, door hun partner mishandeld wordt. Meiselman (1979) noemt ook herhaald seksueel misbruik in partner relaties onder vrouwen die in hun jeugd seksueel misbruikt zijn door hun vader. Slachtoffers van seksuele kindermishandeling binnen het gezin lijken een kwetsbare groep.

Eén van de doelstellingen van dit onderzoek was antwoord geven op de vraag: welke vrouwen hebben ervaringen met seksueel geweld?

Uit de verschillende statistische analyses die op het materiaal werden uitgevoerd zijn de volgende verbanden naar voren gekomen:

- jongere vrouwen met een hoge opleiding en vrouwen die studeren of een volledige baan hebben, noemen veel ervaringen met een onbekende en een bekende;
- oudere vrouwen, met een hoog angstniveau, die menen dat mannen niet verantwoordelijk zijn voor hun daden, rapporteren meer ervaringen met seksueel geweld door autoriteit, partner en familielid;
- hoog opgeleide vrouwen met een studie of een volledige baan rapporteren relatief meer ervaringen met lichte vormen van seksueel geweld;
- vrouwen die in het jaar voorafgaand aan het onderzoek seksueel geweld hebben meegemaakt zijn relatief jonger, hoger opgeleid en hebben relatief vaker een volledige baan of zijn bezig met een studie in vergelijking tot de vrouwen die geen seksueel geweld meemaakten in dat jaar. Er is in dit geval alleen gevraagd naar seksueel geweld door een onbekende, bekende of een autoriteit.

In de vragenlijst werd gevraagd of men 'ooit' ervaringen met seksueel geweld heeft gehad. Dit betekent dat de periode waarover gevraagd is langer is naarmate men ouder is. Ondanks dat noemen jongeren relatief (veel) meer ervaringen met seksueel geweld. Hier staat tegenover dat veel gebeurtenissen, met name de minder ernstige meestal snel vergeten worden. Een aanwijzing voor het feit dat vrouwen zich pas na zeer gespecificeerde vragen bepaalde ervaringen herinneren wordt gevonden in het verschil tussen het aantal ervaringen dat in eerste instantie wordt vermeld (na een globale vraag) en het aantal ervaringen dat in tweede instantie wordt genoemd, na een opsomming van feiten (Ensink en Albach, 1983).

Ook de verschuiving in opvatting over welke gedragingen als vormen van seksueel geweld beschouwd worden, speelt hierbij een rol. De laatste jaren zijn er belangrijke ontwikkelingen aan de gang op dit terrein. Hoewel de meningen sterk uiteenlopen is zowel in de ontwikkelingen op het terrein van de zedelijkheidswetgeving, getuige de rapporten van de commissie Beaufort (1981) en Melai (1980), en het overheidsbeleid zoals dat onlangs werd neergelegd in de Nota Bestrijding van seksueel geweld tegen vrouwen en meisjes (1984), een verschuiving te zien waarbij het recht op (seksuele) zelfbeschikking voor vrouwen duidelijk centraal wordt gesteld (vgl. Leuw, 1982; Fens en Piepers, 1982).

De kans bestaat dat vrouwen in het verleden dingen hebben meegemaakt die toen nog niet als seksueel geweld werden benoemd. Zij zullen geprobeerd

hebben deze gebeurtenissen te vergeten of deze gebeurtenissen zijn in het geheugen opgeslagen in de categorie nare, vervelende, hinderlijke gebeurtenissen. Deze gebeurtenissen zullen niet worden herinnerd, als gevraagd wordt naar ervaringen met seksueel geweld.

Een veel gehoorde verklaring voor het feit dat jonge vrouwen meer seksueel geweld rapporteren is dat zij zich meer buitenshuis begeven en zich daardoor vaker in 'gevaarlijke' situaties bevinden. Wij zouden hierbij enkele kanttekeningen willen plaatsen.

De ook in dit onderzoek gevonden verbanden tussen werkzaamheden en ervaringen met seksueel geweld worden vaak geïnterpreteerd als zouden huisvrouwen weinig buiten komen. De enige informatie die de vraag over werkzaamheden verschaft is echter in hoeverre de respondente een betaalde baan heeft. Daar het merendeel van de vrouwen een zeer belangrijk deel van haar tijd besteedt aan huishoudelijk werk, de verzorging van kinderen en vrijwilligerswerk eventueel gecombineerd met een betaalde baan geeft deze vraag een onvolledig beeld van haar activiteiten en de mate waarin zij deelneemt aan het maatschappelijk leven.

Hoewel er mogelijk een verband bestaat tussen de leefwijze van de vrouw en de kans op bepaalde vormen van seksueel geweld schiet deze verklaring echter op een aantal cruciale punten tekort. Ten eerste kan niet verklaard worden waarom jongeren alleen meer lichte vormen van seksueel geweld noemen, en er geen samenhang gevonden is tussen leeftijd en middelzware en zware vormen van seksueel geweld. Ten tweede is bovenstaande redenering alleen bruikbaar in het geval de dader een onbekende (of bekende) is. Ten derde kan het sterke verband met opleiding niet begrepen worden.

De definitie van seksueel geweld, de beschrijving van het probleem biedt ons meer aanknopingspunten voor het begrijpen van de verbanden die werden gevonden. Leuw stelt dat er een biologisch script ten grondslag ligt aan de traditionele visie. "De essentie van dit beeld van sexualiteit is dat sexe-specifieke heteroseksuele gedragspatronen en de sociale organisatie van heteroseksualiteit biologisch gefundeerd zijn. (. . .). Dit beeld van sexualiteit impliceert dat de rollen van dader en slachtoffer biologisch zijn voorgeprogrammeerd" (Leuw, 1982, p. 264 e.v.). Vanuit de vrouwenbeweging werd een nieuwe visie geïntroduceerd welke een radicale breuk betekende met de traditionele opvattingen. De biologische uitgangspunten werden afgewezen, de nadruk kwam te liggen op de structurele kenmerken, de relatie tussen het voorkomen van seksueel geweld en de organisatie van onze samenleving. "De essentie van het hedendaags feminisme als ideologische actiebeweging kan wellicht het beste worden aangeduid met de term ontmaskering: het consequente streven naar het doorbreken van het bestaande en vanzelfsprekende in de relaties tussen de seksen, zowel op het persoonlijke als op het publieke vlak" (Leuw, E., 1982, p. 266).

Tegen deze achtergrond worden de hiervoor beschreven verbanden meer begrijpelijk. Jonge vrouwen hebben het biologisch script verworpen; gedragingen die vroeger geaccepteerd werden als horend bij de biologisch gefundeerde rolverdeling worden nu als ongewenst gedrag, c.q. seksueel geweld aangemerkt.

Hier komt wederom duidelijk de samenhang tussen de definitie van seksueel geweld en de omvang naar voren. Bij die vormen van seksueel geweld nl. licht seksueel geweld en seksueel geweld door onbekende waar de interpretatie ruimte het grootst is ontstaan duidelijke verschillen. De verschillen in subjectieve betekenissen die aan bepaalde gebeurtenissen worden toegekend maken de verschillen tussen de onderscheiden groepen begrijpelijk.

Risicoperceptie en onveiligheidsgevoelens

Er werden slechts enkele verbanden gevonden tussen risicoperceptie en onveiligheidsgevoelens enerzijds en persoonskenmerken en ervaringen met

sexueel geweld anderzijds. Vrouwen die sexueel geweld door een autoriteit of een familielid hadden ondervonden, schatten het risico op sexueel geweld door een autoriteit respectievelijk familielid, hoger in. Hoe vaker een vrouw hoort dat iemand uit haar kennissenkring geconfronteerd is met sexueel geweld door partner en/of familielid, hoe hoger zij de kans schat dat een vrouw in het algemeen geconfronteerd wordt met sexueel geweld door haar partner. Verder blijkt dat vrouwen met een hogere opleiding het risico dat vrouwen lopen om slachtoffer te worden van sexueel geweld door een onbekende, bekende, autoriteit en familie lager inschatten en minder gevoelens van onveiligheid ervaren dan lager opgeleide vrouwen. Vrouwen die angstiger zijn, schatten het risico dat een vrouw slachtoffer wordt van sexueel geweld hoger in dan vrouwen die minder angstig zijn. Vrouwen die van mening zijn dat mannen niet verantwoordelijk zijn voor hun seksuele daden en de nadruk leggen op de biologische driften van de man voelen zich onveiliger ten aanzien van onbekende en bekende mannen dan vrouwen die menen dat mannen wel verantwoordelijk zijn voor hun seksuele daden.

Anticipatiestrategieën

Er werden twee strategieën onderscheiden: vermijden van situaties en nemen van voorzorgsmaatregelen. In het eerste geval begeeft de vrouw zich niet in een bepaalde situatie, zij past haar gedrag aan aan de situatie. In het tweede geval begeeft de vrouw zich wel in de situatie maar treft maatregelen met als doel het risico op een of andere vorm van sexueel geweld zo klein mogelijk te maken, de situatie wordt aangepast. Nagenoeg alle vrouwen hanteren anticipatiestrategieën ten opzichte van onbekende en bekende mannen. Bijna de helft van de vrouwen anticipeert ten opzichte van een autoriteit, ruim een kwart van de vrouwen ten opzichte van de partner en meer dan 10% van de meisjes hanteert anticipatiestrategieën ten opzichte van een familielid. Geen enkele respondente zegt geen anticipatiestrategieën te hanteren ten opzichte van mannen buiten de gezinssfeer. Vrouwen blijken in veel situaties rekening te houden met de mogelijkheid van sexueel geweld.

Anticipatie binnen het gezin: een uiting van onmacht

Anticipatie binnen het gezin blijkt sterk samen te hangen met persoonlijke ervaringen met sexueel geweld binnen het gezin. Dit verband is zowel sterk als een familielid de dader is, als ook, zij het in iets mindere mate, als de partner de dader is. Er is geen verschil gevonden tussen vrouwen die situaties vermijden en vrouwen die voorzorgsmaatregelen nemen. In de meeste gevallen hanteerde men beide strategieën.

Meisjes en vrouwen die ervaringen hebben gehad met sexueel geweld door een familielid, vermijden meer situaties en nemen meer voorzorgsmaatregelen ten opzichte van familie dan vrouwen die deze vorm van geweld niet hebben meegemaakt. Wanneer het recht op lichamelijke integriteit door een familielid wordt geschonden, betekent dat in bijna alle gevallen dat het meisje/vrouw anticipatiestrategieën zal toepassen. Of het gaat om een eenmalige gebeurtenis of om een regelmatig terugkerend geweld maakt voor de mate van anticipatie geen verschil. Vrouwen die dit hebben meegemaakt hebben blijkbaar van alles geprobeerd om herhaling te voorkomen. Vrouwen daarentegen die nooit geconfronteerd zijn geweest met sexueel geweld door een familielid zullen zelden of nooit anticipatiegedrag ten aanzien van een familielid hanteren.

Vrouwen die als meisje sexueel geweld door een familielid hebben meegemaakt zullen ook vaker situaties met onbekenden, bekenden, autoriteiten en partners vermijden of voorzorgsmaatregelen nemen.

Vrouwen die ervaringen hebben met sexueel geweld door hun partner han-

teren meer anticipatiestrategieën ten aanzien van hun partner dan vrouwen die een dergelijke ervaringen niet hebben gehad. Anderzijds zijn er ook vrouwen ($\pm 20\%$) die geen ervaringen met seksueel geweld door hun partner rapporteren maar wel zeggen anticipatiestrategieën te hanteren zoals: het bedenken van manieren om seksueel contact te vermijden en emotionele betrokkenheid tijdens het seksuele contact te vermijden door veel te drinken en zich zo gevoeleloos mogelijk te houden.

Vrouwen die strategieën bedenken om het seksueel contact met haar partner te vermijden zijn vooral oudere vrouwen, met een hoger angstniveau, een lagere opleiding en een traditioneler beeld van mannelijke sexualiteit. Vrouwen met een traditioneel beeld van mannelijke sexualiteit, waarbij de nadruk ligt op de biologische seksuele driften van de man, zullen de situatie vaak als onveranderbaar zien en minder geneigd zijn het gedrag van hun partner ter discussie te stellen.

Dit komt overeen met de bevindingen van Weeda (1983) die stelt "de ouderen zijn meestal nog meer vertrouwd met het idee dat seks vooral voor de man is". Veranderde opvattingen betreffende man-vrouw verhoudingen worden eerder overgenomen door mannen en vrouwen met een hogere opleiding. Mannen en vrouwen met een lagere opleiding zouden langer vasthouden aan bestaande waarden en normen (vgl. Rubin, 1976).

Anticipatie buiten het gezin: preventie of aanpassing

In tegenstelling tot anticipatie binnen het gezin, blijkt er nauwelijks enige samenhang te zijn tussen ervaringen met seksueel geweld buiten de gezins-sfeer en de mate waarin men anticipatiestrategieën hanteert buiten de gezins-sfeer. Alleen de mate waarin voorzorgsmaatregelen worden genomen hangt enigszins samen met het aantal ervaringen met seksueel geweld. Ook is er geen enkele samenhang gevonden tussen ervaringen met seksueel geweld in het afgelopen jaar en het hanteren van anticipatiestrategieën. De verschillen tussen vrouwen die in veel situaties anticiperen en vrouwen die weinig anticiperen liggen op het vlak van de persoonskenmerken. Vrouwen, die menen dat mannen niet verantwoordelijk kunnen worden gesteld voor hun seksuele gedrag, vrouwen met een hoog algemeen angstniveau die met veel angst voor seksueel geweld zijn opgevoed en een lagere opleiding hebben, nemen meer voorzorgsmaatregelen dan andere vrouwen. Vermijdingsgedrag hangt vooral samen met opleiding, werk en leeftijd. Vrouwen met een hoger opleidingsniveau, die menen dat mannen verantwoordelijk zijn voor hun seksuele daden, die studeren of een volledige baan hebben en die tot de jongste leeftijdsgroep behoren, vermijden minder dan andere vrouwen. Deze groep van jonge, hoogopgeleide vrouwen past zich relatief minder aan aan de situatie. Het is ook deze groep die de meeste ervaringen met met name licht seksueel geweld noemen en seksueel geweld door onbekenden. Deze schijnbare tegenstrijdigheid nl. relatief meer ervaring met seksueel geweld enerzijds en relatief minder vermijdingsgedrag anderzijds wordt begrijpelijk tegen de achtergrond van de veranderende opvattingen over de verhouding tussen de sexen in onze samenleving. De vrouwenbeweging is in verzet gekomen tegen de druk die op vrouwen gelegd wordt zich aan te passen en bijvoorbeeld de straat te vermijden (vgl. Brownmiller, 1975; Klein, 1982; Stolk en Wouters, 1983). Het zijn de jonge, hoogopgeleide vrouwen, die zich als eerste verzetten tegen de maatschappelijke regels die vrouwen beperken in hun vrijheid. Een ontwikkeling van aanpassing tot verzet.

1 Inleiding

In onderhavig verslag worden de resultaten beschreven van de secundaire analyse welke werd uitgevoerd op de gegevens die werden verzameld in het kader van het onderzoek 'Angst voor seksueel geweld: van overdreven angst naar gerechtvaardigde woede' van Ensink en Albach (Ensink en Albach, 1983).

De publicatie van de resultaten uit het onderzoek 'Angst voor seksueel geweld' heeft vele reacties losgemaakt, variërend van zeer enthousiast tot afwijzend. Los van inhoudelijke kanttekeningen met name ten aanzien van de definiëring van het begrip seksueel geweld, hadden veel commentaren betrekking op de 'oppervlakkigheid'; een groot aantal vragen was onbeantwoord gebleven. De belangrijkste reden hiervoor was tijdgebrek. Er was te veel materiaal verzameld om dit binnen de beschikbare tijd te kunnen verwerken. Om een deel van de vragen alsnog te kunnen beantwoorden dienden de onderzoeksters mw. B. Ensink en mw. F. Albach een subsidie-aanvraag voor een secundaire analyse in bij het WODC, de subsidiegever van het oorspronkelijke onderzoek. Het WODC bleek bereid geld beschikbaar te stellen om twee onderzoeksters gedurende 6 maanden 20 uur per week de mogelijkheid te bieden de reeds verzamelde gegevens nader uit te werken.

Mw. B. Ensink en mw. F. Albach hadden inmiddels een andere onderzoeksaanvaan genomen. Daarom werden door de opdrachtgever van dit onderzoek, de werkgroep Vrouwenstudies van de Dienst Sociaal Wetenschappelijk Onderzoek van de Rijksuniversiteit te Leiden, twee andere onderzoeksters aangesteld nl. mw. E. van Buuren en mw. M. Wöstmann. Mw. M. Junger, medewerkster van het WODC, werd voor één dag per week aan deze onderzoeksgroep toegevoegd ter ondersteuning van de analyses.

Door middel van een secundaire analyse is gepoogd een antwoord te vinden op enkele vragen waaraan in het vorige onderzoek geen aandacht is besteed. Daar er erg veel gegevens waren verzameld moest er een keuze worden gemaakt ten aanzien van het onderwerp van deze analyse.

In hoofdstuk 2 wordt beschreven welke onderzoeksvragen centraal staan en welke argumenten ten grondslag liggen aan deze keuze. Gegeven de analysetechnieken die we wilden gebruiken was het noodzakelijk indices te construeren op basis van de in het onderzoek gebruikte variabelen. Deze indices en de samenhang tussen de verschillende indices worden beschreven in hoofdstuk 3. Hoeveel vrouwen ervaringen hebben met de verschillende vormen van seksueel geweld en of sommige groepen vrouwen relatief meer ervaringen hebben dan anderen zal aan de orde komen in hoofdstuk 4. Naast de ervaringen met seksueel geweld staan de anticipatiestrategieën centraal in deze analyse. In hoofdstuk 5 wordt beschreven welke vrouwen situaties vermijden en/of voorzorgsmaatregelen nemen en welke factoren hiermee samenhangen. In hoofdstuk 6 tenslotte zal worden gepoogd de belangrijkste bevindingen uit deze analyse te interpreteren.

Zonder de inspanningen van anderen hadden wij dit project nooit tot een goed einde kunnen brengen.

Wij willen graag Dr. J.J.M. van Dijk, hoofd van het WODC en mw. J. Oldersma, coördinatrice van de werkgroep Vrouwenstudies bedanken voor hun in-

spanningen om dit project mogelijk te maken. Mw. B. Ensink danken wij voor haar initiatief om dit project te starten en haar begeleiding bij het analyseren en beschrijven van het materiaal.

2 Probleemstelling

2.0 Inleiding

In het onderzoek 'Angst voor seksueel geweld' is een veelheid aan gegevens verzameld. Er zijn vragen gesteld met betrekking tot de aard en frequentie van ervaringen met seksueel geweld, de emotionele reactie, zowel op mogelijke gebeurtenissen als op reële ervaringen, risicoperceptie, gevoelens van onveiligheid, persoonskenmerken en anticipatiestrategieën, manieren om de kans op een confrontatie met seksueel geweld zo klein mogelijk te maken. De centrale vraagstelling van het onderzoek 'Angst voor seksueel geweld' luidde: "Is het juist dat vrouwen aan de ene kant bang zijn voor seksueel geweld en allerlei situaties in verband hiermee vermijden, terwijl aan de andere kant seksueel geweld heel weinig voorkomt?" (Ensink en Albach, 1983, p. 15). Het onderzoek was beschrijvend van aard; de nadruk lag op een verkenning en omschrijving van het probleemgebied. Aangezien we in deze secundaire analyse gebonden zijn aan het materiaal zoals dat verzameld werd door Ensink en Albach heeft ook de secundaire analyse grotendeels een beschrijvend karakter. Op enkele punten zal een aanzet tot een verklaring worden gegeven. Er moest een keuze gemaakt worden uit de verschillende onderwerpen die nader uitgewerkt zouden kunnen worden. Deze keuze is enerzijds gebaseerd op de aard van de gegevens; sommige gegevens zijn moeilijker te bewerken voor een nadere analyse dan andere en anderzijds op de belangstelling voor bepaalde aspecten aan deze problematiek. Op grond van deze argumenten is besloten om in de secundaire analyse, de aandacht te richten op de aard en frequentie van de verschillende vormen van seksueel geweld en op de anticipatiestrategieën die vrouwen hanteren. Onder anticipatie-gedrag of het hanteren van anticipatiestrategieën verstaan we zowel het vermijden van bepaalde situaties, als het nemen van voorzorgsmaatregelen met het oog op de mogelijkheid lastig gevallen te worden op seksueel gebied. De argumenten voor de keuze van bovengenoemde twee onderzoekgebieden worden in paragraaf 2.1 respectievelijk 2.2 aangegeven. In paragraaf 2.3 worden de bovengenoemde thema's uitgewerkt tot onderzoeksvragen.

2.1 Aard en frequentie van seksueel geweld

De laatste tijd wordt er van verschillende kanten aandacht besteed aan seksueel geweld. Dit komt onder meer tot uitdrukking in de maatschappelijke discussie die wordt gevoerd over de definitie van het begrip seksueel geweld en de omvang van het probleem. In Nederland zijn nog geen betrouwbare gegevens voor handen omtrent de omvang van seksueel geweld. Eén van de oorzaken is gelegen in de definiëring van het begrip seksueel geweld.

De jaarlijkse slachtofferenquête is in Nederland een gezaghebbende bron voor gegevens omtrent het voorkomen van verschillende vormen van criminaliteit waaronder seksuele delicten (Van Dijk en Steinmetz, 1979; Van der Heijden, 1983). Maar met name de vragen over de seksuele delicten zijn van verschillende zijden ernstig bekritiseerd (FRIC, 1979; Vorrink, 1982; Acker en

Rawie, 1982). Vele gedragingen blijven buiten beschouwing.

Om dit probleem te ondervangen hebben Ensink en Albach in hun onderzoek het begrip sexueel geweld gehanteerd waaronder ook gebeurtenissen vallen die niet in het Wetboek van Strafrecht zijn opgenomen. Zij hanteerden de volgende definitie: "Sexueel geweld is het schenden van de lichamelijke integriteit en/of autonomie, welke schending betrekking heeft op de primaire en/of secundaire geslachtskenmerken van de persoon" (Ensink en Albach, 1983, p. 33). Bewust hebben zij het juridische kader verlaten. Vasthouden aan omschrijvingen van seksuele delicten zoals neergelegd in de huidige Zedelijkheidswetgeving betekent dat men voorbij zou gaan aan de ontwikkelingen op dit terrein getuige het voorstel voor een nieuwe Zedelijkheidswetgeving en de regeringsnota Bestrijding van sexueel geweld tegen vrouwen en meisjes (Rapport Commissie Beaufort, 1981; Nota Bestrijding sexueel geweld, 1984).

In dit onderzoek wordt onder de term 'sexueel geweld' een grote variëteit aan situaties gevat. Situaties variërend van een onbekende die dichterbij stond dan nodig was tot een meisje dat door een ouder familielid gedwongen wordt tot seksuele gemeenschap vallen onder deze term.

Hoewel een verscherping van de verschillende begrippen een zinvolle verbetering zou kunnen zijn, menen wij dat de omschrijving, die Ensink en Albach hanteren, een reëel beeld geeft van wat vrouwen meemaken. Zeker wanneer we inzicht willen verkrijgen in redenen waarom vrouwen zich op een bepaalde manier gedragen, is een zorgvuldige beschrijving van de situaties, de gebeurtenissen die vrouwen meemaken, onontbeerlijk. Om die reden is besloten om in deze vervolganalyse de definitie van Ensink en Albach over te nemen en nader in te gaan op de frequenties van sexueel geweld.

2.2 Anticipatiestrategieën

Binnen de victimologie bestaat een uitgebreide traditie van onderzoeken naar angst voor criminaliteit, zg. 'fear of crime'.

Het probleem bij al deze studies is "the definitional ambiguity surrounding the construct fear" zoals Riger en Gordon (1981), in een artikel opmerken. Zij wijzen erop dat in elk onderzoek een andere definitie wordt gehanteerd. Omschrijft de ene onderzoeker 'fear of crime' als "the amount of anxiety and concern that persons have of being a victim", anderen beschouwen de schatting van de kans dat hij/zij slachtoffer zal worden als angst, terwijl weer anderen onderscheid maken tussen risicoschatting en gevoelens van angst over dat risico (Riger en Gordon, 1981).

De laatste jaren is op dit gebied duidelijk een ontwikkeling gaande. Steeds meer onderzoek(st)ers pleiten voor een scherpe afbakening van begrippen en een duidelijk onderscheid tussen aspecten als meningen, emoties, kans-schattingen en gedrag welke tot voor kort nog vaak als verschillende componenten van één en dezelfde attitude werden beschouwd.

In een kritische beschouwing van met name twee WODC-onderzoeken, de slachtofferenquête en het onderzoek naar onrustgevoelens in Nederland, stellen Ensink en Albach deze conceptuele chaos en verwarring aan de kaak (Ensink en Albach, 1983, p. 15). Voor een overzicht van de kritiekpunten willen we verwijzen naar het onderzoeksverslag 'Angst voor sexueel geweld'. Naar aanleiding van deze beschouwing luidde hun conclusie: "verschijnselen zoals emoties ten aanzien van sexueel geweld, kansschattingen en anticipatiegedrag definiëren we in eerste instantie als van elkaar onafhankelijke verschijnselen" (Ensink en Albach, 1983, p. 15).

Ook vanuit het WODC worden pogingen ondernomen enige orde te scheppen in de chaos, bv. door introductie van nieuwe begrippen, opnieuw analyseren van materiaal dat eerder door het WODC werd verzameld en herinterpretatie van resultaten uit vroegere WODC-onderzoeken.

Steinmetz en Van Andel (1985) stellen dat "door (potentiële) reacties op criminaliteit en meningen over de aard en omvang van de criminaliteit evenals de

daarmee gepaard gaande gevoelens onder te brengen bij 'gevoelens van onveiligheid' wordt de betekenis verruimd die gewoonlijk wordt toegekend aan gevoelens" (Steinmetz en Van Andel, 1985).

We zullen hier niet ingaan op de oplossing die Steinmetz en Van Andel voor dit conceptuele probleem voorstellen. Het belang van hun probleembeschrijving ligt voor deze analyse in de kritiek die zij geven op de theoretische uitgangspunten waarop de meeste, met name Nederlandse, onderzoeken naar 'angst voor criminaliteit' zijn gebaseerd. Zij laten zien dat er onderscheid moet worden gemaakt tussen risicoschatting, gevoelens van onveiligheid, gedrag naar aanleiding van persoonlijke ervaringen met criminaliteit of kennis over het voorkomen van criminaliteit en de emoties die ten grondslag liggen aan het handelen.

Voor onze analyse betekent dit dat er steeds onderscheid gemaakt zal worden tussen gedrag als reactie op de (vermeende) kans slachtoffer van seksueel geweld te worden, en het concept angst. Aan het hanteren van anticipatiestrategieën zou angst ten grondslag kunnen liggen, maar dit hoeft niet noodzakelijkerwijs. Ditzelfde geldt voor de concepten 'onveiligheidsgevoelens' en 'risicoperceptie'. Voor beide concepten geldt dat, zolang er niet expliciet informatie is verzameld over de achterliggende emoties, hier ook geen uitspraak over kan worden gedaan. Bovendien levert een kansschatting of een beoordeling van een situatie ons geen informatie over het gedrag. Een voorbeeld daarvan is dat ondanks het feit dat iemand de situatie als onveilig beoordeelt en meent dat er een redelijke kans op onaangename confrontaties bestaat zij toch kan besluiten de situatie niet te vermijden omdat zij haar onafhankelijkheid niet prijs wil geven of omdat zij meent dezelfde rechten op vrijheid van bewegen te hebben als mannen. Daarnaast zijn er ook vele andere motieven of emoties dan angst denkbaar op grond waarvan iemand besluit situaties te vermijden of voorzorgsmaatregelen te treffen.

Tevens willen we wijzen op het feit dat in de literatuur over 'fear of crime' seksuele delicten beschouwd worden als één van de vele vormen van criminaliteit. Hiermee wordt voorbijgegaan aan het sexe-specifieke karakter van seksueel geweld en de structurele aspecten aan deze vorm van geweld. Wij menen dat de structurele kenmerken van deze geweldsvorm deel zouden moeten uitmaken van een beschrijving en verklaring van het verschijnsel seksueel geweld.

Uit verschillende onderzoeken zowel in Nederland als het buitenland, op het gebied van seksueel geweld komt naar voren dat, uitzonderingen daargelaten, mannen de daders zijn en vrouwen het slachtoffer. Onder invloed van de vrouwenbeweging wordt dit feit in relatie gezien met de organisatie van onze samenleving: seksueel geweld wordt benoemd als een maatschappelijk probleem.

In de regeringsnota 'Bestrijding van seksueel geweld tegen vrouwen en meisjes' (1984) wordt seksueel geweld omschreven als één van de ernstige gevolgen van de ongelijkheid tussen mannen en vrouwen en als een verschijnsel waardoor die ongelijke verhouding mede in stand wordt gehouden. In het hoofdstuk 'Verkenning van de problematiek' wordt hierover opgemerkt: "Allengs is duidelijker geworden dat de ongelijke machtsverdeling tussen mannen en vrouwen niet alleen terug te vinden is in de verdeling van verschillende soorten werk voor mannen en vrouwen en met name in de toewijzing van betaalde en onbetaalde arbeid maar ook in normeringen die bestaan met betrekking tot leefvormen en sexualiteit en de institutionalisering daarvan in de organisatie van onze samenleving" (Nota, 1984, p. 6).

Dit komt op verschillende manieren tot uitdrukking in het dagelijks leven van vrouwen. De dreiging van seksueel geweld is in meer of mindere mate altijd op de achtergrond aanwezig. Het is een onderdeel van de wereld van vrouwen in deze maatschappij. Vrouwen worden ermee opgevoed en het wordt geïntegreerd in het leven. In veel gevallen betekent dit niet een constante angst maar eerder dat zich een manier van gedragen ontwikkelt waarin rekening wordt gehouden met deze dreiging. In veel gevallen zal men zich niet eens be-

wust zijn dat deze dreiging ten grondslag ligt aan bepaalde gedragingen. Welke factoren precies van invloed zijn op de gedragingen van vrouwen is onbekend. Waarmee hangen gedragingen als vermijdingsgedrag en het nemen van voorzorgsmaatregelen samen?

In deze maatschappij gelden andere regels voor vrouwen dan voor mannen. Vrouwen die geconfronteerd werden met een vorm van seksueel geweld na overtreding van ongeschreven regels, krijgen in hun omgeving nogal eens te maken met verwijten en beschuldigingen. Soms ook van de kant van officiële instanties zoals de politie en de (traditionele) hulpverlening (Draijer, 1982, Doomen, 1978). Bekend met deze regels en de reacties bij overtreding zullen veel vrouwen eieren voor hun geld kiezen: een aantal dingen zullen worden vermeden en in andere gevallen zullen voorzorgsmaatregelen worden getroffen. Deze keuze benoemen als angst is onzorgvuldig en in vele gevallen onterecht. In dit onderzoek zal daarom niet gesproken worden over angst voor seksueel geweld. Waarmee we overigens niet willen beweren dat er nooit gevoelens van angst ten grondslag liggen aan het gedrag van vrouwen. Centraal staan de anticipatiestrategieën die vrouwen hanteren, manieren waarop zij omgaan met de regels in deze maatschappij betreffende gedrag van vrouwen en de altijd aanwezige dreiging van seksueel geweld.

2.3 De onderzoeksvragen

Overwegende het voorafgaande is besloten de ervaringen met seksueel geweld en de anticipatiestrategieën als het onderwerp van de secundaire analyse te nemen. Er wordt naar gestreefd in de hiernavolgende beschrijving van de resultaten onderstaande vragen te beantwoorden.

1. Wat is de aard en de frequentie van ervaringen met verschillende vormen van seksueel geweld en is er sprake van een samenhang met persoonskenmerken?
2. Welke factoren hangen samen met het hanteren van anticipatiestrategieën, het ervaren van onveiligheidsgevoelens en het inschatten van het risico dat een vrouw slachtoffer wordt van seksueel geweld?

Met betrekking tot vraag 1 kan het volgende gesteld worden. In het onderzoek 'Angst voor seksueel geweld' werden de persoonlijke ervaringen met seksueel geweld vooraf ingedeeld naar de relatie tussen slachtoffer en dader.¹⁾ Deze indeling zal ook bij de vervolganalyse gebruikt worden. Naast de indeling naar relatie tussen dader en slachtoffer is ook een indeling naar ernst gemaakt.

Om meer inzicht te krijgen in de aard en frequentie van ervaringen met verschillende vormen van seksueel geweld zal ondermeer aandacht worden besteed aan de volgende vragen:

- Welk percentage van de respondentes heeft ervaringen met de verschillende vormen van seksueel geweld naar ernst en naar dader?
- Hoeveel verschillende ervaringen heeft men, ongeacht de relatie met de dader?
- Wat is de samenhang tussen de verschillende sociaal-demografische kenmerken (leeftijd, opleiding, werkzaamheden) enerzijds en (geen) ervaringen met seksueel geweld anderzijds?
- Is er sprake van een verband tussen persoonlijkheidskenmerken (bv. kwetsbaarheid) enerzijds en (geen) ervaringen met seksueel geweld anderzijds?
- Hebben vrouwen die als kind ervaringen met seksueel geweld door familieleden hebben gehad meer en/of andere ervaringen met seksueel geweld dan andere vrouwen?

1) Wanneer in dit rapport gesproken wordt over 'dader' wordt bedoeld op degene die volgens het slachtoffer het seksueel geweld gepleegd heeft. We wijken hiermee af van de juridische terminologie, waar 'dader' staat voor de 'veroordeelde'.

Wat de tweede vraag betreft worden in dit onderzoek twee vormen van anticipatie onderscheiden, nl. vermijding en voorzorg. De belangrijkste subvragen die we met behulp van deze analyse proberen te beantwoorden luiden:

- Welke vrouwen vertonen vermijdingsgedrag en in welke mate?
- Welke vrouwen nemen voorzorgsmaatregelen en in welke mate?
- Welke vrouwen vertonen (geen) vermijdingsgedrag en nemen (geen) voorzorgsmaatregelen en wat is de samenhang tussen het vertonen van vermijdingsgedrag en het nemen van voorzorgsmaatregelen?
- In hoeverre bestaat er een samenhang tussen ervaringen met vormen van seksueel geweld en het hanteren van anticipatiestrategieën?
- In hoeverre bestaat er een samenhang tussen sociaal-demografische- en persoonlijkheidskenmerken en het hanteren van anticipatiestrategieën?
- In hoeverre bestaat er een samenhang tussen risicoperceptie/onveiligheidsgevoelens en het hanteren van anticipatiestrategieën?
- In hoeverre bestaat er een samenhang tussen persoonsvariabelen, ervaringen met vormen van seksueel geweld enerzijds en risicoperceptie respectievelijk onveiligheidsgevoelens anderzijds?

3 Methode

3.0 Inleiding

In dit hoofdstuk wordt een beschrijving gegeven van de variabelen die in de analyse werden opgenomen. Voor een bespreking van de betrouwbaarheid en validiteit van de gegevens en voor de theoretische onderbouwing willen we verwijzen naar het rapport 'Angst voor seksueel geweld' (Ensink en Albach, 1983).

In het geval dat in de vragenlijst meer dan een vraag is gesteld over een bepaald aspect is steeds een index geconstrueerd. Een belangrijke voorwaarde voor een indexconstructie is dat de vragen die zijn gesteld om een aspect te meten onderling samenhangen, met andere woorden dezelfde dimensie meten. Een vraag die niet met de andere samenhangt, en dus iets anders meet, mag niet in de index worden opgenomen. Met behulp van het computerprogramma Homals (Gifi, 1980) kan dit worden onderzocht. In bijlage IV wordt nader ingegaan op deze procedure van indexconstructie.

In paragraaf 3.1 zullen alle variabelen die werden betrokken in de secundaire analyse kort worden besproken. In bijlage I wordt aangegeven uit welke vragen de index is samengesteld en op welke wijze is gehercodeerd. Tevens worden in bijlage I de frequentieverdelingen van alle variabelen gegeven. In paragraaf 3.2 komt de onderlinge samenhang van de variabelen aan de orde.

3.1 De variabelen van het vervolgonderzoek

De variabelen die in de analyse zijn opgenomen, zijn ingedeeld in zeven groepen, te weten: persoonlijke ervaringen met seksueel geweld, ervaringen met seksueel geweld in de kennissenkring, sociaal-demografische variabelen, persoonlijkheidskenmerken, anticipatiestrategieën (waaronder vermijdingsgedrag en het nemen van voorzorgsmaatregelen), onveiligheidsgevoelens en risicoperceptie. Hieronder wordt een beschrijving van deze variabelen gegeven.

3.1.1 *Persoonlijke ervaringen met seksueel geweld*

Ervaringen met seksueel geweld werden ingedeeld naar relatie tussen dader en slachtoffer, naar ernst en naar jaar van de gebeurtenis.

De indeling naar de relatie tussen slachtoffer en dader werd overgenomen van Ensink en Albach. De ervaringen werden tevens ingedeeld in lichte-, middelzware- en zware vormen van seksueel geweld. De indeling naar ernst die in het vervolgonderzoek werd gehanteerd, is gebaseerd op uitspraken van respondentes over 17 casussen van seksueel geweld en wijkt enigszins af van de indeling naar ernst van Ensink en Albach. Per casus werd aan de respondentes gevraagd in hoeverre zij het voorbeeld angstaanjagend vinden en de handelwijze van de man agressief. De casussen werden vervolgens geordend naar mate van angstaanjagendheid en agressiviteit van de dader. Door het ge-

middelste te nemen van de plaatsen in de rangorde, ontstond een nieuwe rangorde. Het materiaal gaf aanleiding om de casussen in drie groepen (licht, middelzwaar en zwaar) in te delen. In bijlage III wordt de rangorde van de voorbeelden gegeven en wordt de gevolgde procedure beschreven.

De eigen ervaringen van de respondentes werden vervolgens ingedeeld in de drie groepen (zie bijlage I). In de groep licht sexueel geweld zijn de ongewenste seksuele initiatieven ingedeeld waarbij niet direct sprake van lichamelijk contact is, maar van pogingen tot communicatie op sexueel gebied. Dit zijn zowel verbale (man maakte sexueel geladen opmerkingen) als non-verbale (man kwam veel dichterbij staan dan nodig was, exhibitionisme) pogingen tot communicatie op sexueel gebied, die herhaaldelijk of onverhoeds plaatsvinden. Het gaat om situaties waarbij de man niet op afwijzingen of negatie van de vrouw reageert of de vrouw geen ruimte krijgt om pogingen af te wijzen. Een uitzondering is echter als een familielid ¹⁾ de dader is. Als een familielid pogingen onderneemt tot communicatie op sexueel gebied (bv vader maakte seksuele toespelingen) wordt dit ingedeeld in de groep middelzwaar sexueel geweld. Verder wordt de term middelzwaar sexueel geweld gehanteerd als er sprake is van een schending van de lichamelijke integriteit (man werd handtastelijk, een bekende overdonderde me, baas kleedde zich uit, partner dwong me tot seksuele variaties, waar ik zelf geen prijs op stelde). In veel gevallen is er sprake van morele druk, dreiging of een vorm van chantage. Handtastelijkheden etc. bij een kind door een familielid vallen onder zwaar sexueel geweld. Verder is er sprake van zwaar sexueel geweld wanneer fysiek geweld en/of machtsmisbruik wordt toegepast.

De ervaringen met sexueel geweld zijn ook ingedeeld naar het jaar van de gebeurtenis. Deze indeling ontbreekt echter in het geval de partner of een familielid de dader is. Een andere moeilijkheid bij deze indeling is dat het jaar van de gebeurtenis niet voor iedere confrontatie apart is weergegeven, maar slechts per dadergroep. Dit laatste impliceert dat er geen verband kan worden gelegd tussen het jaar van de gebeurtenis en de ernst. Aan de hand van bovengenoemde gegevens werd uiteindelijk een dichotome variabele geconstrueerd, te weten: wel of geen ervaring(en) met sexueel geweld door een onbekende en/of bekende en/of autoriteit in het afgelopen jaar.

3.1.2 Ervaringen met sexueel geweld van iemand uit de kennissenkring

Ervaringen die iemand uit de kennissenkring heeft met sexueel geweld kunnen worden opgevat als indirecte confrontaties met geweld. Aan de respondentes werd per dadergroep gevraagd: "Heeft iemand in uw directe omgeving wel eens iets dergelijks meegemaakt dat u weet?". Door middel van een Homals-analyse werd nagegaan in hoeverre de antwoorden op deze vraag per dadergroep samenhangen.

Op grond van de analyse werden de volgende variabelen verkregen:

- ervaringen met sexueel geweld door onbekende, bekende en/of autoriteit van iemand uit de kennissenkring;
- ervaringen met sexueel geweld door partner en/of familie van iemand uit de kennissenkring.

3.1.3 Sociaal-demografische kenmerken

De sociaal-demografische kenmerken die in de analyse werden opgenomen zijn: leeftijd, opleiding en werkzaamheden. De respondentes variëren in leeftijd van 16 tot 56 jaar. De totale groep is opgesplitst in drie groepen.

Op het aspect 'opleiding' zijn de respondentes meer gelijk verdeeld over de drie groepen. In de oorspronkelijke vragenlijst werden acht groepen onder-

¹⁾ Met familielid wordt bedoeld: een (pleeg)vader, oom, grootvader, oudere broer of ander verwant.

scheiden. Deze acht groepen zijn als volgt opnieuw ingedeeld in drie opleidingsniveau's, te weten: laag, midden en hoog. Elke respondente werd geplaatst in de groep van haar hoogste opleiding.

Het derde sociaal-demografische kenmerk dat in deze analyse werd betrokken is: betaalde arbeid buitenshuis. Oorspronkelijk waren er zes, elkaar niet uitsluitende antwoordcategorieën. Deze zijn hergegroepeerd tot vier categorieën, te weten huisvrouw, deeltijdbaai, volledige baai en studierend.

Overigens geeft deze indeling ons geen informatie over het onbetaalde werk dat wordt gedaan. Dus als indeling voor de mate waarin iemand op het leven binnenhuis of daarbuiten is georiënteerd, is deze indeling onvolledig.

3.1.4 Persoonlijkheidskenmerken

De persoonlijkheidskenmerken die in de vervolg-analyse werden opgenomen, zijn: angstniveau, kwetsbaarheid, beeld van sexueel geweld, angst voor sexueel geweld in de opvoeding en assertiviteit. We hebben deze variabelen persoonlijkheidskenmerken genoemd omdat hiermee een indicatie wordt verkregen van hoe mensen zich kunnen gedragen.

Er is onderscheid gemaakt tussen persoonlijkheidskenmerken en persoonskenmerken. Wanneer gesproken wordt over persoonskenmerken wordt bedoeld op de sociaal-demografische- en persoonlijkheidskenmerken tezamen.

Angstniveau

Om de angst als persoonlijkheidskenmerk (angstdispositie) te meten werd de Nederlandse versie van de STAI (Spielberger State $\frac{1}{4}$ Trait Anxiety Inventory) (Van der Ploeg, 1980) gebruikt. Van de 20 items van de vragenlijst werd de somscore berekend. Deze somscore, de trait-angst of angstdispositie, verwijst naar relatief stabiele individuele verschillen in angstgeneigdheid, d.w.z. naar verschillen tussen mensen in hun tendentie om op als bedreigend ervaren situaties te reageren met verhogingen in de intensiteit van toestandsangst.

Kwetsbaarheid

In de vragenlijst werd een aantal vragen gesteld om na te gaan hoe kwetsbaar de respondentes zich voelen in vergelijking met andere vrouwen en mannen. Er wordt ingegaan op lichamelijke snelheid, lichamelijke kracht, angstig reageren en kwaad worden. De twee vragen over lichamelijke kracht zijn niet in de analyse opgenomen. De samenhang van deze twee vragen was te gering.

Beeld van sexueel geweld

Om inzicht te verkrijgen in het beeld dat de respondentes hebben over de oorzaak en het voorkomen van sexueel geweld werden de items van vraag 12 gebruikt. Hierbij moet worden opgemerkt dat deze items oorspronkelijk niet bedoeld zijn als een vragenlijst over het beeld van sexueel geweld. De lijst was bedoeld om vrouwen met een afwijkend antwoordpatroon op te kunnen sporen, met het oog op het kwalitatieve deel van het onderzoek van Ensink en Albach.

Op grond van een Homals-analyse werd uit vijf items een index samengesteld. De index heeft betrekking op de mannelijke sexualiteit en met name op de mate waarin mannen hun sexuele verlangens al dan niet kunnen/moeten beheersen en de verantwoordelijkheid van de vrouw hierbij. Voorbeelden

van de items zijn: Als een man eenmaal in vuur en vlam staat, behoort het tot de taak van de vrouw om hem af te remmen; het ligt heel anders als een man meerdere partners op seksueel gebied heeft dan als een vrouw dit heeft.

Angst voor seksueel geweld in de opvoeding

Met behulp van deze index wordt nagegaan in hoeverre vrouwen in hun opvoeding een bepaald beeld over mannen, nl. dat zij niet zijn te vertrouwen, hebben meegekregen (bv. bent u opgevoed met het idee dat je geen man kan vertrouwen?). In de vragenlijst waren drie vragen opgenomen met betrekking tot deze vorm van socialisatie. Deze drie vragen bleken onderling redelijk samen te hangen, zodat zij samengevoegd konden worden tot één index. Hierbij dient echter opgemerkt te worden dat deze vragen niet erg goed differentieerden.

Assertiviteit

Met deze index wordt de mate waarin een vrouw zich assertief gedraagt gemeten. In de vragenlijst waren drie vragen opgenomen met betrekking tot de assertiviteit van de respondentes (bv. bent u iemand die moeite heeft met het opbellen naar een instantie?). De drie vragen bleken onderling samen te hangen, zodat de drie vragen samengevoegd konden worden tot de index 'assertiviteit'.

Hierboven zijn de vijf persoonlijkheidskenmerken beschreven die opgenomen zijn in de analyses. Met betrekking tot de validiteit van de indices willen we een kanttekening plaatsen bij de indices: 'kwetsbaarheid', 'beeld van seksueel geweld', 'angst voor seksueel geweld in de opvoeding' en 'assertiviteit'. Ondanks het feit dat deze indices zorgvuldig zijn samengesteld en de waarde van de indices, nagegaan met behulp van Homals, steeds hoog is, moeten vragen gesteld worden bij de validiteit van deze indices. We willen niet pretenderen met behulp van deze indices werkelijk persoonlijkheidskenmerken in de strikte betekenis van het woord te meten. Alleen de Zelfbeoordelings Vragenlijst, waarmee het angstniveau van de respondente wordt gemeten, is een gestandaardiseerde vragenlijst die betrouwbaar en valide genoemd kan worden.

3.1.5 Anticipatiestrategieën

Bij de anticipatiestrategieën onderscheiden we 'vermijding' en 'voorzorg'. Deze tweedeling kwam tot stand door samenvoeging van door Ensink en Albach onderscheiden vormen van anticipatie, te weten: vermijding, waakzaamheid, zelfbescherming, en zelfverdediging. In de vragenlijst werden deze vier vormen van anticipatiegedrag geoperationaliseerd. De vragen naar waakzaamheid, zelfbescherming en zelfverdediging bleken moeilijk van elkaar te onderscheiden en ook niet allemaal voor iedere slachtoffer-dader-relatie gesteld te zijn. Vermijding daarentegen is duidelijk te onderscheiden van de drie andere vormen, in die zin dat de respondente die vermijdt, zich niet in die situaties begeeft waarin zij denkt de kans te lopen slachtoffer van seksueel geweld te worden. Bij de andere vormen begeeft de vrouw zich wel in die situaties maar slechts onder bepaalde condities. De vrouw past een bepaalde situatie in zekere zin aan, aan haar behoeftes. Dit werd het nemen van voorzorgsmaatregelen genoemd. Ook Riger en Gordon (1982) onderscheiden twee typen van anticiperend gedrag nl. 'avoiding dangerous situations' en 'managing risks in the face of possible danger'. In andere artikelen gebruiken zij de termen 'isolation' en 'street savvy tactics' (Riger en Gordon, 1981). Het onderscheid tussen deze twee strategieën maken de auteurs duidelijk door

'avoiding' en 'isolation' aan te duiden met de term 'adaption' en 'managing risks' en 'street savvy' te omschrijven als 'coping'. Ruwweg kan worden gezegd dat in het eerste geval de vrouw zich aanpast aan de situatie zoals deze zich voordoet en in het tweede geval de vrouw maatregelen neemt zodat zij de situatie 'aanpast' aan haar eigen wensen.

Op grond van dit onderzoek kan geen zekerheid gegeven worden over aanleidingen tot anticipatie-gedrag. Verschillende emoties, bewuste en onbewuste, zouden aanleiding kunnen zijn. Naar aanleiding van hun kwalitatieve analyse concluderen Ensink en Albach (1983, blz. 103) dat "bij een deel van de vrouwen geen sprake is van directe anticipatie op seksueel gebied maar van normgeleid gedrag; men refereert aan de norm omtrent datgene wat voor vrouwen als fatsoenlijk gedrag gezien wordt". In de vraagstelling wordt echter gesuggereerd dat het motief van handelen duidelijk zou zijn, nl. het voorkomen van seksueel geweld. Ook in het dagelijks taalgebruik worden deze begrippen gehanteerd als zou duidelijk zijn welk motief er aan ten grondslag ligt. Dit betekent dat de termen anticipatie, vermindering en voorzorg in het kader van deze analyse, de lezer op een dwaalspoor zetten. Het verdient aanbeveling nieuwe begrippen te bedenken. Daar er vooralsnog geen goede alternatieven beschikbaar zijn, worden deze termen in dit verslag nog wel gebruikt. We willen echter nogmaals benadrukken dat velerlei motieven de basis voor dit gedrag kunnen zijn.

Vermijding

Onder vermindering wordt verstaan: het zich niet in bepaalde situaties begeven, omdat gedacht wordt aan de mogelijkheid lastig gevallen te worden op seksueel gebied.

De mate van vermindering werd voor de vijf dadergroepen afzonderlijk gemeten. Bij één onbekende dader, een bekende en de partner werd deze variabele geconstrueerd door een somscore van meerdere vragen te berekenen. Bij autoriteit en familielid was slechts een vraag naar vermindering opgenomen in de vragenlijst.

Op grond van de onderlinge samenhang, zoals bleek uit de Pearson correlaties (zie bijlage IIa), is besloten de variabelen: 'vermindering van onbekende', 'vermindering van bekende' en 'vermindering van een autoriteitsfiguur' samen te nemen tot één variabele. Deze variabele geeft aan de mate waarin personen buiten het gezin worden vermeden.

Voorzorg

Onder het nemen van voorzorgsmaatregelen verstaan we: zich begeven in situaties maar slechts onder bepaalde voorwaarden, omdat men rekening houdt met de mogelijkheid lastig gevallen te worden op seksueel gebied. Onder voorzorg wordt verstaan: zorgen voor zelfverdediging (het meedragen van afweermiddelen, alarmmiddelen, registratiemiddelen), maar ook zelfbescherming (bv. oog-contact met onbekenden mijden) en waakzaamheid (door gedrag van een ander plotseling op haar hoede zijn). Per dadergroep werd de variabele 'voorzorg' geconstrueerd door een somscore van meerdere vragen te berekenen. Op grond van de hoogte van de Pearson correlaties (bijlage IIb) is besloten de variabelen voorzorg ten aanzien van een onbekende, bekende en autoriteit samen te nemen tot één variabele. De variabelen 'voorzorg ten aanzien van de partner' en 'voorzorg ten aanzien van familielid' werden samengevoegd tot de variabele 'voorzorg binnen het gezin'.

3.1.6 Onveiligheidsgevoelens

Met de index 'onveiligheidsgevoelens' wordt gemeten in hoeverre de respondenten zich ongemakkelijk en/of onveilig voelt in bepaalde situaties, omdat zij denkt aan de mogelijkheid lastig gevallen te worden op seksueel gebied. Deze vraag werd gesteld met betrekking tot onbekenden en bekenden. In hoeverre de respondenten zich onveilig voelen ten aanzien van autoriteit, partner en familie is niet gemeten. De variabele 'onveiligheidsgevoelens ten aanzien van onbekende' en de variabele 'onveiligheidsgevoelens ten aanzien van bekende' zijn op grond van de onderlinge samenhang ($r = .39$, $p < .001$) samengevoegd tot de variabele 'onveiligheidsgevoelens'.

Het gebruik van de indexnaam 'onveiligheidsgevoelens' heeft als nadeel dat dit begrip in eerder onderzoek op zeer uiteenlopende wijzen gedefinieerd en geoperationaliseerd is. Een scala van gevoelens, percepties, risicobelevingen, risicowaarnemingen en gedragingen is er onder vervat (Cozijn en Van Dijk, 1976; Gubbels e.a., 1978), waardoor nogal wat begripsverwarring is ontstaan. Dit zelfde geldt overigens voor 'unsafety feelings' en 'fear of crime' (Gaquin, 1978; Garofalo, 1979; Balkin, 1979; Warr and Stafford, 1983; Skogan, 1984; Warr, 1985). Daar er geen goed alternatief voorhanden was is deze term aangehouden.

3.1.7 Risicoperceptie

Met risicoperceptie wordt bedoeld op de geschatte kans om slachtoffer van seksueel geweld te worden voor een vrouw in het algemeen. Vragen naar de geschatte kans om *zelf* slachtoffer te worden, ontbreken. Aan de respondenten werd gevraagd de kans in te schatten voor seksueel geweld door een onbekende, bekende, autoriteit, partner en familielid. De samenhang tussen de verschillende maten van risicoperceptie bleek in alle gevallen significant te zijn (zie bijlage IIc). Daarom zijn deze vijf variabelen samengevoegd tot één variabele. In de analyses zullen zowel de vijf afzonderlijke variabelen als de samengestelde variabele worden gebruikt.

3.2 De verbanden tussen de verschillende indices

In deze paragraaf worden de verbanden tussen de indices besproken.

3.2.1 De samenhang tussen de verschillende persoonsvariabelen.

Op basis van de resultaten uit een Homals analyse (bijlage II d) en de Pearson correlaties (bijlage II e) kan geconcludeerd worden dat de variabelen 'leeftijd', 'opleiding' en 'werkzaamheden' met elkaar samenhangen. Met name 'leeftijd' en 'werkzaamheden' zijn onderling sterk ²⁾ gecorreleerd. Jongere vrouwen volgen vaker een opleiding en hebben vaker een volledige baan dan oudere vrouwen.

Bij de persoonlijkheidsvariabelen: angstniveau, kwetsbaarheid, beeld van seksueel geweld, angst voor seksueel geweld in de opvoeding en assertiviteit zijn vier van de tien intercorrelaties significant ($p < .01$). De significante correlaties variëren van $r = .14$ tot $r = .18$ (bijlage II f).

Uit de Homals analyse blijkt (bijlage II g) dat er een kleine groep vrouwen is die zich zeer kwetsbaar voelt, met veel angst is opgevoed en van mening is dat mannen niet verantwoordelijk zijn voor hun daden op seksueel gebied.

2) In dit onderzoek werd een significante correlatie van $r < .20$ gedefinieerd als een zwak verband. Een correlatie van $r = .20$ tot $r = .30$ als een redelijk verband. Een correlatie van $r > .30$ werd gedefinieerd als een sterk verband.

Het beeld van seksueel geweld blijkt sterk samen te hangen met leeftijd ($r = .39$, $p < .001$), en redelijk met werk ($r = -.25$, $p < .001$) en opleiding ($r = -.29$, $p < .001$).

Leggen de oudere, laag opgeleide vrouwen, de huisvrouwen en de vrouwen met een deeltijd baan meer de nadruk op de biologische driften, de aard van het beestje, jonge vrouwen met een hoge opleiding die studeren of een volledige baan hebben, benadrukken de persoonlijke verantwoordelijkheid van de man voor zijn seksuele (mis)daden.

3.2.2 De samenhang tussen de verschillende 'afhankelijke' variabelen

In deze paragraaf wordt voor elk van de vijf dadergroepen nagegaan in hoeverre de 'afhankelijke' variabelen, vermindering, voorzorg, risicoperceptie en onveiligheidsgevoelens (de laatste alleen bij onbekende en bekende dader) onderling samenhangen. In bijlage III t/m IIV worden de correlatie-matrices gegeven. Zowel bij de onbekende als bij de bekende dader werden de volgende verbanden gevonden: vrouwen die relatief meer onveiligheidsgevoelens ervaren in situaties met onbekenden vermijden relatief meer situaties en nemen relatief meer voorzorgsmaatregelen en schatten de risico's relatief hoger in.

De indices voor vermindering en gevoelens van onveiligheid ten opzichte van de dadergroepen onbekende en bekende zijn gebaseerd op dezelfde situatie-beschrijvingen (zie bijlage II). Voor elk van de beschreven situaties werd de respondentes gevraagd of zij de situatie onveilig vinden en of zij de situatie zoveel mogelijk vermijden. Door deze samengestelde vraag wordt mogelijk een verband gesuggereerd tussen onveiligheidsgevoelens en vermijdingsgedrag. De hoge correlatie tussen deze indices zou veroorzaakt kunnen zijn door de aard van de vraagstelling.

Bij de variabelen met een autoriteitsfiguur, de partner of een familielid als dader geldt dat vrouwen die meer situaties vermijden meer voorzorgsmaatregelen nemen. De samenhang tussen risicoperceptie enerzijds en voorzorg respectievelijk vermindering anderzijds is sterk bij een autoriteit als dader en matig bij een familielid als dader.

Bij de partner als dader geldt dat risicoperceptie geen verband houdt met vermindering en het nemen van voorzorgsmaatregelen. Vrouwen die het risico hoog inschatten dat een vrouw geconfronteerd wordt met seksueel geweld door haar partner nemen niet meer voorzorgsmaatregelen en vermijden niet meer situaties in verband met hun partner dan vrouwen die dit risico laag inschatten.

Zoals in paragraaf 3.1.5 is beschreven zijn de variabelen van vermindering van onbekende, bekende en autoriteit samengenomen tot een variabele. Dit geldt ook voor voorzorg. Ook de maten onveiligheidsgevoelens onbekende en bekende zijn samengenomen. Wanneer we de samenhang van deze samengestelde variabelen bestuderen blijkt dat risicoperceptie sterker samenhangt met voorzorg dan met onveiligheidsgevoelens en vermindering. Voorzorg, vermindering en onveiligheidsgevoelens hangen onderling sterk samen (de correlatie varieert van $r = .53$ tot $r = .76$).

Wanneer de maten voor voorzorg ten aanzien van partner en familie worden samengevoegd blijkt dat voorzorg ten aanzien van partner en/of familie iets sterker samenhangt met vermindering van familie ($r = .49$) dan met vermindering van partner ($r = .34$). Voorzorg hangt samen met risicoperceptie ten aanzien van familie en niet met risicoperceptie ten opzichte van partner.

3.2.3 Samenvatting

In dit hoofdstuk wordt een korte beschrijving gegeven van de constructie en inhoud van de variabelen die in de analyse werden opgenomen. Een uit-

gebreide bespreking en de frequentietabellen staan in bijlage I.

De variabelen zijn: 1. ervaringen met sexueel geweld (zowel persoonlijke ervaringen als ervaringen van iemand in de kennissenkring), waarbij onderscheid wordt gemaakt naar de relatie tussen dader en slachtoffer en naar de ernst van het geweld. 2. sociaal-demografische kenmerken, nl. leeftijd, opleiding en werkzaamheden. 3. persoonlijkheidskenmerken, nl. angst-niveau, kwetsbaarheid, beeld van sexueel geweld, angst voor sexueel geweld in de opvoeding en assertiviteit. 4. anticipatiestrategieën, nl. vermijding en voorzorg. 5. onveiligheidsgevoelens. 6. risicoperceptie.

Belangrijke verbanden die werden gevonden zijn: vrouwen die mannen verantwoordelijk achten voor hun daden op sexueel gebied zijn relatief jonger, werken vaker full-time of studeren en zijn hoger opgeleid. Verder bleek dat vrouwen die bepaalde situaties vermijden ook vaker voorzorgsmaatregelen nemen en onveiligheidsgevoelens ervaren. De samenhang met risicoperceptie blijkt minder sterk.

4 Confrontaties met sexueel geweld

4.0 Inleiding

Eén van de doelstellingen van het onderzoek dat Ensink en Albach verrichtten, was meer inzicht verkrijgen in de mate waarin vrouwen geconfronteerd worden met sexueel geweld. In het verslag 'Angst voor sexueel geweld: van overdreven angst naar gerechtvaardigde woede' is reeds een beknopte beschrijving gegeven van de omvang van de verschillende geweldsvormen. In dit verslag zal hier verder op worden ingegaan.

In paragraaf 4.1 zal een overzicht worden gegeven van de ervaringen van de respondentes, ingedeeld naar ernst. Tevens zal aandacht worden besteed aan het aantal ervaringen dat men met een of verschillende vormen van sexueel geweld had.

Hoeveel vrouwen sexueel geweld hebben meegemaakt met een onbekende, een bekende, een autoriteit, partner of een familielid zal aan de orde komen in paragraaf 4.2. Nagegaan zal worden wat de verschillen zijn in ernst en frequentie per dadergroep.

Voor de dadergroepen 'onbekende', 'bekende' en 'autoriteit' is tevens nagegaan hoeveel respondentes een vorm van sexueel geweld hebben meegemaakt in het jaar voorafgaand aan het onderzoek. In hoeverre vrouwen die het afgelopen jaar sexueel geweld meemaakten zich onderscheiden van vrouwen die dat jaar geen sexueel geweld meemaakten ten aanzien van overige ervaringen met sexueel geweld zal worden beschreven in paragraaf 4.3. Worden jonge vrouwen vaker slachtoffer van geweld?; worden huisvrouwen minder geconfronteerd met vormen van sexueel geweld?; op welke punten onderscheiden vrouwen die sexueel geweld meemaakten zich van de vrouwen die geen sexueel geweld meemaakten? Deze en soortgelijke vragen zullen worden beantwoord in paragraaf 4.4.

4.1 Indeling naar ernst

Gebeurtenissen van sexueel geweld indelen naar ernst is om verschillende redenen problematisch. Opvattingen over wat in contacten tussen mannen en vrouwen geoorloofd is, kunnen sterk uiteenlopen, evenals de evaluatie van een bepaalde situatie. Over wat er tussen partners of tussen kinderen en ouders of andere familieleden op sexueel gebied kan, mag, zou moeten, wordt zeer verschillend gedacht. Naast het probleem van de meningen die sterk verdeeld zijn, kan ook het gebrek aan informatie over de gebeurtenis moeilijkheden veroorzaken. Voor een adequate indeling is informatie nodig ten aanzien van drie aspecten, te weten het dwang of geweldsaspect, (de wijze waarop de vrouw werd gedwongen), het sexuele aspect (de aard van de (sexuele) handelingen) en het relationele aspect (de aard van de relatie tussen dader en slachtoffer).

De indeling naar ernst werd reeds besproken in paragraaf 3.1.1. Voor de duidelijkheid willen we hier kort herhalen wat bedoeld wordt met de kwalificaties licht, middelzwaar en zwaar.

Pogingen tot communicatie op seksueel gebied, waarbij niet altijd sprake hoeft te zijn van lichamelijk contact worden ondergebracht in de categorie licht seksueel geweld. In het geval van schendingen van de lichamelijke integriteit door middel van morele druk, dreiging of chantage wordt gesproken van middelzware vormen van seksueel geweld. Pogingen van een familielid tot communicatie op seksueel gebied met een kind, wordt in tegenstelling tot bij een volwassene, beschouwd als middelzwaar seksueel geweld. Handtastelijkheden door een familielid bij een kind is zwaar seksueel geweld. De categorie zwaar seksueel geweld wordt gekenmerkt door fysiek geweld en machtsmisbruik tegenover kinderen.

In tabel 4.1 wordt een overzicht gegeven van het aantal respondentes dat ervaringen heeft met seksueel geweld uit de verschillende ernstcategorieën.

Tabel 4.1: Aantallen en percentages vrouwen die ervaringen hebben met seksueel geweld uit de verschillende ernstcategorieën

	abs.	%
niets meegemaakt	37	13
licht seksueel geweld	31	11
middelzwaar seksueel geweld	37	13
zwaar seksueel geweld	3	1
licht en middelzwaar	121	43
licht en zwaar	1	0.4
middel en zwaar	9	3
licht en middel en zwaar	40	14
Totaal	279	100

Het meest opmerkelijke gegeven uit dit overzicht is het feit dat het merendeel van de respondentes ervaringen noemt met verschillende geweldsvormen. De grootste groep betreft diegenen die zowel licht als middelzwaar seksueel geweld meemaakten (43%). Tevens bleek 14% zowel licht als middelzwaar als zwaar seksueel geweld te hebben ervaren.

Niet alleen licht seksueel geweld wordt veel gerapporteerd (69%), ook middelzwaar seksueel geweld hebben veel respondentes meegemaakt nl. 74%. Naast deze indeling naar ernst is ook een zg. 'cumulatieve' indeling gemaakt. Dit houdt in dat elke respondente in een ernstcategorie wordt ingedeeld uitgaande van haar meest ernstige ervaring. Dit impliceert dat alle respondentes die een ervaring hebben met zwaar seksueel geweld, ongeacht de aard van hun overige ervaringen met seksueel geweld, worden ingedeeld in de categorie 'zwaar seksueel geweld'. Deze procedure resulteert in de volgende cijfers (tabel 4.2).

Tabel 4.2: Aantallen en percentages respondentes ingedeeld naar hun meest ernstige ervaring

	abs.	%
niets meegemaakt	37	13
licht seksueel geweld	31	11
middelzwaar seksueel geweld	158	57
zwaar seksueel geweld	53	19
Totaal	279	100

Uit dit overzicht blijkt dat 76% van de respondentes een of meer ervaringen heeft met middelzwaar of zwaar seksueel geweld. Driekwart van de vrouwen uit dit onderzoek ondervond een of meer malen schending van haar lichamelijke integriteit door morele druk, chantage, fysiek geweld of machtsmisbruik.

Binnen de indeling naar ernst wordt ook onderscheid gemaakt naar de frequentie van ervaringen. In tabel 4.3 wordt een overzicht gegeven van de frequentie per ernstcategorie.

Tabel 4.3: Frequentie per ernstcategorie

	licht		middelzwaar		zwaar	
	abs.	%	abs.	%	abs.	%
nooit	86	31	72	26	226	81
eenmalig	26	9	42	15	22	8
soms	66	24	80	29	22	8
regelmatig	43	15	48	17	8	3
vaak	30	11	18	6	—	—
heel vaak	27	10	19	7	—	—
onbekend	1	—	—	—	—	—
Totaal	279	100	279	100	279	100

In tabel 4.3 zijn de ernstcategorieën niet wederzijds uitsluitend. Met dit overzicht wordt een beeld gegeven van de mate waarin vrouwen met verschillende categorieën seksueel geweld zijn geconfronteerd. Zwaar seksueel geweld komt blijkens deze tabel het minst frequent voor. Daarentegen werden vrouwen ongeveer in gelijke mate met licht seksueel geweld als met middelzwaar seksueel geweld geconfronteerd. Voor beide categorieën geldt dat een derde van de respondentes redelijk vaak tot zeer vaak met deze vorm van seksueel geweld is geconfronteerd.

4.2 Indeling naar dader

Tot nu toe is in weinig onderzoek expliciet aandacht besteed aan de relatie met de dader. Dit gebrek aan aandacht hiervoor heeft er toe geleid dat er nog weinig gegevens zijn over de frequentie van seksueel geweld door de verschillende dadergroepen. In tabel 4.4 wordt een overzicht gegeven van het aantal vrouwen dat seksueel geweld meemaakten per dadergroep.

Tabel 4.4: Aantallen en percentages vrouwen die seksueel geweld meemaakten met de verschillende dadergroepen

	abs.	%
Onbekende	231	86
Bekende	122	46
Autoriteit	86	33
Partner	22	8
Familie	38	15

Uit dit overzicht blijkt dat veel vrouwen ervaringen hadden met personen uit verschillende dadergroepen. Van de vrouwen die seksueel geweld door een onbekende meemaakten, heeft 70% ook dergelijke ervaringen met een bekende, autoriteit, partner en/of familielid. Wanneer onderscheid gemaakt wordt tussen seksueel geweld buiten het gezin en seksueel geweld binnen het gezin blijkt dat 70% uitsluitend ervaringen buiten het gezin¹⁾ had, 18% zowel binnen als buiten het gezin en dat 1% uitsluitend met seksueel binnen het gezin is geconfronteerd, 13% noemt geen ervaringen. Dit betekent dat bijna 20% als kind en/of als volwassene met een of andere vorm van seksueel geweld werd geconfronteerd binnen de context van het gezin.

¹⁾ Met het begrip gezin kan zowel het gezin waarin men is opgegroeid worden bedoeld als het gezin waar men als volwassene deel van uitmaakt of heeft uitgemaakt.

Vrouwen die slachtoffer zijn van seksueel geweld door een familielid bleken relatief iets vaker ervaringen met een bekende en een partner te rapporteren dan andere vrouwen. Van de 217 vrouwen die geen seksueel geweld met een familielid meemaakten, noemen 14 vrouwen (6%) seksueel geweld van de partner. Daarentegen noemen 8 van de 38 vrouwen (21%) die seksueel geweld in hun jeugd ondervonden ook seksueel geweld door de partner. Deze gegevens lijken te wijzen op een samenhang tussen ervaringen met seksueel geweld door een familielid in de jeugd en ervaringen met seksueel geweld door de partner als volwassene. Van de 22 vrouwen die als volwassene deze vorm van seksueel geweld meemaakten zeggen dus 8 vrouwen (36%) seksueel geweld door een familielid te hebben ervaren.

Uit de analyses komen ook andere samenhangen naar voren (zie bijlage II n). Vrouwen die seksueel geweld met een onbekende, bekende en een autoriteit noemen, rapporteren relatief vaker ervaringen met een andere dadergroep.

Uit de indeling van de verschillende vormen van seksueel geweld naar ernst blijkt de relatie met de dader één van de elementen te zijn op grond waarvan de ernst wordt bepaald. Zo blijken bijv. gebeurtenissen waarbij een kind het slachtoffer is en de dader iemand uit het gezin of de familie waartoe zij behoort door respondentes eerder als zwaar te worden beoordeeld dan in het geval dat dader en slachtoffer beiden volwassen zijn en elkaar niet kennen. Aangezien niet voor iedere dadergroep dezelfde vragen werden gesteld en dezelfde voorbeelden werden gegeven kan slechts een globale indruk worden verkregen van de ernst van de gebeurtenissen voor de verschillende dadergroepen (zie bijlage II o). De ervaring met bekenden zijn bijna allemaal in de categorie middelzwaar seksueel geweld ondergebracht. Zowel de ervaringen met een onbekende als een autoriteit zijn gelijkelijk verdeeld over de categorie licht en middelzwaar seksueel geweld. Ruim tweederde van het seksueel geweld door de partner wordt als middelzwaar benoemd, éénderde als zwaar. Ervaringen van seksueel geweld door een familielid worden voor het merendeel als zwaar aangemerkt.

Tot slot willen we stilstaan bij de frequentie van de ervaringen met seksueel geweld. Men rapporteert met name een hoge frequentie van ervaringen door een onbekende. Bijna de helft van de respondentes zegt vaak tot heel vaak geconfronteerd te zijn met seksueel geweld door een onbekende. Voor alle andere dadergroepen ligt de frequentie iets lager. Wanneer gekeken wordt naar de frequentie van ervaringen ongeacht de dader, ongeacht de ernst van de gebeurtenis, krijgen we het volgende beeld.

Tabel 4.5: Aantallen en percentages respondentes die in een bepaalde mate met seksueel geweld zijn geconfronteerd

	abs.	%
nooit	37	13
enkele keren	39	14
soms	29	10
regelmatig	80	29
vaak	66	24
heel vaak	28	10
Totaal	279	100

Uit deze tabel komt naar voren dat meer dan de helft van de respondentes regelmatig tot heel vaak één of andere vorm van seksueel geweld heeft meegemaakt.

4.3 Ervaringen in het afgelopen jaar

In de vragenlijst die Ensink en Albach gebruikten, werd de nadruk gelegd op alle ervaringen met seksueel geweld die iemand in haar leven heeft meegemaakt. Weinig aandacht werd besteed aan het jaar waarin de gebeurtenis had plaatsgevonden. De enige vraag hierover werd per dadergroep gesteld, en dan alleen voor de onbekende, bekende en autoriteit (zie paragraaf 3.1.1).

Tabel 4.6: Aantallen en percentages vrouwen die seksueel geweld meemaakten in het jaar voorafgaand aan het onderzoek

	abs.	%
onbekende	65	23
bekende	25	9
autoriteit	7	3
onbekende, bekende en/of autoriteit	84	30

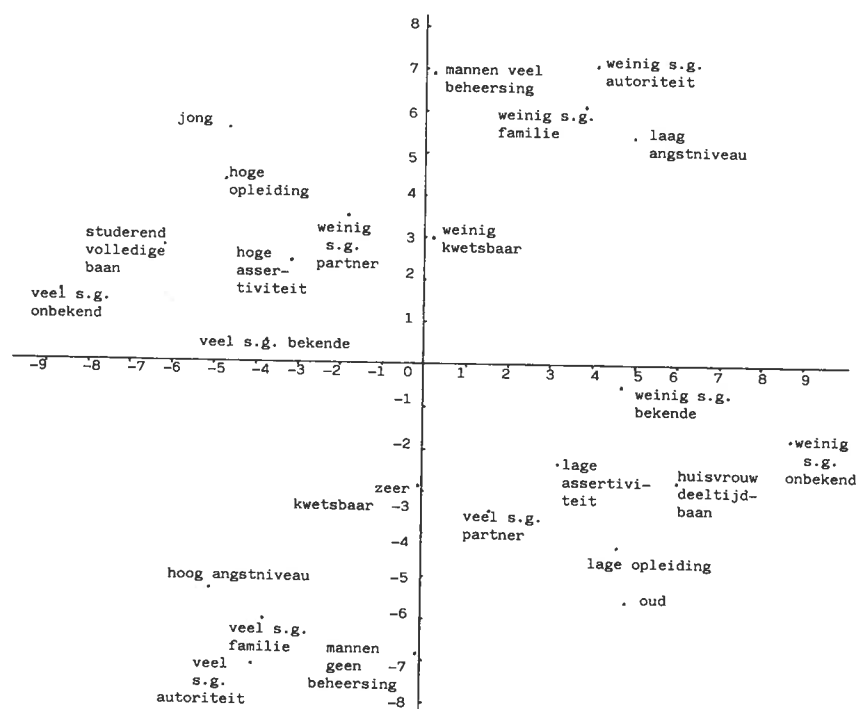
Bijna éénderde van de respondentes zegt het jaar voorafgaand aan het onderzoek één of andere vorm van seksueel geweld te hebben meegemaakt. Evenals uit tabel 4.4 bleek, komt ook uit bovenstaande gegevens naar voren dat seksueel geweld door een onbekende het meest genoemd wordt. Hoewel er geen informatie beschikbaar is over de ernst van de gebeurtenissen vermoeden we dat het in de meeste gevallen om licht of middelzwaar seksueel geweld zal gaan. Het merendeel van de overige ervaringen met seksueel geweld door een onbekende, bekende en autoriteitsfiguur betrof lichte of middelzware vormen van seksueel geweld. Er zijn geen redenen om aan te nemen dat de gebeurtenissen het jaar voorafgaand aan het onderzoek anders van aard zouden zijn dan de overige gebeurtenissen.

4.4 Persoonsvariabelen en ervaringen met seksueel geweld

Onderscheiden vrouwen die (veel) seksueel geweld meemaakten zich van vrouwen die weinig of geen ervaringen met seksueel geweld vermeldten? Aan de hand van de resultaten van een canonische correlatie analyse zal geprobeerd worden deze vraag te beantwoorden. Bij canonische correlatie analyses wordt nagegaan in hoeverre twee groepen van variabelen samenhangen. Er blijkt slechts een zwak verband te bestaan tussen persoonsvariabelen enerzijds en het aantal ervaringen met seksueel geweld anderzijds. In figuur 4.1 komen de verbanden tussen de verschillende indices naar voren. Voor de waarden van de correlatiecoëfficiënten zij verwezen naar bijlage V.

Voor een goed begrip van figuur 4.1 gelden de volgende regels: hoe dichter variabelen bij elkaar liggen des te meer hebben ze met elkaar te maken en hoe dichter bij het centrum des te minder belangrijk zijn ze. Met name de eerste dimensie (horizontale as) is van belang.

Figuur 4.1: Overzicht van canonische correlatiecoëfficiënten van de persoonsvariabelen en frequentiematen



Uit dit overzicht komt naar voren dat vrouwen die jong zijn, een hoge opleiding hebben en een volledige baan hebben of studeren, veel seksueel geweld met onbekenden en bekenden meemaakten en weinig seksueel geweld met de partner. Vrouwen met een hoog algemeen angstniveau en de opvatting dat mannen weinig beheersing hebben en in zekere zin niet verantwoordelijk zijn voor hun seksuele (mis)daden ("het is biologisch") blijken veel seksueel geweld door een familielid of autoriteit te hebben ondervonden.

Er is tevens voor de sociaal-demografische en de persoonlijkheidsvariabelen nagegaan in hoeverre er sprake is van een samenhang met ervaringen met seksueel geweld ingedeeld naar ernst. Er bleek geen samenhang met de persoonlijkheidsvariabelen. Bij de sociaal-demografische variabelen bleek er alleen een verband te zijn tussen werk en opleiding enerzijds en licht seksueel geweld anderzijds. Voor de categorieën middelzwaar en zwaar seksueel geweld werden geen verbanden gevonden.

Uit de analyses komt naar voren dat hoe hoger de opleiding is hoe meer respondentes één of meer ervaringen met licht seksueel geweld rapporteren ($X^2 = 16.84$, d.f. = 8, $p = .03$).

De groep studerenden en in iets mindere mate de groep met een volledige baan noemen relatief meer ervaringen met licht seksueel geweld dan de groep huisvrouwen en de groep met een deeltijdbaan. ($X^2 = 32.59$, d.f. = 12, $p = .001$)

Uit dit alles kan geconcludeerd worden dat met name hoog opgeleide vrouwen die studeren of een volledige baan hebben relatief de meeste ervaringen met licht seksueel geweld rapporteren.

Wanneer gekeken wordt naar ervaringen in het jaar voorafgaand aan het onderzoek worden (lichte) verbanden gevonden met de onderzochte sociaal-demografische kenmerken. Met de persoonlijkheidsvariabelen werd geen verband gevonden. Ook nu wijzen alle gegevens in dezelfde richting. Verhoudingsgewijs hadden meer jonge vrouwen confrontaties met seksueel geweld dat jaar. Relatief meer studerenden en vrouwen met een volledige baan noem-

den confrontaties met seksueel geweld in het betreffende jaar, en hoe hoger de opleiding, hoe meer vrouwen confrontaties met seksueel geweld vermeldten (bijlage IIp).

4.5 Bespreking van de resultaten

Op grond van het onderzoek kan geconcludeerd worden dat vrouwen met een hoge opleiding en een volledige baan of studierend relatief de meeste ervaringen met licht seksueel geweld en het grootste aantal confrontaties met seksueel geweld door een onbekende rapporteren. Ervaringen met seksueel geweld in het jaar voorafgaand aan het onderzoek worden relatief het meest genoemd door jonge, hoog opgeleide vrouwen met een volledige baan of nog studierend.

De vraag rijst of bepaalde groepen vrouwen inderdaad meer seksueel geweld meemaken of dat de verschillen gezien moeten worden in het licht van de verschuiving in wat onder het begrip seksueel geweld moet worden verstaan. Een veel gehoorde verklaring voor het feit dat jonge vrouwen meer seksueel geweld rapporteren is dat zij zich meer buitenshuis begeven en zich daardoor vaker in 'gevaarlijke' situaties bevinden. Hoewel er mogelijk een verband bestaat tussen de leefwijze van de vrouw en de kans op bepaalde vormen van seksueel geweld schiet deze verklaring echter op een aantal cruciale punten tekort. Ten eerste kan niet verklaard worden waarom jongeren alleen meer lichte vormen van seksueel geweld noemen, en er geen samenhang gevonden is tussen leeftijd en middelzware en zware vormen van seksueel geweld. Ten tweede is bovenstaande redenering alleen bruikbaar in het geval de dader een onbekende (of bekende) is. Ten derde kan het sterke verband met opleiding niet begrepen worden. Tenslotte willen we wijzen op het feit dat in deze verklaring geen aandacht wordt besteed aan het controversiële karakter van het begrip seksueel geweld.

De definitie van seksueel geweld, de beschrijving van het probleem biedt ons meer aanknopingspunten voor het begrijpen van de verbanden die werden gevonden. Leuw stelt dat er een biologisch script ten grondslag ligt aan de traditionele visie. "De essentie van dit beeld van sexualiteit is dat sexe-specifieke heteroseksuele gedragspatronen en de sociale organisatie van heteroseksualiteit biologisch gefundeerd zijn. (. . .). Dit beeld van sexualiteit impliceert dat de rollen van dader en slachtoffer biologisch zijn voorgeprogrammeerd" (Leuw, 1982, p. 264 e.v.). Vanuit de vrouwenbeweging werd een nieuwe visie geïntroduceerd welke een radicale breuk betekende met de traditionele opvattingen. De biologische uitgangspunten werden afgewezen, de nadruk kwam te liggen op de structurele kenmerken, de relatie tussen het voorkomen van seksueel geweld en de organisatie van onze samenleving. "De essentie van het hedendaags feminisme als ideologische actiebeweging kan wellicht het beste worden aangeduid met de term ontmaskering: het consequente streven naar het doorbreken van het bestaande en vanzelfsprekende in de relaties tussen de seksen, zowel op het persoonlijke als op het publieke vlak" (Leuw, E., 1982, p. 266).

Tegen deze achtergrond worden de hiervoor beschreven verbanden meer begrijpelijk. Jonge vrouwen hebben het biologisch script verworpen; gedragingen die vroeger geaccepteerd werden als horend bij de biologisch gefundeerde rolverdeling worden nu als ongewenst gedrag, c.q. seksueel geweld aangemerkt.

Hier komt duidelijk de samenhang tussen de definitie van seksueel geweld en de omvang naar voren. Bij die vormen van seksueel geweld nl. licht seksueel geweld en seksueel geweld door onbekende waar de interpretatieruimte het grootste is, ontstaan duidelijke verschillen. De verschillen in subjectieve betekenissen die aan bepaalde gebeurtenissen worden toegekend maken de verschillen tussen de onderscheiden groepen begrijpelijk.

5 Factoren die samenhangen met anticipatie, risicoperceptie en onveiligheidsgevoelens

5.0 Inleiding

In dit hoofdstuk wordt nagegaan in hoeverre er verbanden bestaan tussen sociaal-demografische kenmerken, persoonlijkheidskenmerken, persoonlijke ervaringen met seksueel geweld en ervaringen met seksueel geweld van iemand uit de kennissenkring enerzijds en anticipatie-gedrag, risicoperceptie en onveiligheidsgevoelens anderzijds. Hiertoe is een aantal analyses uitgevoerd. In eerste instantie werd het materiaal geëxploreerd met behulp van Canals-analyses. Daarnaast werden canonische analyses, regressie-analyses, Pearson correlaties en chi-kwadraten berekend. Bij de analyses werd de eerste groep van variabelen gedefinieerd als de 'onafhankelijke' variabelen en de tweede groep van variabelen als de 'afhankelijke' variabelen. Door de termen 'onafhankelijk' en 'afhankelijk' te gebruiken kan de suggestie worden gewekt dat de richting van de eventuele verbanden bekend is. In werkelijkheid kan met behulp van bovengenoemde technieken echter geen uitsluitel worden gegeven over de causaliteit. Aangezien het accent van deze secundaire analyse ligt op het verband tussen persoonskenmerken en ervaringen met seksueel geweld enerzijds en anticipatie anderzijds, zal slechts globaal worden ingegaan op de resultaten met betrekking tot risicoperceptie en onveiligheidsgevoelens.

In dit hoofdstuk zullen de belangrijkste resultaten worden besproken.

5.1 Factoren die samenhangen met het hanteren van anticipatiestrategieën

Onder anticipatiestrategieën wordt zowel het nemen van voorzorgsmaatregelen, als het vermijden van situaties verstaan.

Zoals uit het rapport 'Angst voor seksueel geweld' (Ensink en Albach, 1983) blijkt, hanteren veel vrouwen anticipatiestrategieën. In tabel 5.1 worden de percentages weergegeven van vrouwen die volgens de door ons samengestelde indices, voorzorgsmaatregelen nemen respectievelijk vermijdingsgedrag vertonen. Hierbij moet opgemerkt worden dat deze percentages bepaald zijn door het aantal en de inhoud van de items die in de indices zijn opgenomen.

Tabel 5.1: Percentages vrouwen die voorzorgsmaatregelen nemen respectievelijk vermijdingsgedrag vertonen

dader	voorzorg %	vermijding %
onbekende	92	77
bekende	97	96
autoriteit	38	43
partner	14	27
familie	9	11
dader buiten gezin	100	97
dader binnen gezin	20	*)

*) Dit percentage is niet berekend. Aangezien er nauwelijks samenhang is tussen vermijdingsgedrag ten aanzien van partner en vermijdingsgedrag ten aanzien van familie is er geen samengestelde variabele gemaakt voor vermijding binnen het gezin.

Uit tabel 5.1 blijkt dat veel vrouwen anticipatiestrategieën hanteren, met name ten aanzien van onbekenden en bekenden. Om inzicht te krijgen in het bestaan van eventuele samenhangen tussen 'onafhankelijke' en 'afhankelijke' variabelen werden zes canonische correlatie-analyses uitgevoerd. Bij deze analyses werd de groep van 'afhankelijke' variabelen, de anticipatiestrategieën, steeds opnieuw ingevoerd. Daarnaast werd er bij elk van de zes analyses een andere groep van 'onafhankelijke' variabelen ingevoerd. In figuur 5.1 worden de canonische correlaties en de percentages verklaarde variantie tussen anticipatie en de verschillende groepen van variabelen weergegeven. Elk blok in figuur 5.1 is een weergave van een analyse. Per blok wordt de hoogste correlatie en percentage verklaarde variantie gegeven. Dit zijn de gegevens met betrekking tot de eerste dimensie.

Figuur 5.1: Canonische correlaties (verklaarde variantie) tussen anticipatie ten aanzien van een of meer dadergroepen enerzijds en persoonskenmerken en ervaringen met seksueel geweld anderzijds

1. alle variabelen met betrekking tot persoonskenmerken en ervaringen met seksueel geweld	.64 (41%)	ANTICIPATIE GEDRAG: VOORZORG EN VERMIJDING
2. aantal eigen ervaringen en ervaringen in de kennissenkring met seksueel geweld door onbekende, bekende, autoriteit, partner en familielid.	.57 (33%)	
3. aantal eigen ervaringen met seksueel geweld door onbekende, bekende, autoriteit, partner en familie	.57 (33%)	
4. ervaringen in de kennissenkring met onbekende, bekende, autoriteit, partner en familie	.24 (6%)	
5. leeftijd werkzaamheden opleiding	.42 (17%)	
6. angst niveau (ZBV) kwetsbaarheid beeld van seksueel geweld opgevoed met angst voor seksueel geweld assertiviteit	.40 (16%)	

Uit figuur 5.1 blijkt dat anticipatiegedrag goed voorspeld kan worden met alle variabelen samen, te weten persoonskenmerken en ervaringen met seksueel geweld (canonische correlatie is .64 (41%)). Een groot deel van deze variantie wordt verklaard door de ervaringen met seksueel geweld. Met name de persoonlijke ervaringen met seksueel geweld zijn belangrijk (canonische correlatie .57 (33%)).

Het aantal ervaringen met seksueel geweld in de kennissenkring levert slechts een verklaarde variantie van 6% als het gecorreleerd wordt met anticipatie. Het aantal ervaringen in de kennissenkring voegt geen nieuwe informatie toe.

5.2 De samenhang tussen anticipatie en ervaringen met seksueel geweld

In paragraaf 5.1 bleek dat ervaringen met seksueel geweld samenhangen met anticipatiegedrag. In deze paragraaf gaan we na welke ervaringen van belang zijn. Bestaat er alleen een samenhang tussen ervaringen met zware vormen van seksueel geweld en anticipatie of bestaat de samenhang ook voor

ervaringen met licht seksueel geweld? In hoeverre is de relatie tussen dader en slachtoffer van belang voor het voorspellen van het anticipatiegedrag? Is het wel of niet hebben van ervaringen in het afgelopen jaar een goede voorspeller? Om bovengenoemde vragen te kunnen beantwoorden werd een aantal multiële regressie-analyses uitgevoerd. Voor elke variabele apart werd nagegaan wat de samenhang met anticipatie (voorzorg en vermindering) is. (zie bijlage VIa)

Er werd een sterke samenhang gevonden tussen het ervaren van seksueel geweld door partner of familie en het vermijden en nemen van voorzorgsmaatregelen ten opzichte van partner en familie. Vrouwen die geen seksueel geweld door partner of familielid hebben meegemaakt zullen niet of weinig anticiperen op mogelijk seksueel geweld door deze dadergroepen. Het verband tussen ervaringen met seksueel geweld door onbekende, bekende en/of autoriteit en anticipatiegedrag ten opzichte van deze mogelijke daders is minder sterk. Ook als de lichte vormen van geweld buiten beschouwing worden gelaten, zijn er geen sterke verbanden te vinden. Vermijdingsgedrag gaat samen met het nemen van voorzorgsmaatregelen. Vrouwen die (veel) ervaringen met seksueel geweld door partner respectievelijk familie hebben gehad, nemen (veel) voorzorgsmaatregelen en vertonen ook (veel) vermindingsgedrag ten opzichte van partner respectievelijk familie (zie bijlage VIb). Vrouwen die geconfronteerd zijn geweest met seksueel geweld binnen de gezinssfeer nemen ook ten opzichte van andere dadergroepen meer voorzorgsmaatregelen en vertonen meer vermindingsgedrag dan vrouwen die hiermee niet geconfronteerd zijn geweest. Dit kan samenhangen met de bevinding dat vrouwen die geconfronteerd zijn geweest met seksueel geweld door een familielid, ook meer seksueel geweld met andere daders hebben meegemaakt (zie par. 4.2).

Ervaringen met seksueel geweld door een onbekende en ook ervaringen met seksueel geweld in het afgelopen jaar blijken niet samen te hangen met voorzorg en vermindering (zie bijlage VIb). Vrouwen die het afgelopen jaar geconfronteerd zijn geweest met seksueel geweld door een onbekende, bekende of autoriteit, vermijden niet meer of minder dan vrouwen die het afgelopen jaar niet met seksueel geweld geconfronteerd zijn geweest.

5.3 Anticipatie en persoonskenmerken

Bij de persoonskenmerken maken we onderscheid tussen de sociaal-demografische kenmerken en de persoonlijkheidskenmerken. In paragraaf 5.1 kwam reeds naar voren dat deze twee groepen in gelijke mate samenhangen met anticipatie. Aan de hand van alle persoonskenmerken kan 22% van de variantie verklaard worden ($r = .47$).

Hieronder zal de samenhang tussen anticipatie-gedrag en sociaal-demografische kenmerken respectievelijk persoonlijkheidskenmerken nader besproken worden.

5.3.1 Anticipatie en sociaal-demografische kenmerken

Om inzicht te krijgen in de eventuele samenhang tussen sociaal-demografische kenmerken en anticipatie-gedrag werden multiële regressie-analyses uitgevoerd.

In tabel 5.2 worden de resultaten weergegeven. Met behulp van Pearson correlaties werd de richting van de samenhang nagegaan. Tevens werden de verbanden apart voor voorzorg en vermindering nagegaan. De waarden van de Pearson-correlaties staan in tabel 5.3 vermeld.

Tabel 5.2: Multipele correlaties voor sociaal-demografische kenmerken en anticipatie

	Anticipatie totaal	Anticipatie buiten het gezin	Anticipatie binnen het gezin
leeftijd	.24	.15	.18
werkzaamheden	.24	.19	.13
opleiding	.42	.39	.14

Tabel 5.3: Significante (5% niveau) Pearson correlaties voor sociaal-demografische kenmerken en anticipatie-gedrag

	Leeftijd	Werk	Opleiding
Voorzorg onbekende, bekende en/of autoriteit	—	—	— .16
Voorzorg partner en/of familielid	.14	— .10	—
Vermijding onbekende, bekende en/of autoriteit	.15	— .17	— .39
Vermijding partner	.15	—	— .14
Vermijding familie	—	—	—

Uit de tabellen 5.2 en 5.3 blijkt dat de variabele 'opleiding' een goede voorspeller voor anticipatie buiten het gezin is. Met name de mate waarin vermijdingsgedrag vertoond wordt ten opzichte van een onbekende, bekende en/of autoriteit kan goed voorspeld worden aan de hand van de opleiding van de respondente. Uit tabel 5.3 blijkt dat hoe hoger de opleiding van de respondente, hoe minder vermijdingsgedrag zij vertoont ten opzichte van onbekende, bekende en/of autoriteit.

5.3.2 Anticipatie en persoonlijkheidskenmerken

In deze paragraaf wordt beschreven in hoeverre angstniveau (zelfbeoordelingsvragenlijst), kwetsbaarheid, beeld van seksueel geweld, angst voor seksueel geweld in de opvoeding en assertiviteit samenhangen met anticipatie. In tabel 5.4 worden de multipele correlaties voor elk van de vijf persoonlijkheidskenmerken met anticipatie weergegeven. De correlaties worden tevens apart voor anticipatie buiten het gezin en anticipatie binnen het gezin gegeven.

Tabel 5.4: Multipele correlaties voor persoonlijkheidskenmerken en anticipatie

	Anticipatie totaal	Anticipatie buiten het gezin	Anticipatie binnen het gezin
angst (zbv)	.28	.22	.21
kwetsbaarheid	.16	.11	.12
beeld van seksueel geweld	.29	.27	.13
angst in opvoeding	.20	.18	.11
assertiviteit	.12	.08	.11

Uit tabel 5.4 blijkt dat het beeld van seksueel geweld redelijk samenhangt met anticipatie buiten het gezin. Dit duidt er op dat naarmate vrouwen meer het idee hebben dat mannen niet verantwoordelijk zijn voor hun daden op seksueel gebied, met andere woorden dat mannen zich slecht kunnen beheersen (biologisch bepaald), zij meer anticipatiegedrag zullen vertonen ten opzichte van onbekende, bekende en/of autoriteit. Dit geldt zowel voor het vertonen van vermijdingsgedrag als voor het nemen van voorzorgsmaatregelen.

Een hoge score op de ZBV (hoog angstniveau) hangt redelijk samen met het nemen van voorzorgsmaatregelen ten opzichte van onbekende, bekende en/of autoriteit en in mindere mate met het vermijden van de partner. Tot slot is er

sprake van een zwak verband tussen het opgevoed zijn met angst voor seksueel geweld en het nemen van voorzorgsmaatregelen buiten het gezin. Assertiviteit en kwetsbaarheid hangen niet of nauwelijks samen met anticipatie.

In het onderzoek van Riger e.a. (1982) werd daarentegen een sterk verband gevonden tussen kwetsbaarheid (physical competence) en vermijdingsgedrag (avoidance tactics) ten aanzien van onbekenden. Zij vonden dat vrouwen die zichzelf als sterk en snel beschouwen minder geneigd zijn om zichzelf vrijheidsbeperkingen op te leggen dan andere vrouwen. Ook Skogan en Maxfield (1981) vinden dat 'vulnerability' een goede voorspeller is voor 'fear of crime'. Onder 'vulnerability' verstaan zij sociale en fysieke kwetsbaarheid en 'fear of crime' meten zij met de vraag "how safe do you feel or would you feel being alone in your own neighbourhood?"

Aan dit verschil tussen velerlei oorzaken ten grondslag liggen. We denken hierbij aan verschillen in onderzoeksmethode, verschil in inhoud van het concept 'kwetsbaarheid' en verschil in dadergroep en geweldsvorm waarop het vermijdingsgedrag gericht is (onbekende versus bekende, bekende en/of autoriteit).

5.4 Factoren die samenhangen met risicoperceptie en onveiligheidsgevoelens

Wat de risicoperceptie betreft, vroegen Ensink en Albach alleen naar de kans dat een vrouw (in het algemeen) geconfronteerd zal worden met seksueel geweld. Hoe groot de respondente de kans inschat dat zij zelf seksueel geweld zal ervaren is niet nagegaan. Uit ander onderzoek (Riger en Gordon, 1981) is bekend dat er een discrepantie bestaat tussen beide kansschattingen. Het is mogelijk dat een vrouw de kans dat vrouwen in het algemeen slachtoffer van seksueel geweld worden hoog inschat en tegelijkertijd denkt dat dit haarzelf niet zal overkomen. Ook het omgekeerde kan voorkomen.

5.4.1 Risicoperceptie

Uit de canonische analyse bleek er een samenhang te bestaan tussen het pakket 'onafhankelijke' variabelen en risicoperceptie ($r = .48$). De verklaarde variantie is 23%. In tabel 5.5 wordt aan de hand van Pearson correlaties weergegeven welke variabelen van belang zijn.

Tabel 5.5: Significante (5% niveau) Pearson correlaties tussen risicoperceptie per dadergroep en de 'onafhankelijke' variabelen

	onbekende	bekende	autoriteit	partner	familie
leeftijd	—	—	—	-.10	—
werk	—	—	—	—	—
opleiding	-.16	-.14	-.17	—	-.19
angstniveau	.15	.17	.18	—	—
kwetsbaarheid	—	—	—	—	—
beeld seksueel geweld	—	—	.11	—	—
angst in opvoeding	.10	.10	.12	.10	—
assertiviteit	—	—	—	—	—
seksueel geweld buiten het gezin	.17	.19	.19	—	—
seksueel geweld binnen het gezin	—	—	—	—	.25
totaal aantal ervaringen s.g.	.19	.17	.19	.12	—
ervaringen s.g. naar ernst	.12	.14	.12	—	.12
seksueel geweld door onbekende	.13	.10	.10	.12	—
seksueel geweld door bekende	.11	.11	.12	—	—
seksueel geweld door autoriteit	.15	.16	.23	—	—
seksueel geweld door partner	—	—	—	.16	.12
seksueel geweld door familie	.13	—	—	—	.21
seksueel geweld in afgelopen jaar	—	—	—	—	—

Wanneer slechts gelet wordt op de correlaties hoger dan $r = .15$ kan het volgende opgemerkt worden.

Van de sociaal-demografische kenmerken heeft alleen opleiding enige samenhang met risicoperceptie (behalve als een bekende of de partner de dader is). Hoe hoger de opleiding van de vrouw hoe lager zij het risico inschat dat een vrouw in het algemeen slachtoffer zal worden van een vorm van seksueel geweld door een onbekende, bekende, autoriteit of familielid. Van de persoonlijkheidskenmerken vertoont het algemene angstniveau enige samenhang met risicoperceptie. Hoe angstiger een vrouw in het algemeen is, hoe hoger zij de kans acht dat vrouwen geconfronteerd worden met seksueel geweld door een onbekende, bekende of autoriteit. Het aantal ervaringen met seksueel geweld door een bepaalde dader blijkt enigszins samen te hangen met de risicoperceptie ten aanzien van die bepaalde dadergroep.

Dit verband is het sterkst voor ervaringen met seksueel geweld door een autoriteit, partner en familielid. Het aantal ervaringen met seksueel geweld buiten het gezin en het totaal aantal ervaringen met seksueel geweld hangen samen met risicoperceptie van seksueel geweld door onbekende, bekende en autoriteit. Hoe meer eigen ervaringen met seksueel geweld hoe hoger zij het risico inschat dat een vrouw slachtoffer wordt van seksueel geweld door onbekende, bekende en/of autoriteit.

5.4.2 Onveiligheidsgevoelens

In het onderzoek van Ensink en Albach is nagegaan in hoeverre vrouwen gevoelens van onveiligheid ervaren ten aanzien van onbekende en bekende mannen. Hoeveel vrouwen zich onveilig voelen bij een autoriteit, partner of familielid is onbekend. Hierover zijn geen vragen gesteld in het onderzoek.

De resultaten betreffende de onveiligheidsgevoelens ten opzichte van onbekenden en bekenden worden hieronder weergegeven. De canonische correlatie tussen enerzijds sociaal-demografische en persoonlijkheidskenmerken, persoonlijke ervaringen met seksueel geweld en ervaringen met seksueel geweld in de kennissenkring en anderzijds de gevoelens van onveiligheid is $r = .35$. Het percentage verklaarde variantie is 13. Dit percentage is niet hoog, hetgeen er op wijst dat de variabelen die in de analyse zijn opgenomen niet goed kunnen voorspellen in hoeverre onveiligheidsgevoelens tegenover onbekende en bekende mannen zullen worden ervaren.

Er zijn tevens Pearson correlaties berekend voor elk van de 'onafhankelijke' variabelen enerzijds en de 'afhankelijke' variabele onveiligheidsgevoelens anderzijds. Slechts drie van de 'onafhankelijke' variabelen hangen significant (5% niveau) samen met onveiligheidsgevoelens. Dit zijn opleiding ($r = -.24$), beeld van seksueel geweld ($r = .18$) en het algemeen angstniveau ($r = .11$). Dit betekent dat vrouwen met een lagere opleiding en vrouwen die van mening zijn, dat mannen niet verantwoordelijk gesteld kunnen worden voor hun gedrag op seksueel gebied meer gevoelens van onveiligheid ervaren dan vrouwen met een hogere opleiding en vrouwen die van mening zijn dat mannen wel verantwoordelijk gesteld kunnen worden voor hun gedrag op seksueel gebied.

Het aantal (indirecte) ervaringen met seksueel geweld vertoont geen samenhang met onveiligheidsgevoelens. Dit betekent dat vrouwen, die vaak met seksueel geweld geconfronteerd zijn geweest of in de kennissenkring veel over seksueel geweld hebben gehoord, zich niet significant onveiliger voelen dan vrouwen die in mindere mate met seksueel geweld te maken hebben gehad en minder over seksueel geweld in de kennissenkring hebben gehoord.

5.5 Bespreking van de resultaten

Anticipatie binnen het gezin blijkt sterk samen te hangen met persoonlijke ervaringen met seksueel geweld binnen het gezin. Dit verband is zowel sterk

als een familielid de dader is, alsook, zij het in iets mindere mate, als de partner de dader is. Er is geen verschil gevonden tussen vrouwen die situaties vermijden en vrouwen die voorzorgsmaatregelen nemen. In de meeste gevallen hanteerde men beide strategieën. Vrouwen die iets dergelijks hebben meegemaakt zullen blijkbaar op alle mogelijke manieren proberen een soortgelijke ervaring te voorkomen. Wanneer het recht op lichamelijke integriteit door een familielid wordt geschonden, betekent dat in bijna alle gevallen dat de vrouw anticipatiestrategieën zal toepassen.

Vrouwen daarentegen die nooit geconfronteerd zijn geweest met seksueel geweld door een familielid zullen zelden of nooit anticipatiegedrag ten aanzien van een familielid hanteren.

Vermijdingsgedrag ten opzichte van een familielid bleek samen te hangen met het angstniveau van de vrouw. Dit kan samenhangen met de bevinding dat vrouwen die als meisje geconfronteerd zijn geweest met seksueel geweld door een familielid angstiger zijn dan vrouwen die deze confrontatie niet hebben gehad. Hoewel ons geen representatief systematisch onderzoek naar de gevolgen op latere leeftijd van seksuele kindermishandeling bekend is, is het niet onwaarschijnlijk dat het angstniveau mede beïnvloed is door de ervaringen met seksueel geweld door een familielid. Dit wordt ondersteund door autobiografisch materiaal van vrouwen, uit de Vereniging tegen Seksuele Kindermishandeling binnen het Gezin (1983) waarin veel negatieve gevolgen op latere leeftijd, waaronder angst naar voren komen (verg. Draijer, 1985).

Uit de analyse is ook gebleken dat vrouwen die geconfronteerd zijn geweest met seksueel geweld door een familielid ook meer anticipatiestrategieën ten opzichte van onbekende, bekende en/of autoriteit en partner vertonen. In hoeverre dit samenhangt met een relatief hoog angstniveau binnen deze groep of dat dit een gevolg is van het feit dat vrouwen die seksueel geweld met een familielid hebben meegemaakt ook meer andere vormen van seksueel geweld hebben meegemaakt kan op grond van dit onderzoek niet gezegd worden.

Vrouwen die ervaringen hebben met seksueel geweld door hun partner hanteren meer anticipatiestrategieën ten aanzien van hun partner dan vrouwen die een dergelijke ervaringen niet hebben gehad. Anderzijds zijn er ook vrouwen die geen ervaringen met seksueel geweld door hun partner rapporteren maar wel zeggen anticipatiestrategieën te hanteren zoals: het bedenken van manieren om seksueel contact te vermijden en emotionele betrokkenheid tijdens het seksuele contact te vermijden door veel te drinken en zich zo gevoelloos mogelijk te houden.

Vrouwen die strategieën bedenken om het seksueel contact met haar partner te vermijden zijn vooral oudere vrouwen, met een hoger angstniveau, een lagere opleiding en een traditioneler beeld van mannelijke sexualiteit. Vrouwen met een traditioneel beeld van mannelijke sexualiteit, waarbij de nadruk ligt op de biologische seksuele driften van de man, zullen de situatie vaak als onveranderbaar zien en minder geneigd zijn het gedrag van hun partner ter discussie te stellen. Zij nemen meer dan vrouwen met een niet-traditioneel beeld hun toevlucht tot anticipatiestrategieën. Het is mogelijk dat jongere vrouwen met een hogere opleiding en een minder traditioneel beeld van mannelijke sexualiteit minder geneigd zijn excuses te bedenken en strategieën uit te stippelen om seksueel contact te ontlopen, omdat zij de theorie van de biologische driften verwerpen en omdat zij seksueel contact minder vaak als een huwelijkse plicht zullen zien. Dit komt overeen met de bevindingen van Weeda (1983) die stelt "de ouderen zijn meestal nog meer vertrouwd met het idee dat seks vooral voor de man is". Ook komt uit het onderzoek van Weeda naar voren dat veranderde opvattingen betreffende man-vrouw verhoudingen eerder overgenomen worden door mannen en vrouwen met een hogere opleiding. Mannen en vrouwen met een lagere opleiding zouden langer vasthouden aan bestaande waarden en normen (vgl. Rubin, 1976).

Buiten de gezinssfeer blijkt er nauwelijks enige samenhang te zijn tussen ervaringen met seksueel geweld en de mate waarin men anticipatiestrategieën hanteert.

De verschillen tussen vrouwen die in veel situaties anticiperen en vrouwen die weinig anticiperen liggen op het vlak van de persoonskenmerken. Vrouwen die menen dat mannen niet verantwoordelijk kunnen worden gesteld voor hun seksuele gedrag, vrouwen met een hoog algemeen angstniveau die met veel angst voor seksueel geweld zijn opgevoed en een lagere opleiding hebben, nemen meer voorzorgsmaatregelen dan andere vrouwen. Vermijdingsgedrag hangt vooral samen met opleiding, werk en leeftijd. Vrouwen met een hoger opleidingsniveau, die menen dat mannen verantwoordelijk zijn voor hun seksuele daden, die studeren of een volledige baan hebben en die tot de jongste leeftijdsgroep behoren, vermijden minder dan andere vrouwen. De bevinding dat jongere hoogopgeleide vrouwen minder bereid zijn om zich aan te passen, kan gezien worden als het ter discussie stellen van de maatschappelijke regels.

De vrouwenbeweging is in verzet gekomen tegen de druk die op vrouwen gelegd wordt zich aan te passen en bijvoorbeeld de straat te vermijden (vgl. Brownmiller, 1975; Klein, 1982; Stolk en Wouters, 1983). Zoals we al eerder stelden, gaan we er van uit dat nieuwe opvattingen het eerst post vatten bij jonge en hoog opgeleide vrouwen. In dit licht kan ook de bevinding dat hoogopgeleide jonge vrouwen minder vermijdingsgedrag vertonen, geplaatst worden. Het zijn deze vrouwen, die zich als eerste verzetten tegen de maatschappelijke regels die vrouwen beperken in hun vrijheid.

6 Slotbeschouwing

De belangrijkste resultaten uit de secundaire analyse, die in het voorafgaande reeds uitvoerig werden besproken zijn per onderzoeksvraag hier nogmaals weergegeven.

Confrontaties met sexueel geweld

- 87% van de vrouwen is geconfronteerd geweest met één of andere vorm van sexueel geweld;
- 75% van de vrouwen ondervond één of meer malen schending van haar lichamelijke integriteit door morele druk en/of chantage;
- 19% van de vrouwen is geconfronteerd met zwaar sexueel geweld; d.w.z. dat de lichamelijke integriteit werd geschonden door fysiek geweld en/of machtsmisbruik door een volwassene ten opzichte van een kind;
- bijna de helft van de vrouwen zegt regelmatig tot vaak geconfronteerd te zijn met een of andere vorm van sexueel geweld;
- 20% van de vrouwen ondervond een vorm van sexueel geweld binnen de gezinssfeer;
- van de vrouwen die sexueel geweld door een familielid meemaakten, ondervond 21% sexueel geweld door de partner. Ook ten aanzien van andere dadergroepen bleek de groep vrouwen die sexueel geweld door familie heeft meegemaakt een kwetsbare groep met een verhoogde kans op seksuele victimisering;
- jongere vrouwen, hoogopgeleiden en vrouwen die studeren of een volledige baan hebben, rapporteren meer ervaringen met sexueel geweld door onbekende en bekende en meer ervaringen met lichter sexueel geweld dan oudere vrouwen, laagopgeleiden en huisvrouwen of vrouwen met een deeltijdbaan;
- oudere vrouwen, vrouwen met een hoog algemeen angstniveau en vrouwen met een traditioneler beeld van mannelijke sexualiteit rapporteren meer ervaringen met sexueel geweld door autoriteit, partner en familie dan jongere vrouwen, vrouwen met een laag algemeen angstniveau en vrouwen met een minder traditioneel beeld van mannelijke sexualiteit;
- jongeren, hoogopgeleiden en vrouwen die studeren of een volledige baan hebben rapporteren in het jaar voorafgaand aan het onderzoek meer ervaringen met sexueel geweld dan ouderen, laagopgeleiden en vrouwen met een deeltijdbaan of huisvrouwen.

Anticipatiestrategieën

- Bijna alle vrouwen hanteren anticipatiestrategieën ten aanzien van onbekende en bekende mannen. Bijna de helft ten aanzien van een autoriteit, meer dan een kwart ten aanzien van de partner en 11% ten aanzien van een familielid.

Anticipatiestrategieën binnen het gezin

- Voorzorg en vermijdingsgedrag binnen het gezin hangen samen met persoonlijke ervaringen met seksueel geweld binnen het gezin;
- oudere vrouwen, laag opgeleiden en vrouwen met een hoog angstniveau en een traditioneel beeld van mannelijke seksualiteit, hanteren meer anticipatiestrategieën ten aanzien van de partner dan andere vrouwen;
- vrouwen met een hoog algemeen angstniveau vertonen meer vermijdingsgedrag ten aanzien van familie dan vrouwen met een laag algemeen angstniveau.

Anticipatiestrategieën buiten het gezin

- Ervaringen met seksueel geweld hangen enigszins samen met het nemen van voorzorgsmaatregelen ten aanzien van onbekende, bekende en/of autoriteit, maar niet met vermijdingsgedrag ten aanzien van onbekende, bekende en/of autoriteit;
- vrouwen die in het afgelopen jaar geconfronteerd zijn met seksueel geweld vertonen niet meer vermijdingsgedrag en nemen niet meer voorzorgsmaatregelen dan vrouwen die een dergelijke confrontatie niet hebben gehad;
- vrouwen die menen dat mannen niet verantwoordelijk zijn voor hun seksuele (mis)daden, vrouwen met een hoog algemeen angstniveau, vrouwen die met veel angst voor seksueel geweld zijn opgevoed en vrouwen met een lagere opleiding nemen meer voorzorgsmaatregelen dan anderen;
- vrouwen met een hoog opleidingsniveau, vrouwen die mannen verantwoordelijk achten voor hun seksuele daden, vrouwen die studeren of een volledige baan hebben en jonge vrouwen vertonen minder vermijdingsgedrag dan anderen.

Risicoperceptie en onveiligheidsgevoelens

- Vrouwen die seksueel geweld door een autoriteit of familielid ondervonden, schatten het risico dat vrouwen in het algemeen seksueel geweld door een autoriteit of familielid meemaken hoger in;
- vrouwen met een hogere opleiding schatten het risico dat vrouwen geconfronteerd worden met seksueel geweld lager in en rapporteren minder onveiligheidsgevoelens dan vrouwen met een lagere opleiding.

Ook uit dit onderzoek bleek er geen direct verband tussen het aantal ervaringen met seksueel geweld buiten de gezinssfeer enerzijds en anticipatiestrategieën anderzijds. Wel is er een groep van vrouwen die veel ervaringen met m.n. licht seksueel geweld en seksueel geweld door een onbekende rapporteren en relatief weinig situaties vermijden. Maar veel vrouwen die relatief weinig ervaringen vermeldde, zeggen veel situaties te vermijden en vaak voorzorgsmaatregelen te nemen.

Een conclusie die hieruit getrokken zou kunnen worden, is dat veel vrouwen ten onrechte situaties vermijden en zouden moeten emanciperen. Immers, als vrouwen hun traditionele rol zouden verlaten, zouden zij minder situaties gaan vermijden en zou een deel van het probleem opgelost zijn.

Ondanks het feit dat in dit onderzoek een samenhang werd gevonden tussen traditionele opvattingen over seksualiteit en vermijdingsgedrag hebben we bezwaren tegen deze redenering. Ten eerste is nog veel te weinig bekend over de motieven en emoties die ten grondslag liggen aan het vermijden van bepaalde situaties en het nemen van voorzorgsmaatregelen.

Empirisch onderzoek zou mogelijk meer inzicht kunnen geven. Belangrijke

vragen in dit verband zijn bv.: Wat is de invloed van waarden en normen op de mate van 'anticipatie'? In hoeverre spelen ideeën over de mogelijkheid tot verandering een rol, met andere woorden wat is de invloed van het biologisch dan wel sociaal culturele paradigma op het gedrag van vrouwen in dit verband? Is er sprake van een verband tussen de definitie van seksueel geweld die de vrouw hanteert en het aantal en soort ervaringen met geweld dat zij noemt en in hoeverre hangen de sociaal-demografische variabelen hiermee samen?

Ten tweede wordt in deze redenering de verantwoordelijkheid uitsluitend bij vrouwen gelegd. Er wordt voorbijgegaan aan het feit dat het merendeel van de vrouwen ervaringen heeft met seksueel geweld.

Nu zijn niet alle vormen van seksueel geweld even ernstig, maar ook van de wat eenvoudigere gebeurtenissen kan een sterke dreiging uitgaan. Twintig procent van de respondentes had een of andere confrontatie met zwaar seksueel geweld meegemaakt. De verantwoordelijkheid voor de gevolgen en effecten van seksueel geweld ligt bij de daders en niet bij de slachtoffers. Naast een beleid dat gericht is op het verwerven van gelijke rechten voor vrouwen zal ook beleid moeten worden uitgestippeld dat gericht is op het voorkomen en bestrijden van seksueel geweld.

Literatuurlijst

- Acker, H. en M. Rawie,
Seksueel geweld tegen vrouwen en meisjes. Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, Directie Coördinatie Emancipatie Zaken, 1982.
- Balkin, S.,
Victimization rates, safety and fear of crime. Social Problems, vol. 26, 3, 1979.
- Brownmiller, S.,
Against our will: men, women and rape. New York, Simon and Schuster, 1975.
- Cozijn, C. en J.J.M. van Dijk,
Onrustgevoelens in Nederland. WODC, Ministerie van Justitie, 1976.
- Dijk, J.J.M. van en C.H.D. Steinmetz,
WODC-Slachtofferenquêtes 1974-1979. WODC, Ministerie van Justitie, Den Haag, 1979.
- Doomen, J.,
Heb je soms aanleiding gegeven? Handleiding voor slachtoffers van verkrachting bij de confrontatie met politie en justitie. Amsterdam, 1978.
- Draijer, N.,
Hoe maatschappelijke instituties bijdragen aan de onzichtbaarheid van geweld tegen vrouwen en meisjes. In: Acker, H. en M. Rawie: Seksueel geweld tegen vrouwen en meisjes, Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, 1982.
- Draijer, N.,
Sexueel geweld en heteroseksualiteit, ontwikkelingen in onderzoek vanaf 1968. Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, 1984.
- Draijer, N.,
De omgekeerde wereld; Sexueel misbruik van kinderen in het gezin. Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, 1985.
- Ensink, B. en F. Albach,
Angst voor sexueel geweld: van overdreven angst naar gerechtvaardigde woede. Werkgroep Vrouwenstudies, FSW RU Leiden, 1983.

- Fens, E. en C. Piepers,
Vrouwenmishandeling in historisch perspectief. Tijdschrift voor
Criminologie, 5-6, 1982.
- Fric,
Werkgroep vrouwencriminologie te Amsterdam, Koffiepraat...
kletspraat? Over vrouwen en hun onrustgevoelens. Tijdschrift
voor Criminologie, 21, 20-28, 1979.
- Gaquin, D.A.,
Measuring fear of crime: the national crime survey attitude data.
Victimology, vol. 3, 3-4, 1978.
- Garofalo, J.,
Victimization and the fear of crime. Journal of Research in crime
and delinquency, 1, 1979.
- Gifi, A.,
Niet-lineaire multivariate analyse. Leiden Rijksuniversiteit, 1980.
- Gubbels, H., C. Knapen, B. Lochtenbergh,
Onrustgevoelens bij jonge vrouwen ten aanzien van criminaliteit.
Rijksuniversiteit Leiden, 1978.
- Heijden, A.W.M. van der,
Slachtofferschap van misdrijven 1982 Maandstatistiek, politie,
justitie en brandweer (CBS). 10, 8-12, 1983.
- Herk, B. van,
Waarom mannen verkrachten. 1985.
- Herman, J.L.,
Father-Daughter Incest. Harvard University Press, Cambridge,
1981.
- Klein, D.,
Geweld tegen vrouwen: enkele overwegingen ten aanzien van oor-
zaken en bestrijding. Justitiële Verkenningen, 5, 1982.
- Leuw, E.,
De traditionele en de feministische visie op (fysieke) seksuele victi-
misering. Tijdschrift voor Criminologie, 5-6, 257-278, 1982.
- Leuw, E.,
De behandeling van verkrachtingszaken voor de rechtbank. Tijd-
schrift voor Criminologie, 5-6, 129-151, 1985.
- Meiselman, C.,
Incest. Jossey Bass San Francisco, 1979.
- Miller, e.a.,
Recidivism among sex assault victims. American Journal of Psy-
chiatry, 135, 1103-1104, 1978.
- Nota
Bestrijding van seksueel geweld tegen vrouwen en meisjes. Twee-
de Kamer, vergaderjaar 1983-1984, 18542 nrs. 1-2, 1984.

-
- Ploeg H.M. van der, P.B. Defares en C.D. Spielberger,
Zelf Beoordelings Vragenlijst (ZBV). Lisse, Swets en Zeitlinger,
1980.
- Rapport Commissie Melai,
Eindrapport van de adviescommissie zedelijkheidswetgeving.
Staatsuitgeverij 's-Gravenhage, 1980.
- Rapport Commissie Beaufort,
Rapport van de werkgroep aangifte sexuele geweldsmisdrijven.
1981.
- Rapport SoZaWe,
Tien jaar emancipatiebeleid in Nederland. Ministerie van Sociale
Zaken en Werkgelegenheid, 1985.
- Riger, S. and M.T. Gordon,
The fear of rape: a study in social control. Journal of social
issues, vol. 37, 4, 1981.
- Riger, S., M.T. Gordon and R.K. Le Bailly,
Coping with Urban Crime: Women's use of precautionary be-
haviors. American Journal of Community Psychology, vol. 10, 4,
1982.
- Rubin, L.B.,
Worlds of pain. Basic Books Inc., New York, 1976.
- Skogan, W.G. and M.G. Maxfield,
Coping with Crime: Victimization, Fear and Reactions to crime.
Beverly Hills, CA: Sage, 1981.
- Skogan, W.G.,
The fear of crime. Research and Documentation Centre (WODC),
Ministry of Justice, The Hague, 1984.
- Steinmetz, C.H.D. en H.G. van Andel,
Meningen over en reacties op criminaliteit. Justitiële Verkennin-
gen, 1, 1985.
- Stolk, B. van en C. Wouters,
Vrouwen in tweestrijd — Tussen thuis en tehuis, Relatieproble-
men in de verzorgingsstaat, opgetekend in een crisiscentrum.
Deventer, Van Loghum Slaterus, 1983.
- Swaan, A. de,
Paars-rose feministenretoriek is geen basis voor beleid. NRC 5 no-
vember, 1983.
- Vereniging tegen Sexuele Kindermishandeling binnen het Gezin,
De straf op zwijgen is levenslang. Amsterdam Feministische Uit-
geverij SARA, 1983.
- Vorriink, L.,
Een griezel in de bosjes, beeldvorming rond verkrachting. Inter-
mediair, jaargang 18, 46, 25-29, 1982.
-

Warr, M. and M. Stafford,
Fear of victimization: a look at the proximate causes. Social
Forces, vol. 61, 4, 1983.

Warr, M.,
Fear of rape among urban women. Social Problems, vol. 22, 3,
1985.

Weeda, I.,
Voor en na de echtscheiding. Het Spectrum, Utrecht, 1983.

Bijlage I

Overzicht van indices

Toelichting

Een deel van de gegevens die Ensink en Albach verzamelden is in deze secundaire analyse buiten beschouwing gelaten. De variabelen die gebruikt zijn, zijn in de meeste gevallen bewerkt. Waar nodig zijn antwoordcategorieën uitsluitend gemaakt bv. de antwoorden op de vraag naar opleiding en de vraag over werkzaamheden.

Een aantal variabelen werden gemeten met behulp van verschillende vragen. Met behulp van analysetechnieken (Pearson correlaties, Homals analyses, zie Bijlage IV) is nagegaan in hoeverre de antwoorden op deze vragen een dimensioneel zijn; met andere woorden in hoeverre wordt met deze vragen hetzelfde verschijnsel gemeten. Op basis hiervan werden zg. indices geconstrueerd.

In deze analyse worden de volgende groepen variabelen onderscheiden: persoonlijke ervaringen met seksueel geweld, ervaringen met seksueel geweld in de kennissenkring, sociaal-demografische kenmerken, persoonlijkheidskenmerken anticipatiestrategieën, onveiligheidsgevoelens en risicoperceptie. Achtereenvolgens zullen deze groepen variabelen aan bod komen. Bij de beschrijving van de variabelen komen de volgende punten aan de orde;

1. een beschrijving van de inhoud van het concept (indien nodig);
2. een beschrijving van de bewerkingen en van de vragen waaruit de index is samengesteld;
3. een frequentie verdeling.

Persoonlijke ervaringen met seksueel geweld

De persoonlijke ervaringen zijn onderverdeeld naar dader en naar ernst. Tevens is een indeling gemaakt naar ervaringen in het afgelopen jaar. Achtereenvolgens zullen deze indelingen hier besproken worden.

Aantal ervaringen met seksueel geweld ingedeeld naar ernst en dader

Bewerking:

De score wordt bepaald door een optelling van het aantal malen dat iemand met de verschillende geweldsvormen van de betreffende ernstcategorie of dadercategorie geconfronteerd is geweest. Hierbij worden aan eenmaal, tweemaal, driemaal en viermaal respectievelijk de scores een, twee, drie en vier toegekend. De antwoordcategorieën 'af en toe' en 'regelmatig' krijgen resp. de scores 5 en 8.

Een uitzondering op deze regel betreft de frequentie van seksueel geweld door een familielid dat men als kind heeft ervaren. Hier gelden de scores 1 en 7 voor resp. de antwoordcategorieën 'eenmaal' en 'meer dan eens'. Achtereenvolgens zal per ernstcategorie afzonderlijk voor de verschillende dadergroepen worden aangegeven welke situaties in de betreffende categorie zijn ondergebracht en wat de frequentie is voor deze vormen van seksueel geweld.

Licht sexueel geweld door een onbekende

Situaties:

- Een man maakte obscene gebaren
- Een man bevond zich veel dichterbij dan nodig was
- Een man ontblootte zijn geslachtsdeel (exhibitionisme)
- Een man maakte sexueel geladen opmerkingen
- Een man kleepte me met de ogen uit

Frequentie

	abs.	%
nooit	87	32
één of twee maal	43	16
drie tot zes maal	35	13
zes tot zestien maal	71	27
zestien maal of vaker	33	12
onbekend	10	

Licht sexueel geweld door een autoriteit

Situaties:

- Hij vroeg me te ontbloten zonder duidelijke reden
- Hij maakte seksuele opmerkingen
- Hij kleepte me met z'n ogen uit
- Hij stond veel dichterbij dan nodig was

Frequentie

	abs.	%
nooit	198	77
één of twee maal	14	6
drie tot zes maal	10	4
zes tot zestien maal	25	9
zestien maal of vaker	9	4
onbekend	23	

Middelzwaar sexueel geweld door een onbekende

Situaties:

- Ik werd door een man achtervolgd
- Een man werd handtastelijk
- Een man probeerde me te overdonderen
- Een man gebruikte een soort truc, waardoor ik in een kwetsbare situatie kwam

Frequentie

	abs.	%
nooit	93	35
één of twee maal	94	35
drie tot zes maal	41	15
zes tot zestien maal	34	12
zestien maal of vaker	7	3
onbekend	10	

Middelzwaar sexueel geweld door een bekende

Situaties:

- Een bekende werd handtastelijk
- Een bekende gebruikte een soort truc
- Een bekende bood hulp aan, waarna hij iets verwachtte
- Een bekende oefende morele druk uit
- Een bekende dreigde met geweld
- Een bekende strooide lasterpraatjes rond
- Een bekende overdonderde me
- Partnerruil

Frequentie

	abs.	%
nooit	144	55
één of twee maal	53	20
drie tot zes maal	27	11
zes tot zestien maal	28	11
zestien maal of vaker	9	3
onbekend	18	

Middelzwaar sexueel geweld door een autoriteit

Situaties:

- Hij werd handtastelijk
- Hij dreigde met bij zijn beroep horende machtsmiddelen
- Baas kleepte zich uit

Frequentie

	abs.	%
nooit	201	79
één maal	23	9
meer dan één maal	32	12
onbekend	23	

Middelzwaar sexueel geweld door partner

De ernst wordt in dit geval gebaseerd op de toegepaste dwang. Zowel voor middelzwaar als zwaar sexueel geweld werden de volgende situaties onderscheiden:

- Vaker gemeenschap hebben dan u zelf wilde
- Sexuele variaties toepassen waar u zelf geen prijs op stelde
- Meedoen aan partnerruil, terwijl u daar geen prijs op stelde
- Naakt poseren voor sexfoto's en films, terwijl u daar geen prijs op stelde

Deze situaties werden als middelzwaar sexueel geweld aangeduid wanneer op de vraag 'op welke wijze probeerde uw partner u te dwingen?' één van de volgende mogelijkheden werd aangekruist:

- Door een vervelende sfeer in huis te scheppen
- Door mij te vertellen dat ik sexueel gefrustreerd was als ik het niet deed
- Door te dreigen met echtscheiding, naar een andere vrouw te gaan, enz.
- Door morele druk uit te oefenen (bv. door te zeggen 'sex hoort tot de huwelijksplicht')

Frequentie

	abs.	%
nooit	229	91
één maal	1	0.4
meer dan één maal	22	9
onbekend	27	

Middelzwaar sexueel geweld door een familielid

Situatie: het maken van sexuele toespelingen

Frequentie

	abs.	%
nooit	256	98
één maal	2	1
meer dan één maal	4	2
onbekend	17	

Zwaar sexueel geweld door een onbekende

Situaties:

- Een man bedreigde me met geweld, wapen
- Een man gebruikte geweld
- Ik werd van mijn bromfiets afgetrokken

Frequentie

	abs.	%
nooit	248	92
één maal	17	6
meer dan één maal	4	2
onbekend	10	

Zwaar sexueel geweld door een bekende

Situatie: Een bekende trachtte me te ontvoeren

Frequentie

	abs.	%
nooit	258	99
één maal	2	1
meer dan één maal	1	0.4
onbekend	18	

Zwaar sexueel geweld door een autoriteit

Situaties:

- Hij paste machtsmiddelen toe
- Hij gebruikte geweld

Frequentie

	abs.	%
nooit	250	98
één maal	4	2
meer dan één maal	2	1
onbekend	23	

Zwaar sexueel geweld door partner 1)

Dwangmiddelen:

- Hij gebruikte lichamelijk geweld
- Hij onthield me het huishoudgeld

Frequentie

	abs.	%
nooit	242	97
één maal	7	3
meer dan één maal	1	0.4
onbekend	29	

Zwaar sexueel geweld door een familielid

Situaties:

- Sexuele handtastelijkheden
- Dwingen tot sexuele handelingen

Frequentie

	abs.	%
nooit	230	88
één maal	9	3
meer dan één maal	23	9
onbekend	17	

Ervaringen met sexueel geweld in het afgelopen jaar

Inhoud concept:

Een of meer ervaringen met sexueel geweld in het jaar voorafgaand aan het onderzoek ongeacht de ernst.

Bewerking:

De oorspronkelijke vraag luidde: "Hoe lang is het geleden dat u voor het laatst iets dergelijks heeft meegemaakt?" De antwoordmogelijkheden waren: 'minder dan 1 jaar geleden', 'tot 5 jaar geleden' en 'langer dan 5 jaar geleden'. Deze vraag is alleen gesteld over sexueel geweld door een onbekende, bekende en autoriteit.

Frequenties voor de vier variabelen m.b.t. afgelopen jaar

	abs.	%
sexueel geweld in afgelopen jaar door onbekende	65	24
sexueel geweld in afgelopen jaar door bekende	25	9
sexueel geweld in afgelopen jaar door autoriteit	7	3
sexueel geweld in afgelopen jaar door onbekende, bekende en/of autoriteit	84	30

Sexueel geweld in de kennissenkring

Inhoud concept:

Hiermee wordt gemeten in hoeverre een respondente weet van personen uit haar naaste omgeving dat zij sexueel geweld hebben meegemaakt, onderscheiden naar de relatie met de dader.

1) Zie voor de omschrijving van de sexuele geweldssituaties de toelichting bij middelzwaar sexueel geweld door partner.

Bewerking:

De oorspronkelijk vraag luidde: "Heeft iemand in uw directe omgeving wel eens iets dergelijks meegemaakt dat u weet?" Deze vraag werd per dadercategorie gesteld. Op basis van de resultaten van een Homals-analyse zijn verschillende dadergroepen bijeengevoegd met als resultaat de categorieën 'buiten familieverband' en 'binnen familieverband'. De scores zijn een optelling van het aantal keren dat iemand de eerdergenoemde vraag met 'ja' beantwoordde. Daar de categorie 'buiten familieverband' bestaat uit drie dadergroepen, te weten onbekende, bekende en autoriteit kunnen de scores variëren van nul tot drie. Voor de categorie 'binnen familieverband', welke bestaat uit dadergroepen partner en familie kunnen de scores nul, een of twee zijn.

Frequentie: sexueel geweld buiten familieverband in de kennissenkring

	abs.	%
geen	106	38
één dadergroep	106	38
twee dadergroepen	41	15
drie dadergroepen	26	9

Frequentie: sexueel geweld binnen familieverband in de kennissenkring

	abs.	%
geen	201	72
partner of familie	54	19
zowel partner als familie	24	9

Sociaal-demografische variabelen

In de analyse onderscheiden we in deze categorie de variabelen leeftijd, werkzaamheden en opleiding.

Leeftijd**Bewerking:**

De variabele leeftijd is gebaseerd op de vraag "wat is uw leeftijd?" De oorspronkelijke vierdeling werd veranderd in een driedeling.

Frequentie

	abs.	%
16-29 jaar	60	22
29-42 jaar	142	51
42-56 jaar	74	27
onbekend	3	

Opleiding**Bewerking:**

De variabele opleiding is gebaseerd op de vraag "Wat voor soort onderwijs volgt u of heeft u gevolgd?"

De antwoordcategorieën worden in tegenstelling tot bij Ensink en Albach als elkaar uitsluitende categorieën beschouwd. Iedereen is in de groep van haar hoogste opleiding ingedeeld. Tevens worden de oorspronkelijke acht categorieën teruggebracht tot drie.

Frequentie

	abs.	%
lagere school, LBO	87	31
MAVO, MBO	92	33
HAVO, VWO, HBO, WO	100	36

Werkzaamheden

Bewerking:

De variabele werkzaamheden is gebaseerd op de vraag "Wat is uw beroep?" Evenals bij de variabelen opleiding werden de antwoordcategorieën als elkaar uitsluitend beschouwd. Onderscheiden worden de categorieën: huisvrouw, deeltijdbaan, volledige baan en studierend.

Frequentie

	abs.	%
huisvrouw	122	44
deeltijdbaan	92	34
volledige baan	35	13
studerend	26	10
onbekend	4	

Persoonlijkheidskenmerken

We onderscheiden vijf kenmerken, te weten: angstniveau, kwetsbaarheid, beeld van sexueel geweld, angst voor sexueel geweld in de opvoeding en assertiviteit.

Angstniveau

Inhoud concept:

De zelfbeoordelvragenlijst is een gestandaardiseerde persoonlijkheidsvragenlijst waarmee gemeten wordt hoe angstig iemand zich over het algemeen voelt.

Bewerking: de lijst bestaat uit de volgende vragen:

- Ik voel me prettig
- Ik voel me nerveus en onrustig
- Ik voel me tevreden
- Ik kan een tegenslag maar heel moeilijk verwerken
- Ik voel me in vrijwel alles tekort schieten
- Ik voel me rustig en beheerst
- Ik voel me uitgerust en beheerst
- Ik voel dat de moeilijkheden zich opstapelen, zodat ik er niet meer tegenop kan
- Ik pieker teveel over dingen die niet zo belangrijk zijn
- Ik ben gelukkig
- Ik word geplaagd door storende gedachten
- Ik heb gebrek aan zelfvertrouwen
- Ik voel me veilig
- Ik voel me op mijn gemak
- Ik ben gelijkmatig van stemming
- Ik ben tevreden
- Er zijn gedachten die ik heel moeilijk los kan laten
- Ik neem teleurstellingen zo zwaar op, dat ik ze niet van me af kan zetten
- Ik ben een rustig iemand

— Ik raak helemaal gespannen en in beroering als ik denk aan mijn zorgen van de laatste tijd

De antwoordmogelijkheden zijn: 'bijna nooit', 'soms', 'vaak' en 'bijna altijd'. Daar de richting van de verschillende vragen niet eenduidig is, wordt niet bij alle vragen dezelfde score toegekend aan een bepaalde antwoordmogelijkheid. Voor de vragen 1, 3, 6, 7, 10, 13, 16 en 19 gelden de volgende scores:

- 1 = bijna altijd
- 2 = vaak
- 3 = soms
- 4 = bijna nooit

Voor de overige vragen werden onderstaande scores aangehouden:

- 1 = bijna nooit
- 2 = soms
- 3 = vaak
- 4 = bijna altijd

In het geval dat iemand meer dan elf vragen beantwoord had, werd bij de vragen die niet beantwoord waren 'soms' ingevuld en de mensen die minder dan 12 vragen hadden beantwoord werden niet in de analyse meegenomen. De totale groep werd op basis van de scores ingedeeld in drie ongeveer even grote groepen. Dit houdt in dat respondentes met een score van 20 t/m 31 werden ingedeeld in de groep met 'laag angstniveau', een score van 32 t/m 37 duiden we aan met 'midden angstniveau' en score 38 tot 67 met 'hoog angstniveau'.

Frequentie

	waarde	abs.	%
laag angstniveau	20	1	.4
	21	3	1.1
	22	4	1.4
	23	3	1.1
	24	6	2.2
	25	11	4.0
	26	11	4.0
	27	13	4.7
	28	10	3.6
	29	8	2.9
	30	13	4.7
middelmattig angstniveau	31	13	4.7
	32	17	6.1
	33	12	4.3
	34	18	6.5
	35	11	4.0
	36	11	4.0
hoog angstniveau	37	19	6.8
	38	11	4.0
	39	11	4.0
	40	9	3.2
	41	9	3.2
	42	9	3.2
	43	3	1.1
	44	2	.7
	45	6	2.2
	46	4	1.4
	47	2	.7
	48	5	1.8
	49	1	.4
	50	1	.4
	51	2	.7
	52	3	1.1
	53	2	.7
	54	2	.7

55	2	.7
56	1	.4
58	1	.4
59	2	.7
60	1	.4
62	1	.4
63	1	.4
65	1	.4
66	1	.4
67	1	.4
onbekend	1	

gemiddelde: 35.6, standaard deviatie: 8.9.

Kwetsbaarheid

Inhoud concept:

Met dit concept wordt gemeten in welke mate de respondenten zich kwetsbaar voelt, zowel lichamelijk als psychisch. Weinig kwetsbaar betekent dat iemand lichamelijk sneller is, minder bang en moeilijker kwaad wordt.

Bewerking:

Deze index bestaat uit een optelling van de 'ja'-antwoorden op de volgende vragen:

- Denkt u dat u lichamelijk sneller bent dan de gemiddelde man?
- Denkt u dat u lichamelijk sneller bent dan de gemiddelde vrouw?
- Vindt u zichzelf in het algemeen minder bang dan mannen (de gemiddelde man)?
- Vindt u zichzelf in het algemeen minder bang dan vrouwen (de gemiddelde vrouw)?
- Wordt u moeilijker kwaad dan andere vrouwen (de gemiddelde vrouw)?
- Wordt u moeilijker kwaad dan mannen (de gemiddelde man)?

Frequentie

	abs.	%
zeer kwetsbaar	90	34
redelijk kwetsbaar	67	25
nogal kwetsbaar	51	19
middelmatig kwetsbaar	35	13
weinig kwetsbaar	19	7
nauwelijks kwetsbaar	7	3
onbekend	10	

Beeld sexueel geweld

Inhoud concept:

Met deze index wordt een indruk verkregen van het beeld dat vrouwen hebben over mannen in verband met sexueel geweld; in hoeverre zijn mannen verantwoordelijk voor hun daden of is het een kwestie van biologische aanleg.

Bewerking:

De score wordt bepaald door optelling van het aantal keren dat de antwoord-categorie 'eens' was aangekruist. Het betrof de volgende uitspraken:

- Het ligt heel anders als een man meerdere partners op sexueel gebied heeft dan als een vrouw dit heeft
- Mannen hebben een biologisch sterkere sexdrang dan vrouwen
- Als vrouwen onmiddellijk zouden duidelijk maken wat ze willen, dan zou het aantal verkrachtingen drastisch afnemen
- Verkrachters zijn sexueel gefrustreerde individuen
- Als een man eenmaal in vuur en vlam staat, behoort het tot de taak van de

vrouw om hem af te remmen. Als zij dat niet goed doet, kan ze hem niet verantwoordelijk stellen voor de gevolgen

De score kon van 0 tot 6 lopen. Deze is teruggebracht tot drie groepen.

Frequentie

	abs.	%
mannen zijn verantwoordelijk voor hun daden	129	46
mannen zijn ten dele verantwoordelijk voor hun daden	121	43
mannen zijn niet verantwoordelijk, het is biologisch	29	10

Angst voor sexueel geweld in de opvoeding

Inhoud concept:

Door middel van deze index wordt nagegaan in hoeverre vrouwen zijn opgevoed met het idee dat mannen niet te vertrouwen zijn en in hoeverre zij angst voor sexueel geweld in hun opvoeding hebben meegekregen.

Bewerking:

De score op deze index is een optelling van de 'ja'-antwoorden op de volgende vragen:

- Bent u opgevoed met het idee dat je geen man kan vertrouwen?
- Bent u in uw opvoeding gewaarschuwd nooit met vreemde mannen mee te gaan?
- Merkte u dat uw moeder weleens bang was voor mannen in verband met verkrachting?

Frequentie

	abs.	%
geen angst in opvoeding	34	12
beetje angst in opvoeding	155	56
matige angst in opvoeding	73	26
veel angst in opvoeding	17	6

Assertiviteit

Inhoud:

Deze index meet de mate waarin iemand zich assertief gedraagt.

Bewerking:

De score op deze index is een opsomming van de scores op de vragen:

- Bent u iemand die bij een geschil heel goed haar eigen mening kan geven tegenover iemand die meer van het onderwerp af weet, zo ja, voelt u zich dan gespannen?
- Bent u iemand die moeite heeft met het opbellen naar een instantie?

Waarbij aan de antwoordcategorieën van de eerstgenoemde vraag, de volgende scores zijn toegekend:

- 1 = nee
- 2 = ja, maar gespannen
- 3 = ja

Voor de tweede vraag gelden de scores 1 = ja, 2 = nee.

Frequentie

	abs.	%
weinig assertief	7	3
beetje assertief	43	15
middelmatig assertief	81	29
redelijk assertief	76	27
zeer assertief	72	25

Anticipatiestrategieën

Vermijding

Inhoud concept:

Met deze index wordt gemeten in hoeverre bepaalde situaties door de respondenten worden vermeden met het oog op de mogelijkheid lastig te worden gevallen op sexueel gebied.

Vermijding onbekende

Bewerking:

De index 'vermijding onbekende' werd samengesteld aan de hand van een aantal situatiebeschrijvingen. Per situatie werd score 1 toegekend wanneer de respondente aangaf de situatie soms te vermijden en een '2' wanneer zij zei de genoemde situatie zoveel mogelijk te vermijden. De scores werden opgeteld. De situatie-omschrijvingen waren als volgt:

- 's Avonds alleen over straat lopen
- Alleen naar bos of park gaan overdag
- 's Avonds opendoen als er onverwachts gebeld wordt

Frequentie

	abs.	%
geen vermijding	63	23
weinig vermijding	40	14
beetje vermijding	65	24
middelmatig veel vermijding	33	12
nogal veel vermijding	41	15
veel vermijding	17	6
zeer veel vermijding	18	7
onbekend	2	

Vermijding bekende

Bewerking:

De index 'vermijding bekende' werd samengesteld door optelling van de scores bij een aantal situatiebeschrijvingen (1 = soms vermijden en 2 = zoveel mogelijk vermijden). De index 'vermijding bekende' had oorspronkelijk een range van 1 tot 17. Deze is door hercodering teruggebracht tot een range van 1 tot 5. De situatie-omschrijvingen waren:

- Een bekende thuis te vragen als u weet een periode alleen te zijn en u geen sexueel contact wilt
- Een bekende in huis te laten overnachten als u alleen bent en u beslist geen sexueel contact wilt
- Op uitnodiging van een oppervlakkige bekende ingaan om een kopje koffie in de stad te gaan drinken (als u geen sexueel contact wilt)
- Op een uitnodiging van een vriend ingaan om in de stad te gaan eten (als u geen sexueel contact wilt)

- Hulp aannemen van een oppervlakkige bekende (als u geen seksueel contact wilt)
- Ingaan op een uitnodiging om na afloop van een feestje een kopje koffie te gaan drinken bij een man alleen thuis (als u geen seksueel contact wilt)
- Met een oppervlakkige kennis op stap gaan zonder al te veel geld bij u te hebben (als u geen seksueel contact wilt)
- Met een vriend op stap gaan zonder al te veel geld bij u te hebben (als u geen seksueel contact wilt)

Frequentie

	abs.	%
weinig vermijding	56	21
beetje vermijding	70	27
matig veel vermijding	74	28
veel vermijding	33	13
zeer veel vermijding	30	11
onbekend	16	

Vermijding autoriteit

Bewerking:

Deze index is gebaseerd op de volgende vraag: "Houdt u er weleens rekening mee dat een man op een 'belangrijke' positie de macht die aan zijn positie verbonden is op een negatieve manier zou kunnen toepassen?"

Frequentie

	abs.	%
vermijdt nooit	160	57
vermijdt soms	99	36
vermijdt meestal	20	7

Vermijding partner

Bewerking:

De volgende manieren om seksueel contact met de partner te vermijden werden opgenomen in deze index:

- door te proberen niet alleen met hem te zijn
- door met een excuus aan te komen (zoals hoofdpijn hebben, ongesteld zijn)
- door u op een bepaalde manier te gedragen (bv. later naar bed gaan dan uw partner, bepaalde kleren niet aantrekken)
- anders

De antwoordalternatieven zijn 'geen vermijding' en 'wel vermijding'. Alle vrouwen die één of meer van de manieren volgen om seksueel contact met hun partner te vermijden worden in laatstgenoemde categorie ingedeeld.

Frequentie

	abs.	%
geen vermijding partner	204	73
wel vermijding partner	75	27

Vermijding familie

Bewerking:

Deze index was gebaseerd op de volgende vraag: "Probeerde u weleens sexu-

ele initiatieven van familieleden te vermijden"? De antwoordmogelijkheden op deze vraag was 'nee' en 'ja'.

Frequentie

	abs.	%
geen vermijding	164	84
wel vermijding	31	16
onbekend	84	

Vermijding personen buiten gezinsverband

Bewerking:

Deze index is geconstrueerd door de indices 'vermijding onbekende', 'vermijding bekende' en 'vermijding autoriteit' samen te nemen.

Frequentie

	abs.	%
weinig vermijding	57	21
beetje vermijding	51	18
middelmatig veel vermijding	63	23
veel vermijding	49	18
zeer veel vermijding	58	21
onbekend	1	

Voorzorg

Inhoud concept:

Naast vermijding werd ook nagegaan in hoeverre vrouwen het nemen van voorzorgsmaatregelen hanteren als anticipatiestrategie. Het verschil met vermijding is dat in tegenstelling tot bij vermijding men zich wel in een als riskant beoordeelde situatie begeeft zij het slechts onder bepaalde voorwaarden. Er worden maatregelen genomen met als doel de situatie zo veilig mogelijk te maken. In eerste instantie waren er per dadergroep maten voor voorzorg. Bij de dadergroepen 'onbekende' en 'bekende' werden twee maten geconstrueerd waarbij onderscheid werd gemaakt naar het moment waarop voorzorgsmaatregelen werden getroffen. Later zijn deze zeven indices teruggebracht tot twee, nl. 'voorzorg buiten gezinsverband' en 'voorzorg binnen gezinsverband'.

Voorzorg onbekende vooraf

Bewerking:

De index 'voorzorg vooraf' werd samengesteld uit onderstaande vragen. De antwoordmogelijkheid 'soms' werd als 'ja' gehercodeerd en het antwoord 'ja, om andere redenen' werd als 'nee' gehercodeerd. De score op deze index wordt bepaald door het aantal 'ja'-antwoorden.

Sommige vrouwen beschermen zich zoveel mogelijk tegen ongewenste initiatieven op seksueel gebied, door als ze alleen ergens heen moeten:

- met vriend(inn)en te gaan
- zich te laten brengen en halen

Sommige vrouwen beschermen zich door als ze alleen thuis zijn door:

- altijd de deur op slot te doen
- gordijnen dicht te doen
- alle lichten te laten branden
- de radio hard aan te zetten

Frequentie

	abs.	%
geen voorzorg	67	24
weinig voorzorg	63	23
beetje voorzorg	68	24
middelmatig veel voorzorg	45	16
nogal veel voorzorg	23	8
veel voorzorg	11	4
zeer veel voorzorg	2	1

Voorzorg onbekende tijdens

Bewerking:

De score op deze index wordt bepaald door optelling van het aantal handelwijzen dat de vrouw (soms) volgt. De vraagstelling was als volgt: "Hieronder volgen een aantal voorbeelden van hoe sommige vrouwen handelen. Wilt u aangeven of u ook een dergelijke handelwijze volgt:

- 's Avonds als u alleen over straat moet, zoveel mogelijk oogcontact vermijden
- Als er een dronken man loopt of een groepje jongens zich staat te vervelen, gauw de straat oversteken
- In het openbaar vervoer goed opletten naast wie je gaat zitten"

"Sommige vrouwen raken plotseling op hun hoede, gaan op scherp staan als er iets bepaalds voorvalt. Wilt u bij uzelf nagaan of u ook door onderstaande voorvallen op scherp gaat staan:

- Als een onbekende man u vraagt ergens een kopje koffie te gaan drinken"

Frequentie

	abs.	%
geen voorzorg	22	8
beetje voorzorg	43	15
middelmatig veel voorzorg	75	27
veel voorzorg	78	28
zeer veel voorzorg	61	22

Voorzorg bekende vooraf

Bewerking:

Ook voor beide maten van 'voorzorg bekende' geldt dat het aantal situaties dat een respondente, aangeeft als maat wordt beschouwd voor de mate waarin zij voorzorgsmaatregelen treft in situaties met bekende mannen.

"Sommige vrouwen vertellen dat zij in hun achterhoofd meestal rekening houden met de mogelijkheid dat zij lastig gevallen zouden kunnen worden. Zij vinden het echter te beperkend om allerlei situaties te vermijden. Zij bereiden zichzelf als het ware voor op de mogelijkheid van ongewenste initiatieven e.d. Hieronder volgen een aantal voorbeelden van hoe sommige vrouwen handelen. Wilt u aangeven of u ook dergelijke handelwijzen om reden van ongewenste initiatieven volgt:

- Door als je naar een bekende toegaat, duidelijk te maken dat hij er niets van moet verwachten (als jij geen sexueel contact wilt)
- Door als een bekende onverwachts op bezoek komt, eerst langdurig over eventueel partner en kinderen van hem of jou te praten (als je geen sexueel contact wilt)
- Door in gezelschap van bekenden zo koel en afstandelijk mogelijk te blijven (als je geen sexueel contact wilt)
- Door als een gesprek met bekenden op sexualiteit komt, het zo snel mogelijk op een ander onderwerp te brengen (als je geen sexueel contact wilt)

- Door als je uitgaat met een bekende altijd naar een plaats te gaan waar je de mensen en de omstandigheden kent (als je geen seksueel contact wilt)

“Sommige vrouwen hebben een verdedigingsstrategie bedacht voor het geval een bekende te opdringerig wordt. Heeft u zo'n verdedigingsstrategie, en zo ja, welke?

- Zeggen dat je menstrueert
- Zeggen dat je getrouwd bent
- Beginnen te informeren naar eventuele vrouw en/of kinderen van hem”

Frequentie

	abs.	%
geen voorzorg	93	34
weinig voorzorg	67	25
beetje voorzorg	41	15
soms voorzorg	25	9
middelmatig veel voorzorg	10	4
redelijk veel voorzorg	18	7
veel voorzorg	12	4
zeer veel voorzorg	8	3

Voorzorg bekende tijdens

Bewerking:

Deze index is gebaseerd op de volgende vraag. “Sommige vrouwen gaan plotseling op scherp staan, zijn op hun hoede, als er iets bepaalds voorvalt. Wilt u bij uzelf nagaan of u door onderstaande gevallen op scherp gaat staan om reden van ongewenste initiatieven?

- Als je met z'n tweeën in een kamer bent en hij doet plotseling de deur op slot
- Als het gespreksonderwerp steeds in sexualiteit uitmondt
- Als een jongen (man) meisjes (vrouwen) die niet vaak met een jongen (man) naar bed willen, trutten vinden
- Als een jongen (man) zegt dat sinds de pil er is, er geen enkele belemmering bestaat om met elkaar naar bed te gaan”

Frequentie

	abs.	%
geen voorzorg	9	3
beetje voorzorg	35	13
middelmatig veel voorzorg	67	24
veel voorzorg	64	23
zeer veel voorzorg	103	37

Voorzorg autoriteit

Bewerking:

De score op deze index wordt bepaald door het aantal van onderstaande situaties dat de respondente aankruiste. De toelichting in de oorspronkelijke vragenlijst luidde: “Hieronder volgen enkele voorbeelden van hoe sommige vrouwen er rekening mee houden. Wilt u aangeven of u ook een dergelijke handwijze volgt?

- Door je vanaf het begin zo koel en zakelijk mogelijk op te stellen
- Door steeds te benadrukken dat je een echtgenoot of vriend hebt (ook als dit niet zo is)
- Door je weinig sexy te kleden

- Door meteen zeer scherp te reageren als er toespelingen met seksuele inhoud gemaakt worden
- Mede om deze reden zoveel mogelijk een vrouwelijk persoon in een 'belangrijke' positie te kiezen."

Frequentie

	abs.	%
geen voorzorg	172	62
weinig voorzorg	35	13
beetje voorzorg	35	13
middelmatig veel voorzorg	18	7
veel voorzorg	13	5
zeer veel voorzorg	6	2

Voorzorg buiten gezinsverband

Bewerking:

De score op deze index is het gemiddelde van de verschillende scores van de hiervoor besproken indices nl. 'voorzorg onbekende vooraf', 'voorzorg onbekende tijdens', 'voorzorg bekende vooraf', 'voorzorg bekende tijdens' en 'voorzorg autoriteit'.

Frequentie

	abs.	%
geen voorzorg	56	20
beetje voorzorg	70	25
middelmatig veel voorzorg	47	17
veel voorzorg	53	19
zeer veel voorzorg	53	19

Voorzorg partner

Bewerking:

De oorspronkelijke vraag luidde: "Probeerde u wel (eens) een bepaalde emotionele betrokkenheid te vermijden tijdens het seksuele contact met uw partner? Zo ja, op welke manier?

- Door van tevoren veel te drinken
- Door me zo gevoelloos mogelijk te houden
- Anders"

Het aantal mogelijkheden dat de respondente aangaf wordt beschouwd als maat voor de mate waarin zij voorzorgsmaatregelen neemt in bepaalde situaties met haar partner.

Frequentie

	abs.	%
geen voorzorg	239	86
weinig voorzorg	33	12
veel voorzorg	5	2
onbekend	2	

Voorzorg familieleden

Bewerking:

Dezelfde procedure werd gevolgd als bij de vorige index. De vraag luidde: "Probeerde u weleens seksuele initiatieven van familieleden te vermijden op

een van de volgende wijzen?

- Door te protesteren
- Door weg te lopen
- Door het aan anderen (moeder, familieleden) te vertellen
- Anders"

Frequentie

	abs.	%
geen voorzorg	243	91
weinig voorzorg	16	6
matig veel voorzorg	8	3
veel voorzorg	1	0.4
onbekend	11	

Voorzorg binnen gezinsverband

Bewerking:

Deze index is samengesteld uit de hiervoor besproken indices nl. 'voorzorg partner' en 'voorzorg familieleden'. De score wordt bepaald door het gemiddelde te nemen van de scores op de twee oorspronkelijke indices. Alle scores vanaf 1,5 en hoger zijn gehercodeerd als 2. Dit betekent dat er geen onderscheid wordt gemaakt naar de mate waarin voorzorgsmaatregelen worden genomen.

Frequentie

	abs.	%
geen voorzorg	223	80
wel voorzorg	56	20

Risicoperceptie

Inhoud concept:

Hiermee wordt aangegeven hoe groot de respondenten de kans achten dat een vrouw in het algemeen slachtoffer wordt van seksueel geweld.

Bewerking:

In de oorspronkelijke vragenlijst werden per dadergroep een of twee vragen gesteld betreffende het risico op seksueel geweld. Voor de dadergroepen onbekende als bekende luidden de vragen:

- "Hoe groot acht u de kans dat een vrouw in het algemeen lastig gevallen zou kunnen worden door een onbekende man?"
- "Hoe groot acht u de kans dat een vrouw door een onbekende man gedwongen wordt tot seksuele handelingen tegen haar wil"
- "Hoe groot acht u de kans dat een vrouw op opdringerige of herhaalde wijze geconfronteerd wordt met seksuele handelingen door een bekende man?"
- "Hoe groot acht u in het algemeen de kans dat een vrouw door een bekende man gedwongen wordt tot seksuele handelingen tegen haar wil?"

De geschatte kans werd aangegeven op een 10-puntsschaal. Om het geschatte risico voor een onbekende resp. een bekende dader te achterhalen werden de gemiddelden berekend van de antwoorden op de eerste twee en de laatste twee vragen. Voor de overige dadergroepen werd steeds een vraag gesteld. Deze vragen luidden achtereenvolgens:

- "Hoe groot acht u de kans dat een vrouw op een dergelijke wijze lastig gevallen wordt door een man op een belangrijke maatschappelijke positie"

- “Hoe groot schat u de kans dat in het algemeen de partner van een vrouw haar tegen haar wil tot seksuele activiteiten dwingt”
- “Hoe groot schat u de kans dat een (haast) volwassen familielid van een meisje, haar seksueel benadert?”

In onderstaande tabel worden de gemiddelde scores en standaarddeviaties voor de afzonderlijke vragen weergegeven.

	gen.	sd.
lastig gevallen door onbekende	5.8	2.4
sexuele dwang door onbekende	4.4	2.3
lastig gevallen door bekende	5.0	2.4
sexuele dwang door bekende	3.8	2.4
sexuele dwang door autoriteit	5.7	2.3
sexuele dwang door partner	5.8	2.2
sexuele dwang door familielid	4.1	2.6

Uit de Pearsoncorrelaties en een Homalsanalyse bleken de afzonderlijke maten sterk samen te hangen. Om die reden is er een maat voor risicoperceptie geconstrueerd. De score wordt bepaald door de som van de afzonderlijke scores. Dit impliceert dat de waarde van deze nieuwe variabele kan variëren van 5 tot 50. Daarna is deze in drie groepen opgesplitst. Hierbij worden de waarden 5 tot 20 de lage risicogroep genoemd, van 20-24 is de middengroep en personen met een waarde 34 of hoger worden ingedeeld in de groep met een hoge risicoschatting.

Frequentie

	abs.	%
laag risico	91	33
midden risico	151	55
hoog risico	35	13
onbekend	2	

Onveiligheidsgevoelens

Inhoud concept:

Met dit begrip wordt gemeten in hoeverre bepaalde situaties gevoelens van ongemak of onveiligheid oproepen. Er wordt onderscheid gemaakt tussen gevoelens van onveiligheid in situaties met onbekende mannen en gevoelens van onveiligheid in situaties met bekende mannen. Tevens zijn beide concepten in een index samengebracht.

Onveiligheidsgevoelens t.o.v. onbekende mannen

Bewerking:

De index 'gevoelens van onveiligheid in situaties met onbekende mannen' bestaat uit een optelling van de scores op onderstaande vragen waarbij een '1' werd toegekend wanneer een respondente zei zich in een dergelijke situatie ongemakkelijk te voelen en '2' wanneer zij de situatie als onveilig ervoerde. Daar de score kan variëren van 1 tot 11 is deze teruggebracht tot een vijfdeling waarbij steeds twee achtereenvolgende antwoordmogelijkheden een score krijgen toegekend.

De index 'gevoelens van onveiligheid in situaties met onbekende mannen' is samengesteld uit de volgende situatie-omschrijvingen:

- 's Avonds alleen over straat lopen

- Alleen lopen in buurt met veel café's
- Alleen lopen in buurt met sexshops
- Een lift accepteren van een onbekende man
- Een lift aanbieden aan een onbekende man als je alleen bent

Frequentie

	abs.	%
weinig/geen onveiligheidsgevoelens	11	4
beetje onveiligheidsgevoelens	21	8
middelmatig veel onveiligheidsgevoelens	61	22
veel onveiligheidsgevoelens	73	26
zeer veel onveiligheidsgevoelens	106	39
onbekend	7	

Onveiligheidsgevoelens t.o.v. bekende mannen

Bewerking:

Een score op deze index wordt verkregen door optelling van antwoorden naar aanleiding van enkele situatie-omschrijvingen (1 = hierbij voel ik me ongemakkelijk, 2 = hierbij voel ik me onveilig). Hierbij werd uitgegaan van onderstaande situatiebeschrijvingen:

- Een bekende thuis vragen als u weet een periode alleen te zijn en u geen sexueel contact wilt
- Een bekende in huis laten overnachten als u alleen bent en u beslist geen sexueel contact wilt
- Op een uitnodiging van een vriend ingaan om in de stad te gaan eten (als u geen sexueel contact wilt)
- Hulp aannemen van een oppervlakkige bekende (als u geen sexueel contact wilt)

Frequentie

	abs.	%
geen onveiligheidsgevoelens	105	38
weinig onveiligheidsgevoelens	57	21
middelmatig veel onveiligheidsgevoelens	49	18
veel onveiligheidsgevoelens	41	15
zeer veel onveiligheidsgevoelens	22	8
onbekend	5	

Onveiligheidsgevoelens totaal

Bewerking:

De score op de index 'gevoelens van onveiligheid totaal' wordt bepaald door het gemiddelde van de scores op de twee hierboven besproken indices. De scores zijn gehercodeerd tot een driedeling.

Frequentie

	abs.	%
weinig onveiligheidsgevoelens	108	39
middelmatig veel onveiligheidsgevoelens	87	31
veel onveiligheidsgevoelens	82	30
onbekend	2	

Bijlage II

De onderlinge samenhang van de indices

Bijlage IIa

Correlatiematrix van de 'vermijdingsindices' (r, N, significantie)

Vermijding in situaties met:

	onbekende	bekende	autoriteit	partner	familie
onbekende	1				
bekende	.380 (262) p = .000	1			
autoriteit	.187 (277) p = .000	.242 (263) p = .000	1		
partner	.053 (277) p = .190	.010 (263) p = .436	.189 (279) p = .001	1	
familie	.090 (193) p = .000	.104 (182) p = .087	.194 (195) p = .003	.158 (195) p = .014	1

Bijlage IIb

Correlatiematrix van de 'voorzorgsindices' (r, N, significantie)

Voorzorgsmaatregelen in situaties met:

	onbekende (vooraf)	onbekende (tijdens)	bekende (vooraf)	bekende (tijdens)	autori- teit	partner	familie
onbekende (vooraf)	1						
onbekende (tijdens)	.376 (279) p = .000	1					
bekende (vooraf)	.180 (274) p = .001	.292 (274) p = .000	1				
bekende (tijdens)	.212 (278) p = .000	.309 (278) p = .000	.303 (274) p = .000	1			
autoriteit	.227 (279) p = .000	.250 (279) p = .000	.429 (274) p = .000	.320 (278) p = .000	1		
partner	-.093 (277) p = .062	-.100 (277) p = .049	.173 (272) p = .002	.086 (276) p = .077	-.032 (277) p = .301	1	
familie	-.065 (268) p = .143	-.030 (268) p = .313	.243 (264) p = .000	.047 (268) p = .223	.157 (268) p = .005	.231 (266) p = .000	1

Bijlage IIc

Correlatiematrix van de risicoperceptiematen per dader (r, N, significantie)

Risicoperceptie t.a.v. onbekende, bekende, autoriteit, partner en familie

	onbekende	bekende	autoriteit	partner	familie
onbekende	1				
bekende	.637 (264) p = .000	1			
autoriteit	.535 (269) p = .000	.612 (263) p = .000	1		
partner	.376 (265) p = .000	.468 (260) p = .000	.406 (265) p = .000	1	
familie	.420 (264) p = .000	.515 (260) p = .000	.395 (264) p = .000	.533 (261) p = .000	1

Bijlage IId

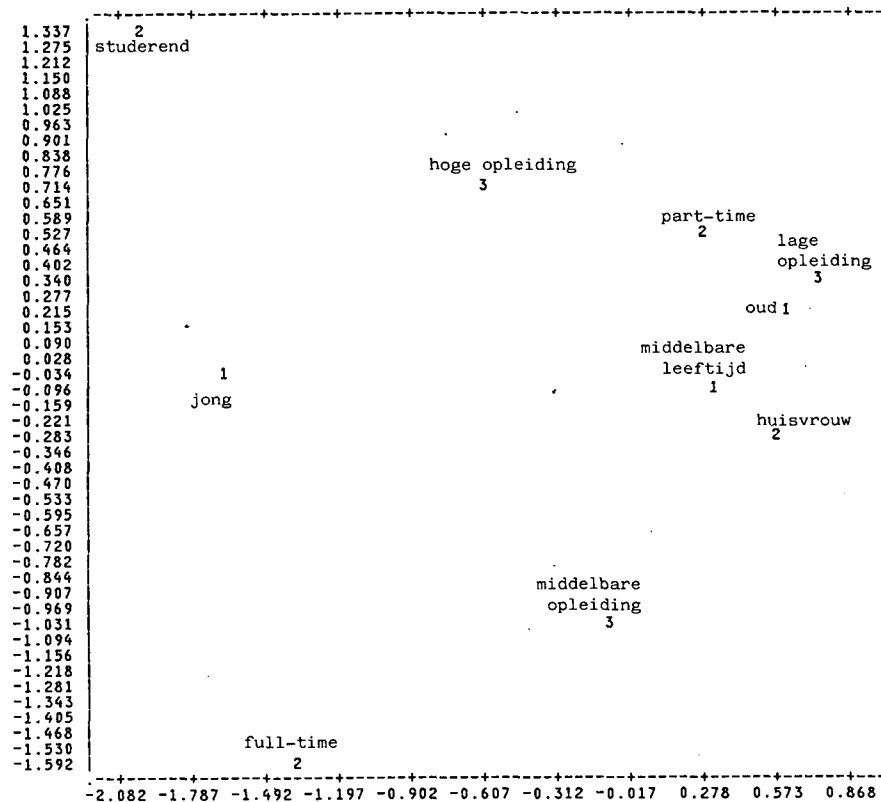
Homals-analyse van de sociaal-demografische variabelen

variabele- nummer	variabele- naam	discriminatiemaat 1e dimensie	discriminatiemaat 2e dimensie
1	leeftijd	.752	.020
2	werksituatie	.786	.620
3	opleiding	.315	.550

Eigenwaarden: 1 = .6177

2 = .3966

Categoriekwantificaties van de variabelen



Bijlage IIe

Pearsoncorrelaties tussen de sociaal-demografische variabelen (r, N, significantie)

	leeftijd	werk	opleiding
leeftijd	1		
werk	-.530 (275) p = .000	1	
opleiding	-.246 (279) p = .000	.276 (275) p = .000	1

Bijlage II f

Correlatiematrix van de persoonlijkheidsvariabelen (r, N, significantie)

	angst (ZBV)	kwetsbaar- heid	beeld s.g.	angst in opvoeding	assertiviteit
angst (ZBV)	1				
kwetsbaarheid	-.082 (268) p = .091	1			
beeld s.g.	.074 (278) p = .109	.146 (269) p = .008	1		
angst in opvoeding	.141 (278) p = .009	.181 (269) p = .001	.051 (279) p = .200	1	
assertiviteit	-.157 (278) p = .004	.081 (269) p = .092	.113 (279) p = .030	-.003 (279) p = .481	1

Homalsanalyse van de persoonlijkheidsvariabelen

Eigenwaarden: 1 = .287
2 = .276

Kategorie kwantificaties



Bijlage IIh

Correlatiematrix tussen de indices voor ervaringen binnen de kennissenkring en de frequentiematen per dader en totaal (r, N, significantie)

	ervaringen in kennissen- kring met onbekende, be- kende en/of autoriteit	ervaringen in kennissen- kring met partner en/of familie
onbekende dader	.450 (269) p = .000	.157 (269) p = .005
bekende dader	.105 (261) p = .045	.105 (261) p = .046
autoriteit als dader	.149 (256) p = .009	.031 (256) p = .310
partner als dader	.063 (251) p = .161	.255 (251) p = .000
familie als dader	.112 (262) p = .036	.003 (262) p = .480
totaal aantal ervaringen met sexueel geweld	.379 (272) p = .000	.154 (272) p = .006

Bijlage Ili

Correlatiematrix van de afhankelijke variabelen voor situaties met een onbekende (r, N, significantie)

	onveiligheids- gevoelens	risico perceptie	vermijding	voorzorg (vooraf)	voorzorg (tijdens)
onveiligheids- gevoelens	1				
risico- perceptie	.253 (266) p = .000	1			
vermijding	.663 (268) p = .000	.264 (273) p = .000	1		
voorzorg (vooraf)	.448 (270) p = .000	.339 (275) p = .000	.436 (277) p = .000	1	
voorzorg (tijdens)	.320 (270) p = .000	.120 (275) p = .023	.198 (277) p = .000	.376 (279) p = .000	1

Bijlage IIj

Correlatiematrix van de afhankelijke variabelen voor situaties met een bekende (r, N, significantie)

	onveiligheids- gevoelens	risico perceptie	vermijding	voorzorg (vooraf)	voorzorg (tijdens)
onveiligheids- gevoelens	1				
risico- perceptie	.174 (249) p = .003	1			
vermijding	.902 (259) p = .000	.145 (252) p = .011	1		
voorzorg (vooraf)	.395 (256) p = .000	.210 (262) p = .000	.372 (259) p = .000	1	
voorzorg (tijdens)	.295 (259) p = .000	.211 (266) p = .000	.251 (262) p = .000	.303 (274) p = .000	1

Bijlage IIk

Correlatiematrix van de afhankelijke variabelen voor situaties met een autoriteit (r, N, significantie)

	risicoperceptie	vermijding	voorzorg
risicoperceptie	1		
vermijding	.395 (273) p = .000	1	
voorzorg	.386 (273) p = .000	.675 (279) p = .000	1

Bijlage III

Correlatiematrix van de afhankelijke variabelen voor situaties met de partner (r, N, significantie)

	risicoperceptie	vermijding	voorzorg
risicoperceptie	1		
vermijding	.072 (269) p = .120	1	
voorzorg	.088 (267) p = .077	.345 (277) p = .000	1

Bijlage II m

Correlatiematrix van de afhankelijke variabelen voor situaties met een familie-lid (r, N, significantie)

	risicoperceptie	vermijding	voorzorg
risicoperceptie	1		
vermijding	.291 (186) p = .000	1	
voorzorg	.225 (256) p = .000	.810 (195) p = .000	1

Bijlage II n

Correlatiematrix van de frequentiematen van slachtofferschap van seksueel geweld naar relatie met dader en totaal (r, N, significantie)

Aantal ervaringen met seksueel geweld door:

	onbekende	bekende	autoriteit	partner	familie	totaal
onbekende	1					
bekende	.341 (259) p = .000	1				
autoriteit	.294 (255) p = .000	.327 (252) p = .000	1			
partner	.121 (248) p = .028	.075 (249) p = .118	.135 (245) p = .017	1		
familie	.153 (259) p = .007	.190 (256) p = .001	.166 (251) p = .004	.191 (251) p = .001	1	
totaal	.842 (269) p = .000	.625 (261) p = .000	.679 (256) p = .000	.259 (251) p = .000	.341 (262) p = .000	1

Bijlage II o

Correlatiematrix van de ernstmaten met de frequentiematen per dader (r, N, significantie)

	onbekende	bekende	auto-riteit	partner	familie	totaal aan-tal erva-ringen
licht seksueel geweld	.888 (269) p = .000	.414 (259) p = .000	.626 (256) p = .000	.120 (249) p = .029	.170 (260) p = .003	.920 (270) p = .000
middelzwaar seksueel geweld	.678 (259) p = .000	.751 (259) p = .000	.620 (254) p = .000	.327 (251) p = .000	.309 (259) p = .000	.915 (262) p = .000
zwaar seksueel geweld	.256 (259) p = .000	.309 (259) p = .000	.292 (254) p = .000	.333 (251) p = .000	.864 (259) p = .000	.479 (262) p = .000

Bijlage IIp

Overzicht van significante samenhangen tussen de sociaal-demografische variabelen en het aantal vrouwen dat seksueel geweld in het jaar voorafgaand aan het onderzoek meemaakte

Leeftijd:	$X^2 = 13.89$, d.f. = 2, $p = .001$
Werkzaamheden:	$X^2 = 14.13$, d.f. = 3, $p = .003$
Opleiding:	$X^2 = 19.04$, d.f. = 2, $p = .0001$

Bijlage III

De indeling naar de ernst van het sexueel geweld

In de vragenlijst worden 17 voorbeelden gegeven van vormen van sexueel geweld. Aan de respondenten werd gevraagd de voorbeelden te ordenen naar de mate waarin zij het voorbeeld angstaanjagend vinden en naar de mate waarin zij de handelwijze van de man agressief vinden. Door deze twee rangorden samen te voegen ontstond een nieuwe rangorde. Hieronder worden de voorbeelden in rangorde (van weinig tot zeer angstaanjagend en agressief) weergegeven.

Mevrouw Amstel vertelde dat zij meerdere malen op straat nageroepen werd door een groepje mannen met opmerkingen als "schat wat zie je er lekker uit". Ze merkte dat als ze strak voor zich uit bleef kijken, ze daarna de opmerking "wat kijk je chagerijnig" naar haar hoofd kreeg.

Mevrouw Faber, een alleenstaande vrouw, vertelde dat een buurman haar eens tijdens een ruzie de opmerking naar haar hoofd geslingerd had: "Trut, jij zou eens flink geneukt moeten worden, dan zou je wel anders piepen".

Mevrouw Imke vertelde dat haar arts haar altijd vroeg haar helemaal uit te kleden voor onderzoek, ook al kwam zij bij hem voor een verkoudheid.

Mevrouw Mertens vertelde dat haar man vond dat het de plicht van een vrouw is met haar echtgenoot naar bed te gaan. Hij wil heel vaak en zelf had ze er meestal helemaal geen zin in. Als ze protesteerde werd de sfeer in huis voor lange tijd om te snijden. Een tijd lang zorgde ze ervoor altijd later op te blijven dan haar man en eerder op te staan. Zij kreeg hierdoor wel een behoorlijk slaapgebrek, maar voorkwam tenminste ruzie en gemeenschap.

Mevrouw De Loo vertelde dat haar werkgever steeds als zij in een bepaalde hoek van het vertrek moest zijn, vlak achter haar kwam staan. Als ze weer terug naar haar plaats wilde, dan kon ze dat niet doen zonder hem aan te raken. Op een gegeven moment zei ze daar wat van. Hij werd toen erg kwaad en dreigde haar te ontslaan als ze zo gefrustreerd deed.

Mevrouw Bernard vertelde dat zij 's avonds regelmatig werd opgebeld door een hijger. Zij was vaak alleen thuis.

Meisje Van Erk vertelde, dat er een keer een oppervlakkige kennis bij haar op bezoek kwam. Hij flirtte wat, maar daar ging ze niet op in. Toen ze afscheid namen en zij hem uitliet, kwam hij vlak bij haar staan en begon te zoenen. Zij zei dat ze dit niet wilde. Hij zei dat de meeste meisjes die hij ontmoette niet zo preuts waren. Daarna greep hij haar stevig vast. Ze probeerde zich met kracht los te rukken en hem de deur uit te duwen. Ze kon hem echter niet aan en hij deed net alsof hij niets merkte. Pas toen ze hem een flinke klap gaf, drong het tot hem door, dat ze echt niet wilde.

Mevrouw Ganse vertelde dat zij een keer, toen haar kachel kapot was, een kennis van haar gevraagd had hiernaar te kijken. Hij repareerde de kachel, maar verwachtte tot haar grote verbazing in ruil daarvoor een seksuele tegenprestatie. Ze zei dat ze wel geld wilde geven, maar niet van plan was op zijn vraag in te gaan. Hij werd kwaad en in hun gemeenschappelijke kennissenkring strooide hij praatjes rond dat zij een slet e.d. was.

Mevrouw Not vertelde dat haar man vaak pornobladen las en dan van haar vroeg om hetzelfde te doen als hij daarin gelezen had. Soms waren daar seksuele handelingen bij, waar ze een vreselijke hekel aan had. Als ze zei dat ze er geen zin in had, dan dreigde hij dat hij naar een vriendin zou gaan, die het wel allemaal voor hem deed en het grootste deel van zijn inkomen aan die vriendin te besteden.

Mevrouw Klint vertelde dat een man van de Gemeentelijke Huisvestingsdienst inlichtingen kwam inwinnen over haar woning. Mevrouw Klint woonde anderhalf jaar op een etage, maar had geen woonvergunning. De man zei dat hij een positief advies voor een woonvergunning kon uitbrengen, maar dan moest mevrouw Klint daar wel iets tegenover stellen, door met hem naar bed te gaan. Bij negatief advies van hem zou ze binnen een maand op straat staan.

Meisje Daalder vertelde dat toen zij pas een opleiding begonnen was aan een kunstacademie, zij in een koffieshop een jongen ontmoette, die vertelde dat hij beeldhouwer was. Na een half uurtje praten in de koffieshop, nodigde die jongen haar uit om zijn atelier te bezichtigen. Dat leek haar wel leuk; eenmaal in het atelier pakte hij haar vast. Door stevig vechten wist ze zich los te rukken en vluchtte de straat op.

Mevrouw Jonge vertelde dat zij door de instructeur van wie zij autorijles had, steeds zogenaamd toevallig werd aangeraakt. Ook keek hij nogal uitklederig naar haar en maakte hij vaak seksuele toespelingen. Ze merkte dat hij verschillend reageerde als zij daar op inging of als zij het negeerde; in het laatste geval maakt hij op alles wat ze deed op- en aanmerkingen. Dan werd ze vreselijk zenuwachtig.

Mevrouw Peters vertelde dat ze toen ze een kind was tijdens familiefeestjes weleens betast werd door een oom van haar. Hij vroeg haar of ze al borstjes had en probeerde onder haar rokje te voelen.

Mevrouw Ooms vertelde dat haar man altijd fikse ruzie maakte als hij vond dat zij iets niet goed deed in het huishouden, vaak sloeg hij haar dan. Om het weer goed te maken wilde hij dan met haar naar bed, als ze dit weigerde werd hij opnieuw kwaad en begon haar weer te slaan en dwong haar tot gemeenschap.

Meisje Van Ham vertelde dat zij een feestje had gegeven ter gelegenheid van het betrekken van haar nieuwe tweekamerappartement. Op dat feestje kwam ook een vroegere klasgenoot van haar. Toen het laat geworden was, vroeg die vriend of hij bij haar kon overnachten. (Hij woonde in een andere stad en was met de trein gekomen). Het meisje zei dat hij wel op de sofa kon blijven slapen. Midden in de nacht kwam hij toch plotseling haar kamer binnen, overviel haar terwijl ze sliep en dwong haar met behulp van fysiek overwicht tot gemeenschap.

Meisje Quartel vertelde dat haar vader haar van alle kanten verwend toen ze een jaar of 8 was. Als hij weer eens iets moois voor haar had gekocht, bracht hij haar 's avonds naar bed. Hij begon dan allerlei seksuele spelletjes met haar en probeerde gemeenschap met haar hebben.

Mevrouw Coemans vertelde dat zij een keer, toen ze de hond aan het uitlaten was, op een stille plek achtervolgd werd door een auto, die telkens stopte en haar dan weer voorbij reed. Op een gegeven moment stapte er een man uit die haar de weg vroeg, en die haar vast greep. Ze verdedigde zich door met hem te vechten en op hem in te praten. Toen dat niet hielp, begon ze te gillen. Maar ook daar trok hij zich niets van aan.

In deze rangorde troffen we twee duidelijke overgangen aan, te weten ten eerste tussen mevrouw Bernard en meisje Van Erk, en ten tweede tussen meisje Daalder en mevrouw Jonge. In de eerste groep (lichte vormen van sexueel geweld) is niet direct sprake van lichamelijk contact, maar van pogingen tot communicatie op sexueel gebied. In de tweede groep (middelzware vormen van sexueel geweld) is er sprake van een schending van de lichamelijke integriteit met als dwangmiddel: morele druk, dreiging of een vorm van chantage. In de derde groep (zware vormen van sexueel geweld) is sprake van fysiek geweld en/of machtsmisbruik binnen het gezin van een volwassene ten opzichte van een kind.

Eén voorbeeld past echter niet binnen deze indeling. Mevrouw Mertens is ingedeeld in de groep lichte vormen van sexueel geweld terwijl het gezien de morele druk die wordt toegepast zou behoren tot de groep middelzware vormen van sexueel geweld. Om een zo consistent mogelijke indeling te verkrijgen werd het voorbeeld van mevrouw Mertens ingedeeld in de groep middelzware vormen van sexueel geweld.

Bijlage IV

De constructie van variabelen met behulp van Homals-analyse

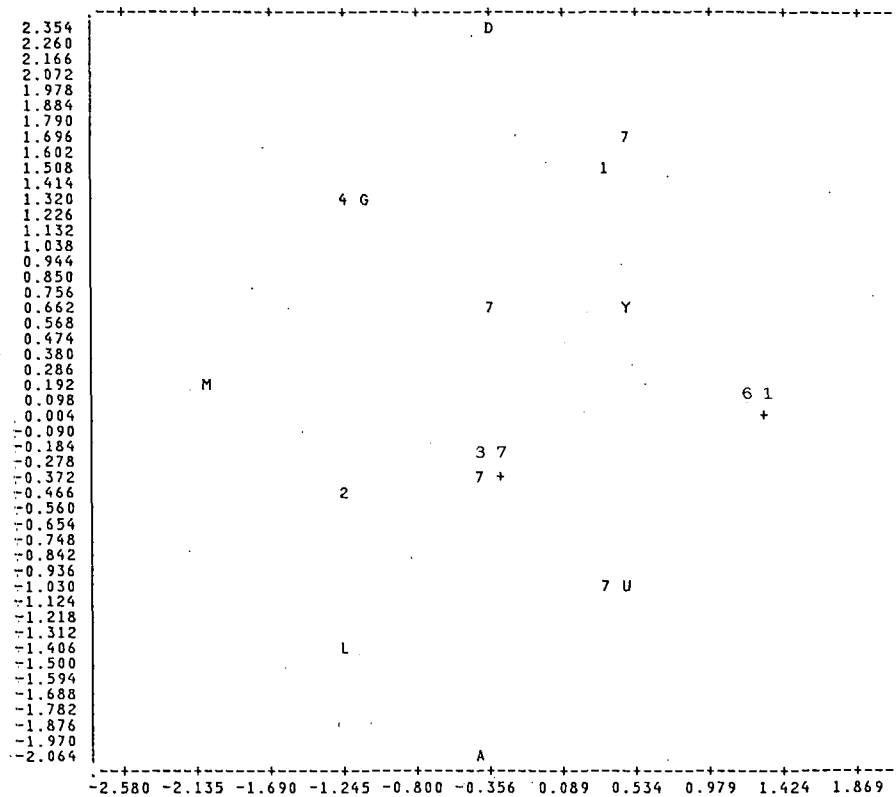
Hieronder zal in het kort worden ingegaan op de procedure van de constructie van variabelen met behulp van homals-analyse. Homals is onder andere ontworpen om gegevens van nominaal niveau te verwerken, gegevens waar geen lineariteitsassumpties voor nodig zijn. Per respondent wordt een totaalscore berekend: de observatiescore. Op basis van deze totaalscore kunnen de respondenten afgebeeld worden in twee dimensies. Respondenten die een op elkaar gelijkend antwoordpatroon hebben, worden dicht bij elkaar geplaatst; respondenten met een van elkaar afwijkend antwoord patroon worden ver van elkaar geplaatst op basis van de totaalscore.

Aan de hand van een voorbeeld zal hier nader op worden ingegaan. In de vragenlijst zijn vragen gesteld om na te gaan of vrouwen voorzorgsmaatregelen nemen in geval er sprake is van een mogelijke dreiging van seksueel geweld door een onbekende. Aan de vrouwen werd gevraagd aan te geven welke van de volgende handelwijzen zij volgden:

1. 's-Avonds als u alleen over straat moet, zoveel mogelijk oogcontact vermijden.
2. Als er een dronken man loopt of een groepje jongens zich staat te vervelen, gauw de straat oversteken.
3. Als een onbekende man u vraagt ergens een kopje koffie te gaan drinken, op uw hoede zijn.
4. In het openbaar vervoer goed opletten naast wie je gaat zitten.

Figuur IV-1 geeft de afbeelding van de observatiescores weer die door Homals zijn berekend op grond van de 279 respondenten in onze analyse op basis van de vier vragen naar voorzorg. Elke respondent wordt door een punt voorgesteld. Een letter (A = 10, B = 11 enz.) of een kruisje betekent dat er meer respondenten zijn geplaatst op een punt.

figuur IV - 1
Observatie-scores



Op basis van de observatiescores kan Homals categorie-scores berekenen (ook wel: categoriekwantificaties genoemd). Per variabele en per antwoord-categorie wordt het gewogen gemiddelde van de observatiescores gekozen. Op deze wijze kan men de categorieën van alle variabelen in beeld brengen. Als categorieën dicht bij elkaar zijn geplaatst betekent dit dat ze vaak door dezelfde respondenten zijn gekozen. Categorieën die ver van elkaar liggen zijn bijna nooit door dezelfde respondenten gekozen. Figuur IV-2 geeft de afbeelding van de categoriescores weer van de vier vragen over voorzorg.

Naarmate meer vragen bevestigend worden beantwoord, worden meer voorzorgsmaatregelen genomen ten aanzien van seksueel geweld door een onbekende. Als we naar de afbeelding van de categoriescores kijken dan is de horizontale dimensie de eerste dimensie en de verticale is de tweede dimensie.

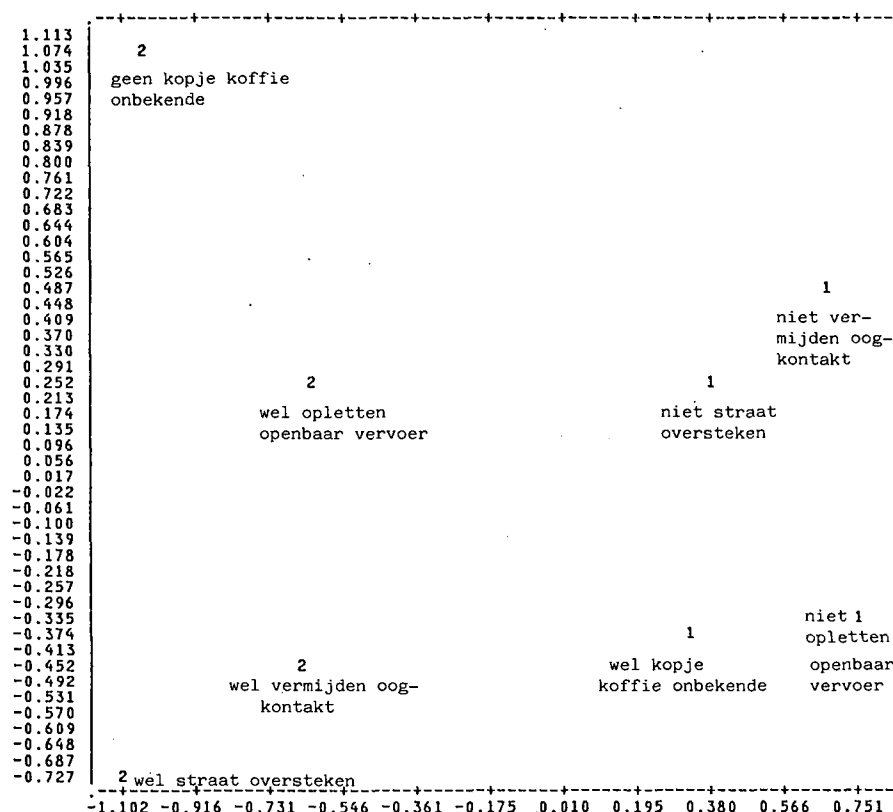
Als we de antwoordcategorieën van deze groepen projecteren op de eerste dimensie dan kunnen we zien dat deze als de verschillen aangeeft tussen wel voorzorg (links) en geen voorzorg (rechts). Op basis van deze resultaten mogen we besluiten dat er aan de variabelen een gemeenschappelijke dimensie ten grondslag ligt. Dit maakt het mogelijk de vier variabelen in een index samen te brengen.

Homals geeft onder andere de eigenwaarden van de oplossing en de discriminatiematen per variabele. Aan de hand hiervan kan men de waarde van de

oplossing beoordelen. Voor een bespreking hiervan verwijzen we naar de literatuur (Gifi, 1980).

figuur IV. - 2

Categorie-kwantificaties



dimensie	1	2	1e eigenwaarde:	.42
var 1	.42	.22	2e eigenwaarde:	.22
var 2	.43	.18		
var 3	.36	.40		
var 4	.45	.09		

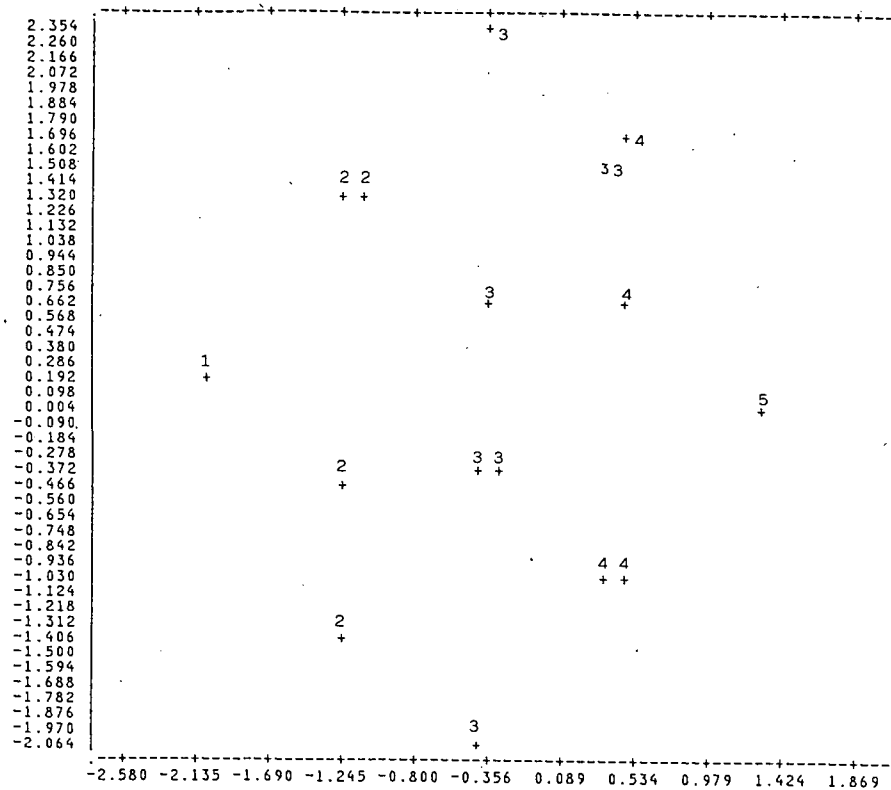
De score op de index 'voorzorg ten aanzien van sexueel geweld door een onbekende' wordt bepaald door het aantal vragen dat een respondente bevestigend beantwoordde. Homals maakt het tevens mogelijk een controle uit te voeren op de juistheid van de samenstelling van de index. Als de index goed discrimineert tussen vrouwen die (veel) voorzorg nemen en vrouwen die dit (bijna) niet doen, moet dit in de observatiescores terug te vinden zijn.

We verwachten dat vrouwen met eenzelfde score op de index dicht bij elkaar geplaatst worden. Homals kan de observatiescores nummeren volgens de indexscore. Het resultaat is te zien in figuur IV-3. We kunnen zien dat Homals een scherp onderscheid maakt naar de mate waarin vrouwen voorzorgsmaatregelen nemen. De vrouwen die geen voorzorgsmaatregelen nemen zijn geheel links afgebeeld. De vrouwen die veel voorzorgsmaatregelen nemen staan geheel rechts. Naarmate de voorzorg toeneemt worden de vrouwen

meer naar rechts in het plaatje gesitueerd. We kunnen op basis van figuur IV-3 besluiten dat de index een goede discriminatie tussen vrouwen met een verschillend verzorgniveau mogelijk maakt.

figuur IV - 3

Observatie-scores genummerd volgens de scores op de index verzorg



Bijlage V

De samenhang tussen persoonsvariabelen en het aantal ervaringen met seksueel geweld

De correlatiecoëfficiënten van persoonsvariabelen en frequentiematen met de canonische assen

	I	II
beeld seksueel geweld	-.003	-.695
assertiviteit	-.320	.235
kwetsbaarheid	-.001	-.295
opvoeding	-.041	.042
angst	-.509	-.525
leeftijd	.477	-.553
werkzaamheden	-.617	.273
opleiding	-.482	.427
aantal ervaringen met seksueel geweld door:		
onbekende	-.875	.156
bekende	-.485	.048
autoriteit	-.405	-.702
partner	.196	-.330
familie	-.394	-.608
canonische correlatie	.42	.38

Bijlage VI

De samenhang tussen anticipatie en ervaringen met seksueel geweld

Bijlage VIa

Multipale correlatie voor het aantal ervaringen met seksueel geweld enerzijds en anticipatie in het algemeen, anticipatie buiten het gezin en anticipatie binnen het gezin anderzijds.

	Anticipatie totaal	Anticipatie buiten het gezin	Anticipatie binnen het gezin
1. seksueel geweld door onbekende	.16	.09	.13
2. seksueel geweld door bekende	.28	.17	.26
3. seksueel geweld door autoriteit	.20	.13	.17
4. seksueel geweld door partner	.37	.09	.37
5. seksueel geweld door familielid	.60	.18	.60
6. totaal aantal ervaringen met seksueel geweld	.26	.11	.24
7. aantal ervaringen buiten het gezin	.23	.14	.19
8. aantal ervaringen binnen het gezin	.56	.18	.55
9. ervaringen naar ernst	.36	.18	.34
10. ervaringen in het afgelopen jaar	.13	.09	.07

Bijlage VIb

Significante (5%) correlaties voor het aantal ervaringen met seksueel geweld en anticipatie gedrag.

	voorzorg onbekende, bekende en/of auto- riteit	voorzorg partner en/of familie	vermijding onbekende, bekende en/of auto- riteit	vermijding partner	vermijding familie
ervaring onbekende	—	—	—	—	—
ervaring bekende	—	.18	—	.11	.12
ervaring autoriteit	.10	.16	.10	.11	.11
ervaring partner	—	.25	—	.25	—
ervaring familie	.12	.42	.10	.17	.53
totaal aantal ervaringen	.10	.23	—	.11	.17
ervaring buiten gezin	.14	.16	—	.10	.14
ervaring binnen gezin	.18	.47	.13	.26	.45
ervaring naar ernst	.18	.26	.10	.24	.23
ervaringen in het afgelopen jaar	—	—	—	—	—